[Click here to enter a date]

राजस्व सुधार कार्ययोजना

२०७९/८०–२०८१/८२

सोरु गाउँपालिका

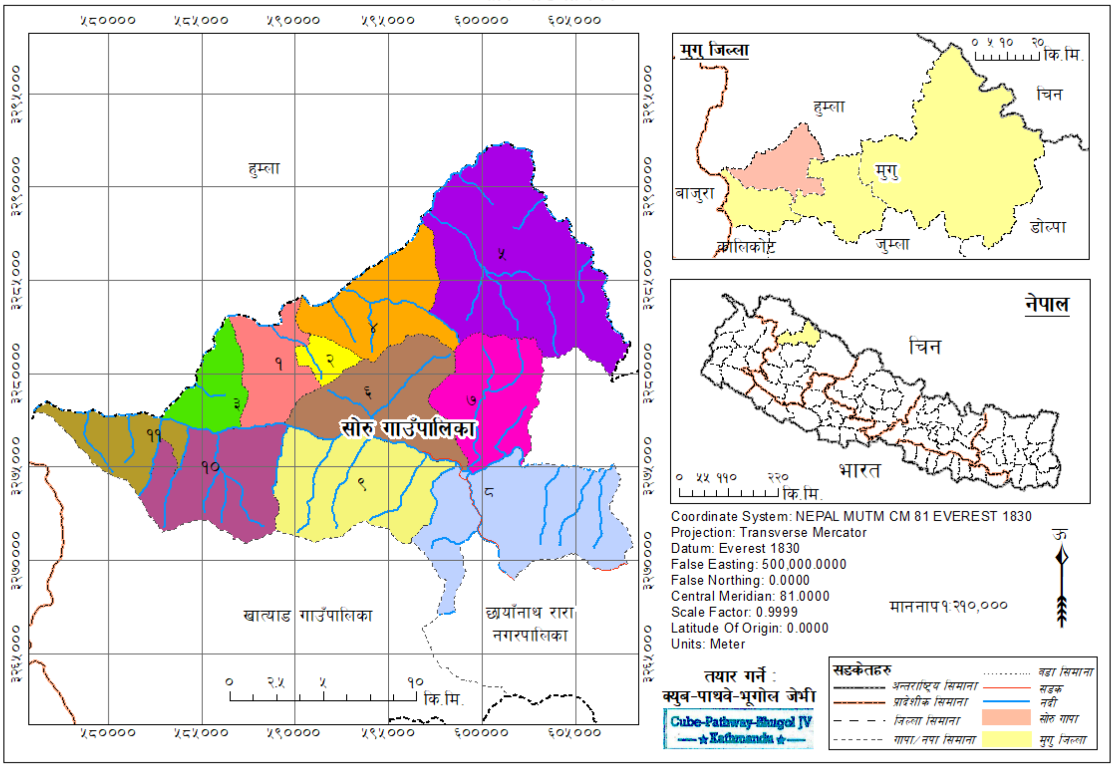

सोरू गाउँपालिका

मुगु जिल्ला

२०७९

विषय सूची

परिच्छेद – एक: परिचय **१**

१.१ पृष्ठभूमी १

१.२ राजस्व सुधार योजनाको औचित्य २

१.३ योजनाले राखेका उद्देश्यहरु ४

१.४ योजना तर्जुमा विधी र प्रक्रिया ४

१.४.१ सन्दर्भ सामग्रीहरूको संकलन तथा समीक्षा ५

१.४.२ प्रारम्भिक कार्यशालाको आयोजना ५

१.४.३ अभिमुखीकरण कार्यशाला ५

१.४४ तथ्याङ्क/सूचना संकलन ६

१.४.५ सूचना/तथ्याङ्कको विश्लेषण ६

१.४.६ मस्यौदा कार्ययोजना तयारी ७

१.४.७ मस्यौदा प्रतिवेदन उपर छलफल तथा सुझाव संकलन ८

१.४.८ अन्तिम प्रतिवेदन तयारी, छलफल तथा स्वीकृती ९

१.५ कार्ययोजनाका सिमाहरू: ९

परिच्छेद – दुई: सोरु गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय **१०**

२.१ सोरु गाउँपालिकाकाको संक्षिप्त परिचय १०

२.२ गाउँपालिकाको मानव संसाधनको अवस्था १६

परिच्छेद – तीन: स्थानीय तहको राजस्व अधिकार तथा आय सम्भाब्यता **१८**

३.१ स्थानीय तहको राजस्व अधिकार सम्बन्धि संवैधानिक तथा कानुनी व्यवस्था १८

३.१.१ संवैधानिक व्यवस्था १८

३.१.२ कानूनी व्यवस्था १९

३.२ गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था: २५

३.३ आन्तरिक राजस्व संकलनको प्रमुख क्षेत्र र सम्भावना विश्लेषण २५

३.३.१ कर राजस्व २८

३.३.२ गैरकर राजस्व ३५

परिच्छेद चार: आय संकलनको संस्थागत क्षमता र संकलन अवस्था **४६**

४.१ राजस्व परिचालन सम्बन्धि संस्थागत संरचना ४६

४.१.१ राजस्व परामर्श समिति ४६

४.१.२ गाउँपालिकाको राजस्व प्रशासन: ४७

४.२ राजस्व परिचालन सम्बन्धि नीति ४७
४.३ गाउपालिकाको आन्तरिक आय परिचालन ५०
४.४ राजस्व परिचालनमा रहेका सवालहरू ५२
परिच्छेद – पाँच: राजस्व सुधार कार्ययोजना ५४
५.१ गाउपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना ५४
५.१.१ राजस्व सूधार कार्ययोजना ५६
परिच्छेद – छ: आगामी ३ आर्थिक वर्षको आयको प्रक्षेपण ६३
परिच्छेद – सात: अपेक्षित नतिजा ६०
७.१ राजस्व सुधार कार्ययोजनाका आधारमा राजस्व प्रक्षेपण ६१
परिच्छेद –आठ: अनुगमन तथा मूल्याङ्कन ६४
अनुसूचीहरू ६७
अनुसूची १: सन्दर्भ सामग्रीहरूको सूची ६८
अनुसूची २: राजस्व सुधार कार्ययोजनाका सूचकहरु ७१
अनुसूची ३: विषयगत विश्लेषणसँग सम्बन्धित तथ्याङ्क संकलनको नमूना फाराम ७५
अनुसूची ४: वस्तुगत विश्लेषणसँग सम्बन्धित तथ्याङ्क संकलनको नमूना फाराम ८१
अनुसूची ५: आय प्रक्षेपणको ढाँचा ९१

तालिका सूची

तालिका १: सोरु गाउँपालिकाको वडागत जनसाङ्ख्यिक विवरण १२
तालिका २: तहगत राजस्व अधिकार १८
तालिका ३: एकल कर प्रशासन अन्तर्गत उठेको राजस्वलाई स्थानीय र प्रदेश तह बीच बाँडफाँड व्यवस्था २०
तालिका ४: प्राकृतिक स्रोतको रोयल्टी बाँडफाँड (प्रतिशतमा) २३
तालिका ५: कर राजस्वको बाँफाँड सम्बन्धी व्यवस्था (प्रतिशतमा) २४
तालिका ६: गाउपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था २६
तालिका ७: सम्भाव्य सम्पत्ति करदाता तथा सम्पत्ति कर २९
तालिका ८: घरजग्गा बहाल करको सम्भाव्यता विवरण ३२
तालिका ९: व्यवसाय सम्बन्धी विवरण ३३
तालिका १०: गाउँपालिका/नगरपालिकाले निर्माण, संचालन तथा व्यवस्थापन गरेका सेवा ४५
तालिका ११: राजस्व परामर्श समितिको विवरण ४६
तालिका १२: राजस्व शाखामा कार्यरत कर्मचारीहरुको विवरण ४७
तालिका १३: विर्गतको आन्तरिक आय संकलनको अवस्था ५०
तालिका १४: राजस्व सुधार सम्बन्धी रणनीति तथा कार्यनीति ५४

तालिका १५: राजस्व सुधार कार्ययोजना ५६
तालिका १६: चालु आ.व.को अनुमान तथा आगामी ३ आर्थिक वर्षको आय प्रक्षेपण ५७
तालिका १७: गाउँपालिकाको अपेक्षित आय संक्षेपमा ६०
तालिका १८: आगामी आ.व.हरुको लागी राजस्व प्रक्षेपणका आधारहरु (रु. हजारमा) ६१
तालिका १९: अनुगमन तालिका ६५

चित्र सूची

चित्र १: वित्तीय हस्तान्तरण १
चित्र २: राजस्व सूधार कार्ययोजना निर्माणका चरणहरु ४
चित्र ३: सोरु गाउँपालिकाको अवस्थिती नक्शा ११

परिच्छेद – एक: परिचय

१.१ पृष्ठभूमी

नेपालको संविधानले राज्यशक्तिको प्रयोग संघ, प्रदेश र स्थानीय तिनै तहले गर्नेगरी कार्य जिम्मेवारी निर्धारण समेत गरेको छ । यसमा तीनै तहका सरकारहरूबीच अधिकारको बाँडफाँड भई उक्त अधिकारको कार्यान्वयनका लागी वित्तिय स्रोतको व्यवस्था गरिएको छ । जनताको घर आँगनमा रहेको स्थानीय सरकारलाई संविधानद्वारा प्रदान गरिएका कार्य जिम्मेवारी पूरा गर्न आवश्यक पर्ने स्रोतसाधनको परिपूर्तिका लागी आन्तरिक श्रोत परिचालन, अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण, राजस्व बाँडफाँड र आन्तरिक ऋण परिचालन गर्ने व्यवस्था गरिएको छ ।

स्थानीय तहलाई अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण अन्तर्गत संघ तथा प्रदेश सरकारबाट वित्तीय समानीकरण अनुदान, सशर्त अनुदान, समपूरक अनुदान र विशेष अनुदान गरी चार किसिमका अनुदानहरू प्राप्त हुन्छन् ।

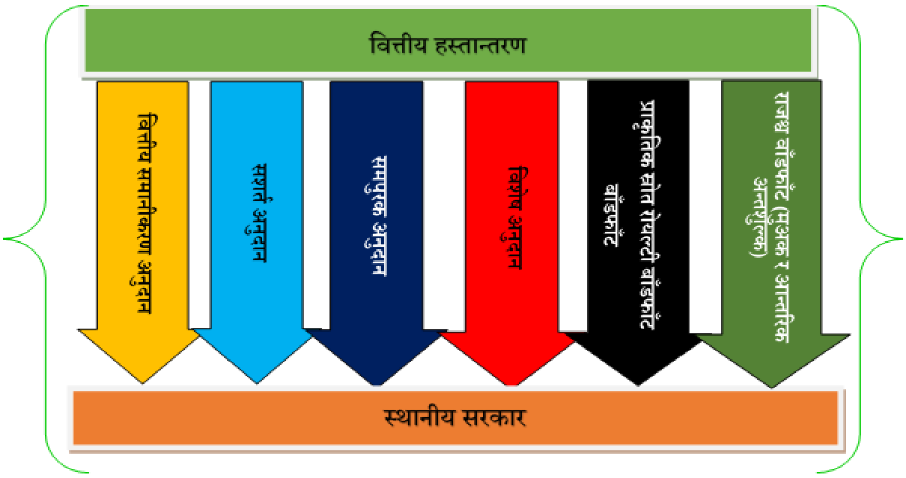

चित्र १: वित्तीय हस्तान्तरण

संघ सरकारबाट असुल हुने मूल्य अभिवृद्धि कर र आन्तरिक अन्तशुल्कबाट प्राप्त हुने राजस्वबाट तथा प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टी रकमबाट समेत तोकिएको प्रतिशत रकम प्रदेश तथा स्थानीय सरकारलाई बाँडफाँड हुने प्रावधान रहेको छ । यस्ता अनुदान तथा राजस्व बाँडफाँड बाट प्राप्त रकमले स्थानीय तहको खर्च आवश्यकता आंशिकरूपले पूरा हुन्छ, सिमित स्रोतबाट सबै आवश्यकता पूरा हुन सक्दैनन् । खर्च आवश्यकता र उपलब्ध स्रोत बीचको दुरी कम गर्नका लागी राज्यको राजस्व अधिकार मध्येबाट तीनवटै सरकारबीच राजस्व अधिकार बाँडफाँड गरिएको छ । यसका साथै नेपाल सरकारको पूर्व स्वीकृतिमा स्थानीय तहहरूले आफ्नो बजेट व्यवस्थापनका लागी ऋणसमेत लिन सक्ने कानुनी व्यवस्था गरिएको छ । यस्तो पूर्व स्वीकृतिको आधार सम्बन्धित प्रदेश तथा स्थानीय सरकारको आन्तरिक स्रोतको परिमाण र दिगोपना समेतलाई मानिएको छ ।

प्रस्तुत प्रतिवेदनमा सोरु गाउँपालिकाको आन्तरिक स्रोतको सम्भाव्यता, परिचालनको अवस्था र त्यसमा सूधार गर्नुपर्ने पक्षहरूमा अध्ययन गरी प्राप्त नतिजाहरूलाई समावेश गरिएको छ । राज्यको पुनर्संरचनाअनुसार गरिएको नेपालको प्रशासनिक विभाजन बमोजिम सोरु गाउँपालिका कर्णाली प्रदेशको मुगु जिल्लाको बिच भागमा अवस्थित हिमाली भूबनोट भएको गाउँपालिका हो ।

१.२ राजस्व सुधार योजनाको औचित्य

राजस्वका स्रोतहरू स्थिर, विचलन नहुने, निरन्तर आम्दानी प्राप्त हुनसक्ने र सञ्चालन गर्न सहज हुने किसिमको हुनुपर्छ भन्ने सैद्धान्तिक मान्यता रहेको छ । स्थानीय राजस्व परिचालन गर्दा विशेष गरी करदाताले तिर्न सक्ने क्षमता, करदातामैत्री, सबै करदाताहरूमा समान व्यवहार, खर्चमा प्रभावकारीता, पारदर्शिता, मितव्ययिता जस्ता पक्षहरूमा ध्यान दिनुपर्दछ । जनताको सबैभन्दा नजिकको सरकारको रूपमा रहेको स्थानीय सरकारका जनप्रतिनिधिहरूले आफ्नो राजनैतिक तथा सामाजिक प्रतिबद्धता तथा जनताहरूका आकांक्षा पूरा गर्न प्रभावकारी र स्वच्छ प्रशासन मार्फत स्रोतसाधनहरूको उपयोग गर्नु पर्दछ । स्थानीय तहले स्वायत्तता उपयोग गर्ने सर्वोत्कृष्ट उपाय भनेको आफ्नो खर्चको लागी आवश्यक बजेटको व्यवस्थाा आफैले लगाएका करबाट संकलन गर्नु हो ।

उत्पादनमूलक क्षेत्रमा लगानी गाउँ, रोजगारी सिर्जना नभए, मानिसहरूको आम्दानीको स्तर बढाउन नसके, सार्वजनिक सेवा तथा पूर्वाधारका क्षेत्रमा गुणस्तरीय काम गर्न नसके जनताको विश्वास घट्दै जान्छ भने लगानीका उपयुक्त वातावरण निर्माण गर्न नसकिए लगानीकर्ता तथा व्यवसायीहरूले लगानी कम गर्दछन् । यसबाट रोजगारीका अवसरहरू पनि कम हुन्छन्, बाह्य बसाईसराई बढी हुन्छ । स्थानीयतहको आफ्नो नियन्त्रणमा भएको स्रोतसाधनले मात्र जनताका मागहरू सम्बोधन गर्न सकिन्छ । प्रभावकारी राजस्व परिचालनले आत्मनिर्भरता बढाउने मात्र होइन सार्वजनिक उत्तरदायित्व पनि बढाउँछ । स्थानीय तहमा करको फराकिलो दायरा, व्यवसायिक पारदर्शिता तथा प्रभावकारी राजस्व परिचालन अपरिहार्य छ ।

स्थानीय जनताले कर वा गैर कर वापत स्थानीयतहमा तिरेको करको सदुपयोग भए नभएको निग्रानी गर्ने हुनाले स्थानीय सरकारहरू पनि जनताप्रति उत्तरदायी हुने वातावरण सिर्जना हुन्छ । यसबाट एकातिर कमिकमजोरी सच्चाएर सेवा प्रवाहमा सूधार हुँदै जान्छ र जनताहरूको विश्वास स्थानीय सरकारप्रति वृद्धि हुँदै जान्छ भने अर्कोतर्फ जनतामा सन्तुष्टिको मात्रा पनि बढ्दै जान्छ ।

संघीयतामा तहगत सरकारहरूलाई संविधानले नै कार्य जिम्मेवारी निश्चित गरी ती जिम्मेवारीहरू पूरा गर्न आवश्यक स्रोतको व्यवस्था गर्दा अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण बाहेक आफ्नो कार्यक्षेत्रभित्र तोकिएका स्रोतहरूबाट संविधानले प्रदान गरेको अधिकार बमोजिम स्थानीय तहले राजस्व परिचालन गरी साधन स्रोतको व्यवस्था तथा खोजी गर्दछन् । जनताहरूका बढ्दो मागलाई संबोधन गर्नका लागी खर्चको जोहो गर्न स्थानीय सरकारहरूले राजस्व परिचालन

क्षमतामा बृद्धि गर्नु अपरिहार्य देखिन्छ ।

स्थानीय तहले आन्तरिक स्रोतबाट परिचालित राजस्वको खर्च गर्दा बाह्य शर्तहरू पालना गर्न नपर्ने हुनाले यसको मात्रा जति बढी भयो त्यति नै बढी मात्रामा स्वायत्तताको अनुभूति गर्दछन् । स्थानीय तहहरूले जतिबढी स्वायत्ततापूर्वक काम गर्न पाउँछन् त्यति नै संघीयता पनि सफल र सुदृढ हुँदै जान्छ ।

गाउँपालिकाहरूमा थप आन्तरिक राजस्व परिचालन गर्न आन्तरिक आयका स्रोतहरूको संभाव्यता अध्ययन गरी यसको दायरा विस्तार गर्नुपर्दछ । यसका निम्ति स्थानीय तहको राजस्व अधिकारका संभावनाहरूको खोजी गर्न, संभाव्य क्षेत्रको राजस्व परिचालनका लागी अवलम्बन गर्नुपर्ने नीतिगत, कानुनी र व्यवस्थापकीय सुधारका उपायहरूको पहिचान गरी तिनको यथोचित कार्यान्वयन गर्न र ती सबै प्रयासका आधारमा आगामी दिनमा परिचालन गर्न सकिने वास्तविक आन्तरिक आयको प्रक्षेपण गर्ने कार्यका लागी राजस्व सूधार कार्ययोजनालाई एक महत्वपूर्ण औजारको रूपमा लिइन्छ ।

राजस्व परिचालनमा सुधारका कृयाकलापहरू पहिचान गरी त्यसको कार्यान्वयनबाट स्थानीय तहको आन्तरिक आयमा पर्नसक्ने प्रभावसमेतका आधारमा आगामी दिनमा प्राप्त हुन सक्ने राजस्वको प्रक्षेपण गर्न स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को प्रावधान बमोजिम यो राजस्व सूधार कार्ययोजना तर्जुमा गरिएको हो । यसले गाउँपालिकालाई आफ्नो आन्तरिक आय परिचालनमा सुधारका साथै राजस्व प्रक्षेपणलाई यथार्थपरक, समन्यायिक, सहभागितामूलक र वैज्ञानिक बनाई बजेट तर्जुमा प्रकृयालाई थप व्यवस्थित गर्न सहयोग पुग्ने अपेक्षा गरिएको छ । राजस्व सूधार कार्ययोजना तर्जुमाको औचित्यलाई संक्षेपमा यसरी प्रस्तुत गर्न सकिन्छ :-

(१) स्थानीयतहको राजस्वका संभावना, तिर्नसक्ने क्षमता र राजस्व प्रशासनको विश्लेषण गरी आवश्यक सुधारका उपायहरू पहिचान गर्न ।

(२) स्थानीयतहको आन्तरिक आयका आधार, दायरा र दरको संभाव्यता विश्लेषण गरी राजस्व प्रक्षेपण गर्न ।

(३) व्यवसायमैत्री कर प्रशासनद्वारा स्थानीय व्यवसाय, उद्यम लगायतका आर्थिक क्रियाकलापहरूलाई करको दायरा भित्र समेट्न आवश्यक मार्गदर्शन प्रदान गर्न ।

(४) स्थानीयतहले अपनाउनुपर्ने आय सुधारका कार्ययोजना तयार गरी राजस्व परिचालनमा सूधार गर्न ।

(५) आवधिक योजना अन्तर्गतका योजनाहरूको कार्यान्वयन गर्नको लागी स्रोत सुनिश्चित गर्न ।

(६) वार्षिक बजेटलाई बढी यथार्थपरक, प्रभावकारी र उद्देश्य मूलक बनाउन ।

(७) स्थानीय तहको कामलाई अझ बढी पारदर्शी तथा नागरिक प्रति जिम्मेवार बनाउन ।

१.३ योजनाले राखेका उद्देश्यहरु

सोरु गाउँपालिकाको आन्तरिक आयको विद्यमान अवस्था, आन्तरिक स्रोतको संभावना तथा देखिएका समस्याहरू न्यूनीकरण गर्न कार्ययोजना तयारी तथा सोका आधारमा आगामी ३ वर्षको आय प्रक्षेपणमा गाउँपालिकालाई सहयोग पुर्‍याउनु नै यस कार्यक्रमको समग्र उद्देश्य हो । यस कार्यक्रमका सहायक उद्देश्यहरू देहाय अनुसार रहेका छन्:

- स्थानीय तहका जनप्रतिनिधीहरु तथा कर्मचारीहरू लाई राजस्व सुधार कार्ययोजना सम्बन्धी अभिमुखीकरण गर्ने ।
- शीर्षकगत रुपमा सम्भावित करका आधार तथा विगत तीन वर्षको आन्तरिक आयको अवस्थाको अध्ययन तथा विश्लेषण गर्ने ।
- राजस्व बृद्धिको लागी आयका प्रमुख स्रोतहरूको सम्भावना र यथार्थ असुलीमा भएको फरकको पहिचान गर्ने ।
- स्थानीय तहको राजस्व प्रशासनको सँगठनात्मक संरचना, राजस्व सङ्कलन तथा बिलिङ्ग पद्धति र आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली सहित स्थानीय तहको समग्र राजस्व प्रशासन तथा यसको कायकुशलताको विश्लेषण ।
- स्थानीय तहको आन्तरिक आय वृद्धिका सम्भावनाहरू पहिचान गरी आय सूधार कार्ययोजना र प्रक्षेपण सहितको आन्तरिक आय सुदृढीकरण कार्ययोजना तयार गर्ने ।
- नयाँ सम्भावनाहरूको पहिचान गर्दै स्थानीय तहले अपनाउनु पर्ने सूधार रणनीति सहितको राजस्व सूधार कार्ययोजना तयार गर्ने ।
- स्थानीय तहको विद्यमान आर्थिक ऐन, नियमावली लगायतका कानूनी तथा संस्थागत व्यवस्थाको पुनरावलोकन गरी आगामी आर्थिक वर्षमा सुधारको लागी सुझाव प्रदान गर्ने ।

१.४ योजना तर्जुमा विधी र प्रक्रिया

राजस्व स'धार कार्ययोजना तर्जुमाका चरणहरू निम्नानुसार रहेका छन् (चित्र १):

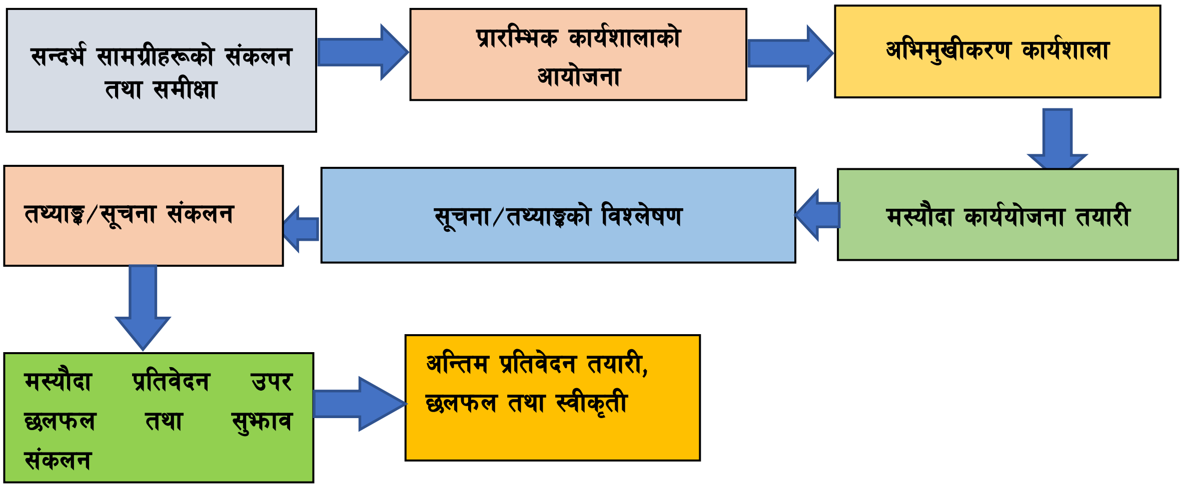

चित्र २: राजस्व सुधार कार्ययोजना निर्माणका चरणहरु

१.४.१ सन्दर्भ सामग्रीहरूको संकलन तथा समीक्षा

राजस्व सूधार कार्ययोजनासँग सान्दर्भिक विभिन्न सामग्रीहरुको संकलन तथा अध्ययन गरियो । यस अध्ययन कार्यको लागी पहिलो चरणमा परामर्शदाता समूहबाट विभिन्न स्रोतहरू मार्फत सन्दर्भ सामाग्रीहरू संकलन, अध्ययन तथा पुनरावलोकन गरिएको थियो । जसमध्ये, नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४, राष्ट्रिय प्राकृतिक श्रोत तथा वित्त आयोग ऐन २०७४, आर्थिक कार्यविधी तथा वित्तिय उत्तरदायित्व सम्बन्धि ऐन २०७६, सार्वजनिक निजी साझेदारी तथा लगानी ऐन २०७५ औद्यागिक निति २०६७, व्यापार नीति २०७२, आपूर्ति नीति २०६९, औद्योगिक व्यवसाय ऐन २०७३, प्राइभेट फर्म दर्ता ऐन, २०१४ (संशोधन २०७५ सहित) तथा नियमावली, २०३४, (संशोधित २०७६), साझेदारी ऐन २०२० (संशोधन २०७५), कम्पनी ऐन, २०६३ (संशोधन २०७५), उपभोक्ता हित संरक्षण ऐन २०७५, वन ऐन २०७६, सहकारी ऐन २०७५, राष्ट्रिय परिचयपत्र तथा पञ्जीकरण ऐन २०७६, पन्ध्रौं योजना, नेपाल सरकारको नीति तथा कार्यक्रम लगायतका संघीय नीति, ऐन, नियमावली, योजना, कर्णाली प्रदेश आर्थिक ऐन, औद्योगिक व्यवसाय ऐन २०७५ आदिको संकलन तथा अध्ययन गरिएको थियो । यसका अतिरिक्त गाउँपालिकाको वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम, आर्थिक ऐन, विनियोजन ऐन, आवधिक योजनाका साथै संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयद्वारा जारी गरेका सम्बन्धित नमुना कानुनहरू आदिको समेत समीक्षा गरिएको थियो । यस क्रममा अध्ययन तथा पुनरावलोकन गरिएका मुख्य-मुख्य सामग्रीहरू अनुसूची १ मा दिइएको छ ।

१.४.२ प्रारम्भिक कार्यशालाको आयोजना

गाउँपालिकामा कार्ययोजना तर्जुमाका लागी आवश्यक तथ्याङ्क/सूचना संकलन गर्न जानुभन्दा पहिले प्रदेश शुशासन केन्द्र सुर्खेतमा मिति २०७८ चैत्र १७ मा एक दिवसीय छलफल कार्यक्रम राखिएको थियो । उक्त छलफल कार्यक्रममा क्युव-पाथवे-भूगोल जेभीबाट तयार पारिएको प्रश्नावली तथा चेकलिष्टका बारेमा विस्तृत छलफल भयो र उक्त छलफलमा प्रदेश शुशासन केन्द्रका तर्फबाट दिनुभएका सुझावहरूलाई समेत सम्बोधन गरी प्रश्नावली तथा चेकलिष्टलाई अन्तिम रुप दिइएको थियो । उक्त कार्यक्रममा क्युव-पाथवे-भूगोल जेभीका तर्फबाट विषय विशेषज्ञले राजस्व सूधार कार्ययोजना सम्बन्धी सैद्धान्तिक र व्यवाहारिक पक्षहरूको बारेमा प्रस्तुतिकरण गर्नुभएको थियो र उक्त प्रत्युक्तिकरणमा उठेका जिज्ञासाहरूलाई सम्बोधन पनि गर्नुभएको थियो ।

१.४.३ अभिमुखीकरण कार्यशाला

गाउँपालिकामा कार्य प्रारम्भ गर्नु भन्दा पहिले राजस्व सूधार कार्ययोजना तर्जुमाको लागी क्युव-पाथवे-भूगोल जेभीबाट खटिने फिल्ड अनुसन्धान टोलीले स्थानीय तहका प्रमुख तथा उप-प्रमुख, स्थानीय तहको राजस्व परिचालन सम्वन्धि काम गर्ने कर्मचारीहरु र राजस्व परामर्श समितिका

पदाधिकारीहरुलाई राजस्व सूधार कार्ययोजना तयारी सम्बन्धमा मिति २०७८/१२/२१ मा अभिमुखीकरण गर्ने कार्य गरेको थियो ।

१.४४ तथ्याङ्क/सूचना संकलन

कार्ययोजना तर्जुमा सम्बन्धी कार्यका लागी संस्थागत सूचना तथा तथ्यांकहरु समेत आवश्यक पर्ने हुन्छ । यसका लागी स्थानीय तहको वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम पुस्तिका, आर्थिक ऐनहरु, राजस्व सम्बन्धी कानूनहरु, प्रगति विबरणहरु तथा खर्चको फाँटवारी, प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण प्रतिबेदन, संभव्यता अध्ययन प्रतिवेदनहरु आदिबाट पनि आवश्यक सूचना र तथ्यांक प्राप्त गरियो । त्यसबाहेक, उद्योग वाणिज्य संघ, यातायात व्यबसायीहरुको संगठन, होटल व्यबसायीहरुको संगठन आदि पेशागत एबम् व्यबसायीक संस्थाहरु लगायतका सरोकारवाला पक्षहरुसंगको छलफलबाट पनि आवश्यक सूचना तथा तथ्यांकहरु संकलन गरिएको थियो । राजस्व सूधार कार्ययोजना तयारीको क्रममा मुख्यतः निम्न प्रकारका सूचनाहरु संकलन गरिएको थियो ।

- राजस्व प्रशासनको वर्तमान अवस्था, राजस्व प्रशासनिक व्यवस्था तथा सूचना प्रवाह सम्बन्धी विवरण
- राजस्व परिचालनका लागी अबलम्बन गरिएका नीतिगत व्यवस्थाहरु
- कम्तीमा विगत तीन आर्थिक वर्षहरुको अनुमानित तथा यथार्थ आय विवरण
- गत वर्ष तथा चालु वर्षको हाल सम्मको यथार्थ आय विवरण
- चालु वर्षको आर्थिक ऐन तथा बजेट
- आन्तरिक आय संकलनको अवस्था, स्रोत, क्षेत्र तथा दर सम्बन्धी विस्तृत विवरण
- आन्तरिक आय संकलनको संभावित नयाँ क्षेत्रहरू सम्बन्धी तथ्यांक तथा सूचना
- राजस्व सुधारका लागी गर्नुपर्ने कार्यहरु तथा सोको जिम्मेवारी, आदि ।

कुनै सूचनाहरु/तथ्याङ्कहरु नमिल्दा र असगंतिपूर्ण देखिन गएमा त्यसलाई पूनः प्रमाणिकरण गरिएको थियो । यसरी प्रमाणिकरण गरी सकिएको तथ्याङ्कलाइ कार्ययोजनाको उद्देश्यहरुले खोजे अनुसार तालिकामा रुपान्तरण गरिएको थियो । वस्तुगत विश्लेषणको लागी आवश्यक तथ्याङ्क अनुसूची २ अनुसार र विषयगत विश्लेषणको लागी आवश्यक तथ्याङ्क अनुसूची ३ अनुसार संकलन गरिएको थियो ।

१.४.५ सूचना/तथ्याङ्कको विश्लेषण

राजस्व सूधार कार्ययोजनाको लागी आवश्यक सूचना/तथ्याङ्क संकलन गरिसकेपछि त्यस्ता सूचनाहरुलाई विश्लेषण गरिएको थियो । सूचना विश्लेषणको लागी तथ्याङ्कीय विधी तथा गुणात्मक विश्लेषण विधी दुवैलाई प्रयोगमा ल्याइने छ । राजस्व सम्वन्धी नीतिगत व्यवस्थाको

विश्लेषण गरी सुधारका उपायहरु पहिचानको लागी गुणात्मक विश्लेषण विधी प्रयोग गरिएको थियो भने राजस्वको बृद्धिदर तथा विद्यमान दायराको विश्लेषण तथ्याङ्कीय विधीद्वारा गरिएको थियो ।

स्थानीय तहको राजस्व अधिकार, हाल गरिरहेको आय संकलन अवस्था तथा राजस्व सूधार कार्ययोजना कार्यान्वयन पश्चात् आय संकलनमा पार्ने प्रभावहरुको मूल्याङ्कनलाई ध्यान दिदैं आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपण गरिएको थियो । यसरी तयार गरिने प्रक्षेपणले यस गाउँपालिकाको बजेट तर्जुमा गर्न सहयोग पुग्ने छ । यसैगरी यस गाउँपालिकाको विगतको आयको बृद्धिदरको विश्लेषण गरी आय संकलनको अवस्थालाई विश्लेषण गरिएको छ । शुरु र अन्तिम विन्दुको आधारमा वर्षिक बृद्धिदरको गणना निम्न शुत्रको प्रयोग गरी गरिएको थियो ।

$$CAGR = \left(\frac{\text{Ending Value}}{\text{Beginning Value}}\right)^{\left(\frac{1}{\text{Number of Years}}\right)} - 1$$

जहाँ,

CAGR = औसत वार्षिक बृद्धिदर

Ending Value = अन्तिम वर्षको यथार्थ रकम

Beginning Value = पहिलो वर्षको यथार्थ रकम

आय प्रक्षेपणसँग सम्बन्धित तथ्याङ्कको विश्लेषण अनुसूची ४ अनुसार गरिएको थियो ।

१.४.६ मस्यौदा कार्ययोजना तयारी

स्थलगत अध्ययनबाट आएका तथ्याङ्क तथा सूचनाहरूलाई गुणात्मक र परीमाणात्मक विधीहरूको प्रयोग गरी मस्यौदा तयार गरिएको छ । लेखनको कार्य सकेसम्म भाषागत विज्ञता भएका व्यक्तिले गर्दा राम्रो हुने हुँदा लेखनको जिम्मेवारी कसले लिने हो पूर्व तयारी चरणमै निश्चित गरिएको थियो । प्रतिवेदनको विषयसूची निम्न अनुसार छ ।

परिच्छेद – एक : परिचय

१.१ पृष्ठभूमी

१.२ राजस्व सूधार योजनाको औचित्य

१.३ योजनाले राखेका उद्देश्यहरु

१.४ योजना तर्जुमा विधी र प्रक्रिया

१.५ योजनाका सीमाहरु

परिच्छेद – दुई : गाउँ/नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय

२.१ गाउँ/नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय .

२.२ गाउँ/नगरपालिकाको मानव संसाधनको अवस्था .

२.३ गाउँ/नगरपालिकाको भौतिक सम्पत्तिको अवस्था .

परिच्छेद – तीन : स्थानीय तहको राजस्व अधिकार तथा आय सम्भाब्यता

३.१ स्थानीय तहको राजस्व अधिकार सम्बन्धी संवैधानीक तथा कानुनी व्यवस्था .

३.२ गाउँ/नगरपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था

३.३ आन्तरिक राजस्व संकलनको प्रमुख क्षेत्र र सम्भावना विश्लेषण

३.३.१ स्थानीय कर राजस्व

३.३.२ गैर कर राजस्व

परिच्छेद – चार : आय संकलनको संस्थागत क्षमता तथा संकलन अवस्था

४.१ राजस्व परिचालन सम्बन्धी नीति

४.२ आय संकलनको संस्थागत क्षमता

४.३ गाउँ/नगरपालिकाको आन्तरिक आय परिचालन

४.४ राजस्व परिचालनमा रहेका सवालहरू

परिच्छेद – पाँच : राजस्व सूधार कार्ययोजना

५.१ गाउँ/नगरपालिकाको राजस्व सूधार कार्ययोजना

परिच्छेद – छ : आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपण

६.१ राजस्व सूधार कार्ययोजनाका आधारमा राजस्व प्रक्षेपण

६.२ गाउँ/नगरपालिकाको आगामी तीन आर्थिक वर्षको राजस्व प्रक्षेपण

परिच्छेद – सात: अपेक्षित नतिजा

परिच्छेद – आठ: अनुगमन तथा मूल्यांकन

अनुसूचीहरु:

अनुसूची १: तथ्याङ्क संकलन सूची

अनुसूची २: विषयगत विश्लेषणको नमूना फाराम

अनुसूची ३: वस्तुगत विश्लेषणको नमूना फाराम

अनुसूची ४: आय प्रक्षेपणको ढाँचा

१.४.७ मस्यौदा प्रतिवेदन उपर छलफल तथा सुझाव संकलन

राजस्व सूधार कार्ययोजना तर्जुमाका उपरोक्त चरणहरु पश्चात तयार गरिएको राजस्व सूधार कार्ययोजनाको मस्यौदा प्रतिवेदन सम्वन्धित सरोकारवालाहरु समक्ष प्रस्तुत गरी सुझाव लिइने छ । यसका लागी परामर्श कार्यशाला/बैठकको आयोजनका गरिएको थियो । यस्तो छलफलबाट

प्रतिबेदनमा छुट भएका विषय वा तथ्याङ्कीय कमजोरीहरुलाई सच्याउन र प्रतिबेदनका विषयमा सरोकारवालाहरुलाई जानकारी प्रदान गर्न पनि सहयोग पुग्ने छ ।

१.४.८ अन्तिम प्रतिवेदन तयारी, छलफल तथा स्वीकृती

मस्यौदा प्रतिवेदनबाट प्राप्त भएका सुझाव समेतको आधारमा अन्तिम प्रतिवेदन तयार गरिएको थियो । यसरी तयार भएको कार्ययोजना सरोकारवालाहरुको बीचमा प्रस्तुतिकरण गरिएको थियो । दिइएका सुझावहरुको यथोचित सम्बोधन गरी प्रतिवेदनलाई अन्तिम रुप दिइने छ र स्थानीय राजस्व परामर्श समिति मार्फत कार्यपालिकामा पेश गरी कार्यपालिकाबाट स्वीकृत गराइने छ । कार्यपालिकाबाट प्रतिवेदन स्वीकृत गराउँदा प्रतिवेदन कार्यान्वयनका लागी आवश्यक पर्ने बजेट विनियोजन गर्ने कार्यमा पनि सहजता आउने अपेक्षा गरिएको छ ।

१.५ कार्ययोजनाका सिमाहरू:

गाउँपालिकाको प्रस्तुत राजस्व सूधार कार्ययोजना देहाय अनुसारका सीमामा रही तयार गरिएको छ ।

१. प्रस्तुत अध्ययन तथा विश्लेषण कार्य गाउँपालिकाको कार्यालयबाट प्राप्त अभिलेख तथा दस्तावेज, गाउँपालिकाका पदाधिकारीहरू तथा सम्बन्धित कर्मचारीहरू र अन्य सरोकारवालाहरूसँग गरिएको अन्तर्क्रिया तथा कार्यशालाबाट प्राप्त सूचनाको आधारमा तयार गरिएको छ ।

२. संघ तथा प्रदेश सरकारबाट गाउँपालिकाले प्राप्त गर्ने राजस्व बाँडफाँड र समानीकरण अनुदानको रकम प्रक्षेपण वर्तमान अभिलेखलाई आधारमानी वार्षिक ५% ले वृद्धि हुने अनुमानको आधार तथा गाउँपालिकाबाट प्राप्त हुने राजस्वमा केन्द्रित रही कार्ययोजना तर्जुमा गरिएको छ ।

३. राजस्व प्रक्षेपण गर्ने क्रममा आधिकारिक एवं प्रमाणिक तथ्याङ्क नभएको अवस्थामा सहभागीहरूसँगको छलफलबाट सम्पुष्टि गरिएको थियो ।

४. गाउँपालिकाको गठन भएको ५ वर्ष पूरा नभएको र अभिलेख व्यवस्थित भैनसकेकोले विगत र वर्तमानको प्रवृत्ति स्पष्ट देखिने तथ्याङ्कीय विश्लेषणका लागी आवश्यक तथ्याङ्क तथा सूचनाको अभावमा तथ्याङ्कीय औजारको प्रयोग गरी विश्लेषण तथा प्रक्षेपण गर्न सकिएको छैन ।

परिच्छेद – दुई: सोरु गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय

यस परिच्छेदमा सोरु गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय, अवस्थिति, आर्थिक तथा सामाजिक अवस्था, मानव संशाधन साथै भौगोलिक अवस्थालाई चित्रण गरिएको छ ।

२.१ सोरु गाउँपालिकाकाको संक्षिप्त परिचय

नामाकरणः

सोरू गाउँपालिका नेपालको मध्यपश्चिमाञ्चल बिकास क्षेत्र अन्तर्गत पर्ने कर्णाली अञ्चलको ५ जिल्लाहरु मध्येको एक मुगु जिल्लाको हाल ६ नम्बर प्रदेश अन्तर्गतका स्थानीय तहहरु मध्ये सोरू गाउँपालिका नेपालको संबिधान २०७२ को धारा २९५ को उपधारा ९३० बमोजिम गठित गाउँपालिका, गाउँपालिका, स्वायत्त, संरक्षित वा बिशेष क्षेत्रको नाम, संख्या तथा सिमाना निर्धारण आयोगको सिफारिसमा बनेको ७५३ वटा स्थानीय तह मध्यको एक हो । यस सोरु गाउँपालिकामा राजनीतिक रुपमा ११ वडाहरुमा विभाजित छ । साविकका नाधारपु, भियी, फोट, जिमा, धैनाकोट र रारा गाउँ विकास समितिका केही भाग समिहत गरी सोरु गाउँपालिका गठन गरियो । यो गाउँपालिका २०७२ चैत्र १० गते अस्तित्वमा आएको हो ।

अवस्थिति :

यस गाउँपालिकाको पूर्वमा छायाँनाथ रारा नगरपालिका, पश्चिममा हुम्ला, दक्षिणमा खत्याड गाउँपालिका र उत्तरमा हुम्ला जिल्ला रहेको छ । सोरुमा हुम्ला कर्णाली र मुगु कर्णाली गरी दुई नदी छन् । मेगला, आङ्गो जस्ता अनुपम रीतिरिवाज र धामीको संस्कृतिलाई जनताले अझै जोगाएर राखेका छन् । सोरु गाउँपालिकाको क्षेत्रफल ३८५.८० वर्ग किलोमिटर छ । कूल ११ वटा वडाहरुमा विभाजित यस गाउँपालिकाको पालिका कार्यालय जिमा, सोरुकोटमा रहेको छ । सोरु गाउँपालिका विश्व मानचित्रमा २९° ३८’६” उत्तरी आक्षांश देखि ८१° ५६’४३” पूर्वी देशान्तरसम्म फैलिएको छ । यस गाउँपालिकाको सबैभन्दा सानो वडा वडा नं. २ रहेको छ भने सबैभन्दा ठूलो वडा ५ रहेको छ । भू-आकृतिमा विविधता भएसँगै यस गाउँपालिका सामाजिक साँस्कृतिक हिसावले पनि विविधता बोकेको छ । विभिन्न जातजाति र भौगोलिक विविधता बोकेको यो गाउँपालिकामा उचाइ अनुसार हावापानीमा पनि विविधता पाइन्छ । यस गाउँपालिकाको अवस्थिति नक्सा तल चित्र नं. २ मा राखिएको छ ।

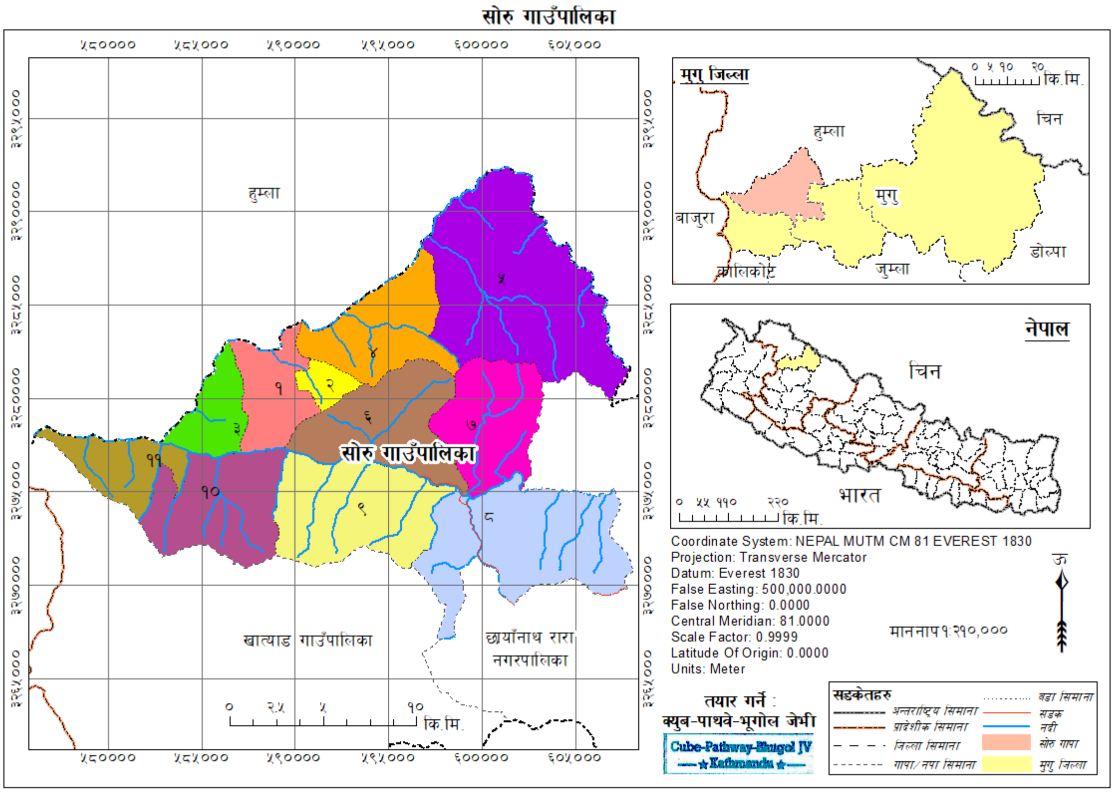

चित्र ३: सोरु गाउँपालिकाको अवस्थिती नक्शा

सोरु गाउँपालिकाको कूल क्षेत्रफल तथा वडागत विभाजन

सोरु गाउँपालिकालाई जम्मा ११ वटा वडामा विभाजन गरिएको छ । यस गाउँपालिकाको क्षेत्रफलको हिसावले सबैभन्दा ठूलो वडा वडा नं. ५ रहेको छ भने सबैभन्दा सानो वडा वडा नं. २ रहेको छ।

सोरु गाउँपालिकाको जनसाङ्ख्यिक विवरण

केन्द्रीय तथ्यांक विभाग २०६८ अनुसार सोरु गाउँपालिकाको जनसंख्या १२२३८ जना रहेको छ जस मध्ये पुरुष ६११५ र महिला ६१२३ जना रहेका छन्। त्यसैगरी घरधुरी संख्या २२९१ रहेको छ । २०७८ को प्रारम्भिक नतिजा अनुसार यस गाउँपालिको घरधुरी संख्या २६५२ र जम्मा जनसंख्या १४३६४ जसमा पुरुषको संख्या ७०८० र महिलाको संख्या ७२८४ रहेको छ । सोरु गाउँपालिकाको वडागत जनसंख्या तलको तलिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका १: सोरु गाउँपालिकाको वडागत जनसाङ्ख्यिक विवरण

२०६८ को जनगणना अनुसार				
वडा नं.	**घरधुरीसंख्या**	**पुरुष**	**महिला**	**जम्मा**
१	११७	३३९	३३६	६७५
२	१६१	४८४	४४४	९२८
३	२२३	६७२	७३४	१४०६
४	१२६	३५१	३७८	७२९
५	११९	३४०	३०२	६४२
६	२८८	७९०	८७४	१६६४
७	२०७	६०४	५७३	११७७
८	१७६	५४५	५१७	१०६२
९	२६५	७८३	७७४	१५५७
१०	४२४	६७३	६५८	१३३१
११	१८५	५३४	५३३	१०६७
जम्मा	२२९१	६११५	६१२३	१२२३८

पेशागत विवरण :

यस गाउँपालिकामा बस्ने व्यक्तिहरूले आफ्नो जिविकोपार्जनको लागि मुख्य पेशाको रूपमा कृषि पेशा अंगालेका छन् । त्यसै गरी वैदेशिक रोजगारलाई पनि यहाँका मानिसहरुले मुख्य पेशाको रुपमा लिएको पाइन्छ । यहँका मानिसहरु रोजगारीको लागि विशेष गरी भारतका विभिन्न शहरहरुमा जाने गरेको पाइयो । व्यापार, व्यवसाय, खेतिपातीमा यहाँका मानिसहरुको त्यति चासो नरहेको पाइयो ।

पर्यटन (प्रशिद्ध स्थलहरू):

यस गाउँपालिकामा विभिन्न सामाजिक, साँस्कृतिक, ऐतिहासिक तथा धार्मिक स्थलहरू रहेका छन् । तातोपानी गुफा, गुरा मन्दिर, महादेव मन्दिर यहाँका प्रमुख पर्यटकीय स्थलहरु रहेका छन भने बेलीब्रिज, झोलुङ्गपुल ट्रस पुल जस्ता मानवनिर्मित संरचनाहरु पनि यहाँका सुन्दर स्थानहरुमा पर्दछन् जसलाई पर्यटन प्रवर्द्धन र विकासको लागि प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

सिंचाईः

सोरु गाउँपालिकाको सिंचाइको लागि कुनै पनि केलो वा नरहरको व्यवस्था नरहेको पाइयो । यहाँका कृषकहरु आकासे पानीको भरमा आफ्नो खेतिपाती गर्ने गरेको देखियो । गाउँपालिकामा सिंचाइको लागि सम्भावनाका स्रोतहरु हुँदा हुँदै पनि यो ठाउँका मानिसहरु सिंचाइको लागि पानीको व्यवस्था गर्नेतर्फ उदासिन रहेको पाइयो । यदि यो गाउँपालिकामा उचित प्रानीका

मुहानहरको पहिचान गरी सिंचाइको व्यवस्था गरेको खण्डमा यहाँ कृषिको सम्भावना प्रचुर मात्रामा रहेको पाइयो ।

यातायात पहुँच :

यस सोरु गाउँपालिकामा यातायातको समस्या रहेको छ । "ग्रामीण पहुँच कार्यक्रम" अन्तर्गत गमगडी-गिलाह- धुलेचौर २३ कि.मि. को कच्ची सडक बने तापनि वर्षयाममा भने गाडी चल्दैनन् । उच्च पहाडी एवम चट्टाहरुले गर्दा यो इलाकामा यातायातको पुहँच पुऱ्याउन समस्या देखिएको छ । जिल्ला सदरमुकामदेखि हिउँदको समयमा गाउँपालिका केन्द्रसम्म यातायातको सुविधा रहे पछि वर्षयाममा यो गाउँपालिकाको सडक सञ्चाल जिल्ला सदरमुकार एवम अन्य ठाउँहरुसँग टुट्ने गर्दछ । उच्च पहाडी जिल्ला भएको हुनाले यहाँ उत्पादिनत विभिन्न खाने कृषि सामग्री एवम बहुमुल्य औषधिजन्य जडिबुटिहरुले बजार पाएका छैनन् । यदि यो गाँपालिका सडक सञ्जाल सँग जोडिएको खण्डमा यहाँका रैथाने उत्पादन एवम औषधियुक्त चिजविजले बजार पाउने र यहाँका जनताको जिवस्तर माथि उठ्ने देखिन्छ । त्यसैले यस गाउँपालिकाकाले आफ्नो ध्यान सडक निर्माण, व्यवस्थापन र प्रवर्द्धमा लगाउनु पर्ने आवश्यकता रहेको छ।

उद्यम, व्यापार, व्यवसाय :

सोरु गाउँपालिका कृषिका लागी राम्रो सम्भावना भएको गाउँपालिकाको रूपमा रहेको हुनाले कृषजन्य उद्यम, व्यापार व्यवसायको लागि राम्रो सम्भावना बोकेको गाउँपालिका हो । खेतियोग्य जमिन रहेको कारणले यो गाउँपालिकामा कृषि उद्यम उवम् अन्य नगदे बाली, फलफूल तथा जडीबुटी र पशुजन्य उद्यम, व्यापार व्यवसाय गर्न सकिने प्रचुर सम्भावना रहेको छ ।

मुख्य व्यापारिक केन्द्रहरू :

यस गाउँपालिकाका प्रमुख व्यापारिक केन्द्रहरुमा शोरुकोटबजार रहेको छ भने वडाकार्यालयहरुको वरिपरि ससाना बजारहरु पनि रहेका छन् । यी बजारहरुबाट यहाँका बासिन्दाले आफूलाई चाहिएको सामान किन्ने र गाउँघरका उत्पादन भएको सामानलाई बेच्न पनि गरेको पाइन्छ ।

उर्जा/विद्युत सुविधा :

सोरु गाउँपालिकाका ३३८ घरधुरीले उज्यालोको लागि विजुलीको उपयोग गरेका छन भने जम्मा २ घरपरिवारले मट्टितेलको प्रयोग गरेका छन् । त्यसै गरी सबैभन्दा धेरै घरधुरी १३३० ले सौर्यउर्जालाई उज्यालोको प्रमुख स्रोत बनाउएका छन् । त्यसैगरी खाना पकाउने इन्धनको रुपमा २०७९ घरधुरीले दाउराको उपयोग गरेका छन भने जम्मा १ घरपरिवारले एल.पी. ग्यासको प्रयोग गरेका छन् ।

संञ्चार सुविधाः

सोरु गाउँपालिका सञ्चार सेवाबाट बञ्चित हुन सकेको छैन् । यस गाउँपालिकाका सम्पूर्ण घरधुरीहरुमध्ये ७४२ जनाले मोवाइल फोनको उपयोग गरेका छन्भ ने रेडियो भएका घरधुरीहरु ५२० रहेका छन् । कम्प्युटर भएका जम्मा ५ घरधुरीहरु रहेका छन् भने टेलिभिजन हुने घरधुरीसंख्या १२ रहेको छ । यस गाउँपालिकामा कान्तिपुर एफ.म., रेडियो नेपाल लगायत विभिन्न एफ.म सेवाहरूजिल्ला तथा केन्द्रबाट सिधा प्रशारण भएको सुन्न सकिन्छ भने गाउँपालिकामा नेपाल टेलिकम र एनसेल कम्पनि कम्पनीले पूर्वाधार विकास गर्ने क्रममा रहेका छन् ।

खानेपानी तथा सरसफाईः

सोरु गाउँपालिकामा पिउने पानीको सबैभन्दा ठूलो स्रोत पाइप रहेको छ । यस गाउँपालिकामा १४१४ घरधुरीले पाइपलाई पिउने पानीको स्रोतबनाएका छन भने १ घरले ढाकेको कुवाबाट पिउने पानीको व्यवसथा गरेको देखिन्छ । त्यसै गरी २ घरले नढाकेको कुवालाई प्रमुख पानीको स्रोतको रुपमा उपयोग गरेका छन् । त्यसैगरी खोला र मूलको पानीलाई मुख्य स्रोत बनाएका घरपरिवार १९१ थिए भने ढुङ्गेधाराको पानीलाई मुख्य स्रोत मान्नेहर ३९२ घरधुरीहरु रहेका छन् । सरसफाईले मानिसको जीवनमा अहम भूमिका खेलेको हुन्छ । मानवजन्य फोहोर नै मानिसको लागि पहिलो समस्या बन्दै गइरहेको छ । यस गाउँपालिकामा पनि कूल घरधुरीहरुमध्ये आफ्नौ छुट्टै शौचालय नभएका घरहकरु ११७१ रहेका छन् । ७५५ घरधुरीहरुमा फ्ल्स शौचालय रहेको छ भने १५३ घरधुरीमा सामान्य खाले शौचालय रहेको छ । सोरु गाउँपालिकाकाले यस गाउँपालिकामा स्वाथ्य तथा स्वच्छता सम्बन्धी टोल, गाउँ, वडा र गाउँपालिकास्तरीय विभिन्न खाले चेतनामूलक कार्यक्रम चलाई यहाँका मानिसहरुलाई कम्तिमा एक घर एक शौचालयको लागि प्रेरित गर्नु पर्ने अवस्था देखिन्छ ।

भवन तथा आवास :

सोरु गाउँपालिकामा घरपरिवारले प्रयोग गरेको घरको जगको प्रकार हेर्ने हो भने जम्मा घरधुरीमध्ये २ हजार ७३ घर ढुङ्गा माटोको गारो लगाएर बनेका छन् । त्यसै गरी जम्मा ३ वटा घर सिमेन्टको मिक्चरबाट बनेका छन् । यो गाउँपालिकामा आरसीसी पिलरले कुनै पनि घर नबनेको अवस्था रहेको छ भने काठले बनेका घरहरु पनि रहेका छैनन् । घरको पर्खाल को आधारमा घरधुरीलाई विभाजन गर्ने हो भने सबैभन्दा धेरै घरधद्रुरीहरु २०६६ घर माटोको, ४ घरलाई सिमेन्टले, १ घरलाई काठको फल्याकले घेरेका छन भने केही घरहरुको अवस्था विना गारोका रहेका छन् । यस गाउँपालिकाका घरहरु मध्ये ३३ घरमा खरको छाना, १८ घरमा टिनको छाना, २१ घरमा टायलको छाना, ३३ घरमा काठको छाना र सबैभन्दा धेरै १९२२ घरहरुमा माटोको छाना रहेको छ ।

शिक्षाः

सोरु गाउँपालिकामा जम्मा जम्मी गाउँमा पठनपाठनका लागि जम्मा ४५ वटा शिक्षण संस्थाहरू रहेका छन् । यस गाउँपालिकामा रहेका शैक्षिक संस्थाहरुमा ४९.४३ प्रतिशत छात्रा र ५०.५७ प्रतिशत छात्राहरुले शिक्षा लिइरहेका छन् । औषतमा प्रत्येक स्कुलमा १३५ विद्यार्थीहरुले पठन पाठन गरिरहेका छन् ।

स्वास्थ्य :

सोरु गाउँपालिका राजनीतिक रूपमा ११ वडाहरूमा विभाजित छ । यो गाउँपालिकामा कुनैपनि अस्पताल नभएकोले कुनै विशेष रोग लागेमा अथवा घाइते भएमा उपचारको लागि सदरमुकाम नै जानुपर्ने अवस्था रहेको छ। यस सोरी गाउँपालिकामा हेल्थपोष्ट ७, सामुदायिक हेल्थ इकाइ ३, पि.एच.सी. ओ.आर.सी. १८, आधारभुत सवास्थ्य स.स्था ४, जन्मकेन्द्र ४, औषधि पसल १ टि.वि. उपचार केन्द्र ७ साथै थप कलाई प्रसुति सेवा केन्द्र, भी प्रसुति सेवाकेन्द्र, जिमा प्रसुति सेवा केन्द्र र धैना प्रसुति सेवा केन्द्र गरी चारओटा वर्थ सेन्टरहरु पनि रहेका छन् । यस गाउँपालिकाको ०७७/०७८ को कूल बजेट ३४१३००,००० रहेकोमा स्वास्थ्यको लागि ३७,०९८००० छुट्याइएको थियो । यसबाट के देखिन्छ भने यो गाउँपालिककाले आफ्नो कार्यक्रममा स्वास्थ्यलाई प्रमुख मुद्दाहरुमध्ये एउटा मुख्य मुद्दाको रुपमा लिएको देखिन्छ ।

बैंक, वित्तीय संस्था तथा सहकारी :

सोरु गाउँपालिकामा राष्ट्रिय वाणिज्य बैंकको शाखा र शिखर इन्स्योरेन्स कम्पनि लिमिटेड गरी जम्मा २ वटा बैंकिंक शाखाहरु रहेका छन् । यस गाउँपालिकाका स्थानीय बासिन्दाहरूले पनि यिनै संस्थाहरू मार्फत् सेवा लिएको पाइन्छ । बैंकहरूले पनि कर्जा उपलव्ध गर्दै आएका छन् भने गाउँबासीहरूसँग रहेको रकमलाई निक्षेपको रूपमा स्वीकार गरी बचत पनि गर्दै आएका छन् ।

फोहरमैला व्यवस्थापनः

सोरु गाउँपालिकाले फोहरमैला व्यवस्थापनको लागि छुट्टै डम्पिङ साइट निर्माण गरेको छैन । तथापी स्थानीय स्तरमा निस्कने फोहोरहरुलाई बजार क्षेत्रतीर स-साना खाल्डाहरूमा राख्ने र जलाउने गरिन्छ भने गाउँमा किचनजन्य फोहोरहरू गाइवस्तुलाई खुवाउने तथा सड्ने गल्ने फोहोरलाई मलखादमा फाली मलको रूपमा प्रयोग गर्ने र नगल्ने फोहोरहरुलाई बारी वा प्राकृतिक रुपमा बनेका सानातिना ओडार, कुना, काप्चा वा गाइवसतु वा मानिस जान नसक्ने प्राकृतिक साना गुफा/प्वाल वा चरहरुमा फाल्ने गरेका छन् । आजकल गाउँघरमा पनि प्लाष्टिक जन्य एवम धातुजन्य वस्तुहरुको विक्री वितरण हुने गरेकाले यहाँका मानिसहरुले धातुका टुक्रा, प्लाष्टिकका टुक्रा, चप्पल वा अन्य रिसाइकल हुनसक्ने वस्तुहरुलाई महिलाका सृङ्गारका सामानहरु एवम भाँडा वर्तनहरुसँग साट्ने गरेको पाइयो

२.२ गाउँपालिकाको मानव संसाधनको अवस्था

सोरु गाउँपालिकाको दोस्रो निर्वाचन २०७९ वैशाख ३१ गते सम्पन्न भई हाल सोही निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरू मार्फत् गाउँ पालिकाको कार्य सञ्चालन भई आएको छ । यस गाउँपालिकामा रहेको दरबन्दी अनुसार हाल निम्नानुसार कर्मचारीहरू कार्यरत रहेका छन् । जसको विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

सोरु गाउँपालिका मानव संसाधनको अवस्था

सोरु गाउँपालिकाको कार्यालयमा विभिन्न विषयगत शाखामा गरी कुल २० जना कर्मचारीहरू रहेका जसलाई पद एवम विषयगत शाखा अनुसार तलाको तालिकामा देखाइएको छ ।

क्र.सं.	विषयगत शाखा	पद	पदपुर्ति		
			स्थायी	करार	जम्मा
१	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	प्रशासन			१
२	सूचना प्रविधि अधिकृत (सूचना अधिकारी)				१
३	इन्जिनियर	इन्जिनियर			१
४	शिक्षा प्रमुख				१
५	स्वास्थ्य संयोजक				१
६	जिन्सी शाखा प्रमुख				१
७	शाखा अधिकृत				१
८	कृषि शाखा प्रमुख				१
९	ना।सु				१
१०	लेखा प्रमुख				१
११	प्रशासन शाखा प्रमुख				१
१२	रोजगार संयोजक				१
१३	अन्तरिक लेखा परिक्षक				२
१४	योजना शाखा प्रमुख				१
१५	सव इन्जिनियर				१
१६	महिला तथा वालवालिका शाखा प्रमुख				१
१७	पन्जिकरण शाखा प्रमुख				१
१८	खरिदार				१
१९	खरिदार				१
२०	खरिदार				१

स्रोत: https://sorumun.gov.np/staff

सोरु गाउँपालिकाकाको भौतिक सम्पत्तिको अवस्था

यस सोरु गाउँपालिकाको आफ्नै कार्यालय भवन छैन । आप्नो भवन नभएको कारणले सबै कार्यालयहरु भाडाको भवनमा सञ्चालनरछ रहेका छन् । आफ्नो भवन नभएकाले गाउँपालिका एवम वडाहरुले निकट भविष्यमा आफै भवन बनाउने योजना पनि रहेको छ । यस गाउँपालिकको सवारी साधन अन्तर्गत एम्बुलेन्स, जिप र ७ वटा बाइक रहेका छन् । त्यसै गरी यस कार्यालय सञ्चालनको लागि कम्प्युटर ३५ वटा, प्रिन्टर ३५ वटा, दराज ३० वटा, टेलब ३० र कुर्सि ४० वटा रहेका छन ।

परिच्छेद – तीन: स्थानीय तहको राजस्व अधिकार तथा आय सम्भाब्यता

नेपालको संविधान तथा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ लगायतले स्थानीय तहलाई प्रदान गरेका राजस्व सम्बन्धि अधिकार र सो अधिकार कार्यान्वयनका लागी गाउँपालिकाका तर्फबाट गरिएका कानुनी व्यवस्था र गाउँपालिकाको राजस्व संकलनको अवस्था, सम्भावना, समस्या तथा चुनौतीहरूलाई यस परिच्छेदमा विश्लेषण गरिएको छ ।

३.१ स्थानीय तहको राजस्व अधिकार सम्बन्धि संवैधानिक तथा कानुनी व्यवस्था

३.१.१ संवैधानिक व्यवस्था

नेपालको संविधानको अनुसूची ८ अनुसार स्थानीय तहको वित्तीय अधिकार अन्तर्गत स्थानीय तहहरूले सम्पत्ति कर (घरजग्गा कर) घरबहाल कर, घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर, भूमिकर (मालपोत), मनोरञ्जन कर, विज्ञापन कर र व्यवसाय कर लगाउन सक्नेछन् र गैरकर अन्तर्गत सेवा शुल्क, दस्तुर, पर्यटन शुल्क र दण्ड जरिवाना संकलन गर्न सक्नेछन् । राजस्व अधिकार सम्बन्धि विभिन्न तहहरूको एकल तथा साझा अधिकार सम्बन्धि विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २: तहगत राजस्व अधिकार

संघ	प्रदेश	स्थानीय	साझा
भन्सार अन्त:शुल्क मूल्य अभिवृद्धि कर संस्थागत आयकर व्यक्तिगत आयकर पारिश्रमिक कर राहदानी शुल्क भिसा शुल्क पर्यटन दस्तुर सेवा शुल्क दस्तुर दण्ड जरिबार	घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर मनोरञ्जन कर विज्ञापन कर पर्यटन कृषि आयमा कर सेवा शुल्क दस्तुर दण्ड जरिवाना	सम्पत्ति कर घर बहाल कर घर जग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क सवारी साधन कर सेवा शुल्क दस्तुर पर्यटन शुल्क विज्ञापन कर व्यवसाय कर भूमिकर (मालपोत) मनोरञ्जन कर मालपोत संकलन दण्ड जरिवान	सेवा शुल्क, दस्तुर, दण्ड जरिवाना प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी, पर्यटन शुल्क

स्रोत: नेपालको संविधान

३.१.२ कानूनी व्यवस्था

(क) स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ५४ देखि ६३ सम्म स्थानीय तहको वित्तीय अधिकार सम्बन्धि व्यवस्था रहेको छ । यसमा कर अन्तर्गत प्रत्यक्ष करहरू जस्तै सम्पत्ति कर, भूमिकर (मालपोत), घर-जग्गा बहाल कर, पार्किङ शुल्क, जडिबुटी, कबाडी र जीवजन्तुकर आदि छन् भने अप्रत्यक्ष कर जस्तै व्यवसाय कर जस्ता करहरू रहेका छन् । यसरी नै गैरकर अन्तर्गत गाउँपालिका वा नगरपालिकाबाट विभिन्न सेवाहरू उपयोग गरे वापतको सेवाशुल्क जस्तै विभिन्न पर्यटन व्यवसायमा शुल्क, स्थानीय तहले निर्माण, सञ्चालन वा व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पूर्वाधार उपयोग शुल्क, स्थानीय तहले उपलब्ध गराएको कुनै सेवा उपयोग गरे वापत सेवा उपयोगकर्ताहरूबाट असूल गरिने सेवा व्यवस्थापन शुल्क, विभिन्न नियमन सेवा तथा सिफारिस वापत प्राप्त भएको दस्तुर वापतको रकम, नक्शापास दस्तुर र गाउँपालिका वा नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षणबाट तोकिएको परिणाममा स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एवं माटोजन्य वस्तु बिक्री र अन्य सम्पत्ति विक्री, सामुदायिक वनको आय र जनसहभागिता वापतको रकम आदि रहेको छन् ।

यसैगरी प्रदेश र स्थानीय तह दुबैले साझेदारीमा संकलन गर्ने घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर रहेको छ । यसको दर प्रदेशले तोक्ने र संकलन स्थानीय तहले गर्ने प्रावधान रहेको छ । हालसम्म संघीय तहबाट स्थानीय तहमा घरजग्गाको ल ागत स्थानान्तरण भै नसकेको र संघीय सरकार मातहतको जिल्लास्थित मालपोत कार्यालयले नै घरजग्गा कर प्रदेश कानुन बमोजिम असुलउपर गरी त्यसको ६०% सम्बन्धित स्थानीय गाउँपालिका वा नगरपालिका र ४०% सम्बन्धित प्रदेशमा पठाउने गरेको छ । स्थानीय गाउँपालिकामा देहायको चित्रमा देखाए बमोजिमका स्रोतबाट आम्दानी प्राप्त हुने गर्दछ ।

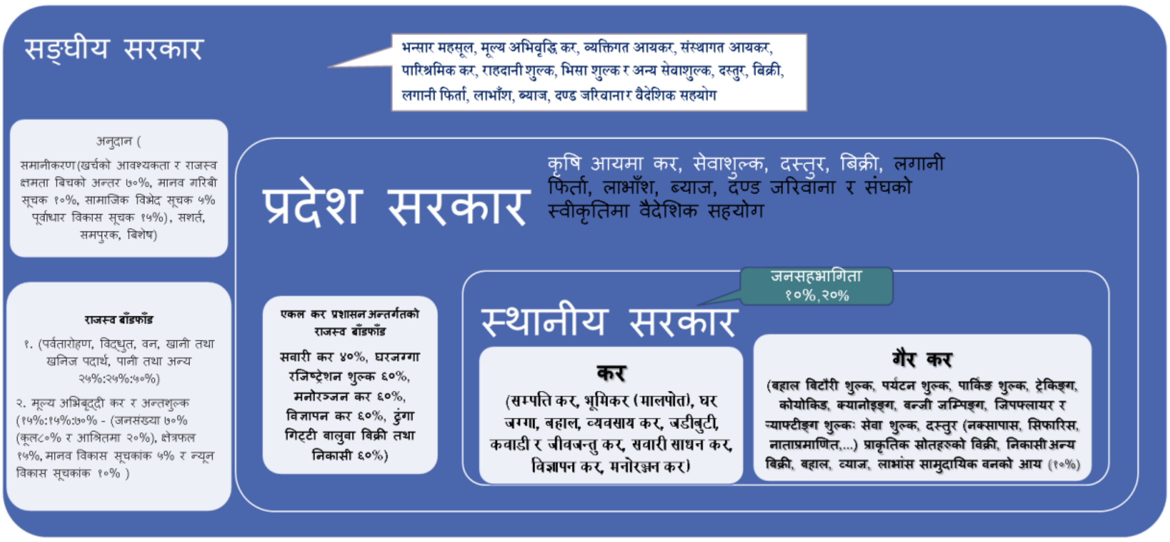

अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ ले स्थानीय तहको वित्तीय अधिकारलाई थप स्पष्ट पार्न संघीय, प्रदेश र स्थानीय तहले परिचालन गर्ने कर र गैह्र करका शीर्षकहरू निर्धारण गर्नुका साथै संविधानका अनुसूचीमा एकल अधिकारमा दोहोरो अधिकार क्षेत्रमा परेका र संयुक्त अधिकार क्षेत्रका राजस्वका शीर्षकहरूको सन्दर्भमा प्रदेश र स्थानीय तहबिच एकले कर प्रशासन सम्बन्धमा निम्नानुसारको थप व्यवस्था समेत गरेको छ । आर्थिक ऐन २०७५ ले परिमार्जन गरेको व्यवस्था देहाय बमोजिम रहेको छ ।

तालिका ३: एकल कर प्रशासन अन्तर्गत उठेको राजस्वलाई स्थानीय र प्रदेश तह बीच बाँडफाँड व्यवस्था

करका क्षेत्रहरु	दर निर्धारण गर्ने	संकलन गर्ने तह	राजस्व बाँडफाँड (प्रतिशतमा)	
			प्रदेश	स्थानीय तह
सवारी साधन	प्रदेश	प्रदेश	६०	४०
रजिष्ट्रेशन शुल्क	प्रदेश	स्थानीय तह	४०	६०
मनोरञ्जन कर	प्रदेश	स्थानीय तह	४०	६०
विज्ञापन कर	स्थानीय तह	स्थानीय तह	४०	६०
अन्य सवारी साधन कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा र विद्युतीय रिक्सा)	स्थानीय तह	स्थानीय तह		१००

स्रोतः अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४ (आर्थिक ऐन २०७५ द्वारा संशोधित) दफा ५ र ६

एकल कोषको व्यवस्थापनः

एकल कोषको व्यवस्थापन देहाय बमोजिम हुनेछः-

१. एकल कर बाँडफाँड प्रयोजनका लागी संकलन गर्न तह (प्रदेश र स्थानीय) ले संकलित रकम विभाज्य कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने हुन्छ ।

२. प्रदेशले सवारीसाधन करबाट उठेको रकम प्रदेश विभाज्य कोषमा जम्मा गर्ने ।

३. प्रदेशले सवारी साधन करबाट उठेको रकम प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले निर्धारण गरेको आधार र ढाँचा बमोजिम प्रदेश सरकारले स्थानीय तहलाई बाँडफाँड गर्ने र मासिकरुपमा सम्बन्धित स्थानीय सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने ।

४. स्थानीय तहले विभाज्य कोषमा रहेको रकमको ४०% आवधिक रूपमा प्रदेशको सञ्चितकोषमा दाखिला गर्नुपर्ने ।

स्थानीय तहको आन्तरिक आयः-

स्थानीय तहलाई कानुनले नै कर, सेवाशुल्क, दस्तुर तथा दण्ड जरिवानाबाट राजस्व प्राप्त गर्ने अधिकार प्रदान गरेको छ । करको दायरामा रहेका व्यक्ति तथा संस्थाहरूले भुक्तानी गर्ने रकमहरू नै स्थानीयतहका राजस्वका स्रोतहरू भएको हुनाले नागरीकले आफूले तिरेको करको स्थानीयतहले कसरी उपयोग गरेको छ भन्ने विषयमा चासो र सरोकार राख्नु स्वभाविक हो भने स्थानीय सरकारले राजस्वको सदुपयोग गर्ने दायित्व निर्वाह गर्नुपर्दछ ।

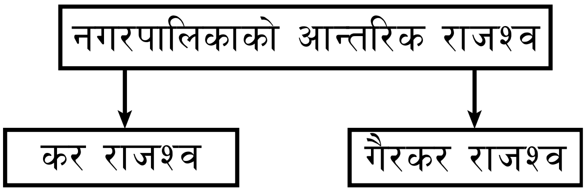

राजस्व परिचालन चक्र र प्रक्रियाः

गाउँपालिका तथा नगरपालिकामा राजस्व परिचालनलाई व्यवस्थित, सुदृढ र प्रभावकारी बनाउन विभिन्न चरणहरू चक्रीय प्रणालीको रूपमा अवलम्बन गर्न सकिन्छ जसलाई तल प्रस्तुत गरिएको छ ।

स्थानीय तहमा राजस्व परिचालनलाई सुदृढ बनाउन राजस्व प्रशासन चक्रका प्रत्येक चरणहरूमा गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको प्रशासकीय व्यवस्था, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, मेयर/प्रमुख र अन्य जनप्रतिनिधिहरू, लगायत समग्र कार्यपालिकाको समन्वय, सहयोग, सहजीकरण र अनुगमन अति आवश्यक पर्दछ ।

गाउँपालिकाको आन्तरिक राजस्वका स्रोतहरू:

१. सम्पत्ति कर सम्बन्धि व्यवस्था

गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रको घर र घरजग्गामा सम्पत्ति कर लगाउने छ । यो व्यवस्था अनुसार सम्पत्ति कर लगाउँदा घर र सो घरले चर्चेको जग्गामा सम्पत्ति कर लगाउने र बाँकी जग्गा र घर नभएका अन्य जग्गामा भूमिकर (मालपोत) लगाउनु पर्ने छ ।

स्पष्टिकरण

घरले चर्चेको जग्गा भन्नाले घरले ओगटेको क्षेत्रफल बराबरको जग्गा र अधिकतम सो बराबरको थप जग्गा सम्झनु पर्दछ । यसरी सम्पत्ति कर लगाउँदा देहायबमोजिमका विषयलाई आधार लिनुपर्ने व्यवस्था रहेको छः

(क) घर र जग्गाको आकार प्रकार र बनौट

(ख) घर र जग्गाको प्रचलित बजार मूल्य तथा घरको हकमा ह्रासमूल्य

(ग) घर र जग्गाको व्यापारिक वा आवासीय उपयोगको अवस्था

(२) भूमिकर (मालपोत) सम्वन्धी व्यवस्था

गाउँपालिका तथा नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रको जग्गामा त्यस्तो जग्गाको उपयोगको आधारमा भूमिकर (मालपोत) लगाउने छ । आर्थिक ऐन, २०७५ (पछि केही नेपाल ऐन संशोधन गर्ने ऐन २०७५ द्वारा संशोधित) ले घर र त्यसले चर्चेको निश्चित जग्गामा सम्पत्ति कर लगाएपछि सोभन्दा बढी जग्गामा भूमिकर (मालपोत) लगाउनु पर्ने व्यवस्था छ । तर सम्पत्ति कर लगाएको अवस्थामा भूमिकर (मालपोत) लगाइने छैन ।

(३) व्यवसाय कर

गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र व्यापार, व्यवसाय वा सेवामा पूँजीगत लगानी र आर्थिक कारोबारको आधारमा व्यवसाय कर लगाउन सक्नेछ ।

(४) घर जग्गा बहाल कर

गाउँपालिकाको क्षेत्रभित्र कुनै व्यक्ति, वा संस्थाले भवन, घर, पसल, ग्यारेज, गोदाम, टहरा, छप्पर, कारखाना, जग्गा, पोखरी पुरै वा आंशिक तवरले बहालमा दिएको गाउँपालिकाले त्यस्तो बहाल रकममा बहाल कर लगाउन सक्नेछ ।

(५) सवारी कर

गाउँपालिकाले सिमित सवारी साधन (अटोरिक्सा तथा इ-रिक्सा, ठेला गाडा, टाँगा र रिक्सा) हरुको मात्र दर्ता, नवीकरण तथा वार्षिक सवारी कर संकलन गर्न सक्ने अधिकार पाएको छ ।

सोरु गाउँपालिकाले यसका लागी दर निर्धारण गरेको अवस्था छ ।

(६) विज्ञापन कर

गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रका सडक, चोक, सार्वजनिक स्थलमा विज्ञापन, प्रचारप्रसार आदिका लागी राख्न दिने साइन बोर्ड, ग्लो बोर्ड, स्टल आदिमा विज्ञापन कर लगाउन सक्ने व्यवस्था रहेको छ ।

(७) गैरकरहरु

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनमा गाउँपालिकाले पर्यटन शुल्क अन्तर्गत आफ्नो क्षेत्रभित्र सञ्चालनमा रहेका केबलकार, ट्रेकीङ्ग, कायाकिङ्ग, क्यानोनिङ्ग, बञ्जी जम्प, जीपफ्लायर, ऱ्याफ्टिङ्ग, प्याराग्लाइडिङ्ग लगायतका स्थानीय पर्यटन, मनोरञ्जन तथा साहासिक खेलकुद सम्बन्धी सेवा वा व्यवसायमा सेवाशुल्क लगाउने व्यवस्था रहेको छ ।

यसैगरी गाउँपालिकाबाट विभिन्न सिफारिसहरु, इजाजत पत्र तथा नवीकरण जस्तै एफएम रेडियो सञ्चालन, 'घ' वर्गको निर्माण इजाजत पत्र, निजी विद्यालय स्थापना, स्थानीयस्तरका व्यापारिक फर्म, सहकारी, प्राविधीक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम, ट्युशन तथा कोचिङ सेन्टर, औषधि पसल, घरजग्गा कारोवार (प्लटिङ्ग) जस्ता व्यवसायिक संस्थाहरुको दर्ता, नवीकरण आदिमा विभिन्न दस्तुर संकलन गर्ने व्यवस्था रहेको छ ।

(८) प्राकृतिक श्रोतको रोयल्टी बाँडफाँड सम्वन्धी व्यवस्था

अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्था ऐन, २०७४ अनुसार प्राकृतिक श्रोतको रोयल्टी बाँडफाँड अन्तरगत पर्वतारोहण, विद्युत, वन, खानी तथा खनिज, पानी तथा अन्य प्राकृतिक श्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी बाँडफाँड सम्बन्धमा निम्न व्यवस्था गरेको छ ।

तालिका ४: प्राकृतिक स्रोतको रोयल्टी बाँडफाँड (प्रतिशतमा)

श्रोतहरु	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह
पर्वतारोहण	५०	२५	२५
विद्युत	५०	२५	२५
ब्न	५०	२५	२५
खानी तथा खनिज	५०	२५	२५
पानी तथा अन्य स्रोत	५०	२५	२५

स्रोत : अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्था ऐन, २०७४, अनुसूची ४

राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले स्थानीय तहले प्राप्त गर्ने २५ प्रतिशत हिस्साको लागी प्रत्येक स्थानीय तहको प्राकृतिक स्रोतको अवस्थिति तथा प्राकृतिक स्रोतमा आधारित परियोजना वा उपयोगबाट प्रभावित क्षेत्र र जनसंख्याको पहिचान गरी स्थानीय तहलाई रकम बाँडफाँड गर्न सिफारिस गरेको छ ।

(९) कर राजस्व बाँडफाँड सम्वन्धी व्यवस्था

अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ अनुसार मूल्य अभिबृद्धि कर र आन्तरिक उत्पादनबाट उठेको अन्त शुल्क रकम मध्येबाट उठेको रकमलाई संघीय विभाज्य कोषमा राखी सोरकमबाट संघीय सरकारले ७०%, प्रदेशले १५% र स्थानीय सरकारले १५% बाडँफाँट गर्ने व्यवस्था रहेको छ ।

तालिका ५: कर राजस्वको बाँफाँड सम्बन्धी व्यवस्था (प्रतिशतमा)

श्रोतहरु	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह
मूल्य अभिबृद्धि कर (भ्याट)	७०	१५	१५
अन्तशुल्क	७०	१५	१५

स्रोत : अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४, परिच्छेद ३ (६)

राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४ अनुसार विभिन्न तहका सरकारहरुका बीचमा अनुदान सिफारिस गर्दा लिइने आधारहरु, राजस्वको बाँडफाँड गर्दा लिईने आधारहरु र प्राकृतिक स्रोतको परिचालन गर्दा लिईने आधार र मापदण्डहरु तयार गरी कार्यान्वयनका लागी सहजीकरण गर्नु पर्ने व्यवस्था रहेको छ । प्राकृतिक स्रोतको बाँडफाँड सम्बन्धी विषयमा संघ र प्रदेश, प्रदेश र प्रदेश, प्रदेश र स्थानीय तह तथा स्थानीय तहहरू बीच उठ्न सक्ने सम्भावित विवादको विषयमा अध्ययन अनुसन्धान गरी त्यसको निवारण गर्न समन्वयात्मक रूपमा काम गर्न राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले सम्बन्धित तहहरुलाई सुझाव दिने संबैधानिक व्यवस्था रहेको छ । राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले प्राकृतिक स्रोतको बाँडफाँड गर्दा सोसँग सम्बन्धित वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन सम्बन्धमा आवश्यक अध्ययन र अनुसन्धान गरी नेपाल सरकारलाई सिफारिस समेत गर्नुपर्ने कानुनी व्यवस्था रहेको छ ।

हाल राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले जनसंख्या (कूल जनसंख्या र आश्रित जनसंख्या), क्षेत्रफल, मानव विकास सुचकांक, न्यून विकास सूचकांकको आधारमा प्रदेश तथा स्थानीय तहलाई राजस्व बाँडफाँड गर्ने गरी आगामी ५ वर्षको लागी सिफारिस गरेको छ ।

क.सं.	आधारहरु	प्रदेश	स्थानीय तह
१	जनसंख्या: ➢ कूल जनसंख्या अनुपात ८० ➢ आश्रित जनसंख्या अनुपात २०	७०	७०
२	क्षेत्रफल	१५	१५
३	मानव विकास सूचकांक	५	५
४	न्यून विकास सूचकांक (पुर्वाधार सूचकांक ७०%, खर्चको आवश्यकता सूचकांक २०% र सामाजिक तथा आर्थिक असमानता सूचकांक १०%)	१०	१०
	जम्मा:	**१००**	**१००**

यस सूत्रबाट आएको रकममा ठूलो फरक देखिने र अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐनको दफा २१ ले प्रदेश तथा स्थानीय तहले आफ्नो प्रशासनिक खर्च आन्तरिक राजस्व तथा राजस्व बाँडफाँडबाट पुऱ्याउनु पर्ने हुनाले वित्त आयोगले प्रत्येक स्थानीय तहलाई न्यूनतम रकम र त्यसमा थप रकम सूत्र अनुसार रकम बाँडफाँड गर्ने गरेको छ। आयोगले गत आ.व. २०७६/७७ मा ३ करोड ५० लाख र आ.व. २०७५/७६ मा ३ करोड न्यूनतम रकम र त्यसपछि सुत्र अनुसारको रकम प्रत्येक स्थानीय तहलाई प्रदान गर्ने गरी नेपाल सरकारलाई राजस्व बाँडफाँड गर्न सिफारिस गरेको थियो ।तर्जू

३.२ गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था:

यस सोरु गाउँपालिकाको आन्तरिक आयका प्रमुख स्रोतहरूमा मालपोत, सिफारिश तथा अन्य दस्तुर, सेवा शुल्क दस्तुर, घर बहाल कर, व्यवसाय कर, पार्कीङ शुल्क, व्यवसाय दर्ता तथा नवीकरण दस्तुर आदि रहेका छन् ।

३.३ आन्तरिक राजस्व संकलनको प्रमुख क्षेत्र र सम्भावना विश्लेषण

सोरु गाउँपालिकामा उच्च पहाडी र हिमाली क्षेत्रको मिश्रित भू-भाग भएको हुनाले यहाँको आर्थिक क्रियाकलापको मुख्य आधार पर्यटन, कृषि, प्राकृतिक स्रोतसाधनहरू जस्तै हिमाल, ताल, वनजंगल, खनिज, जडिबुटी, खोला नदी आदि रहेका छन् । यहाँको खेतीयोग्य जमिनमा फलफूल, आलु, तरकारी, आदिको व्यवसायिक उत्पादन, सुन्दर तथा मनमोहक हिमाली दृष्य, ताल, घाँसेमैदान, आदिले पर्यटन व्यवसायको प्रचुर संभावना रहेको छ । पर्यटन पूर्वाधारको शुरुवात भएको छ यसका परिमाण र गुणस्तरमा बृद्धि गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ । यस्ता व्यवसायहरूको विस्तार भएमा र उनीहरूलाई प्रत्यक्ष लाभदायी बनाई राजस्व संकलन अभियानमा समावेश गराउन सकेमा करको दायरा थप फराकिलो हुने सम्भावना छ ।

गाउँपालिकाका सबै वडा र बस्तीहरूलाई सडक सञ्जालले जोड्ने कार्यहरू भैरहेका छन् जसले गाउँपालिकाको उत्पादनले बजारको पहुँचलाई सहज बनाउँदै लगेको छ । स्थानीय कच्चा पदार्थहरूमा आधारित प्रारम्भिक प्रशोधन तथा निकासीको प्रबल सम्भावनाहरू देखिएका छन् भने विभिन्न किसिमका घरेलु तथा साना उद्यम र व्यवसायको विकास तथा विस्तार हुन सक्ने अवस्था रहेको छ ।

तालिका ६: गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (छ/छैन)	दर निर्धारणको अवस्था भएको/नभएको	संकलन भएको/नभएको
क.	कर तर्फ			
	भूमि कर (मालपोत)	छ	छ	भएको
	सम्पत्ति कर	छ	छ	नभएको
	सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा)	छैन	-	
	घर जग्गा बहाल कर	छ	छ	नभएको
	व्यवसाय कर	छ	छ	नभएको
	जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तु कर	छ	छ	नभएको
	विज्ञापन कर	छ	छ	भएको
	मनोरन्जन कर	छैन	छैन	नभएको
ख.	अन्य राजस्व			
	स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा एवम् माटोजन्य वस्तुको बिक्री	छ	छ	नभएको
	काठ, दाउरा, जाराजुरी, दहत्तर, बहत्तर बिक्री	छ	छ	नभएको
	वन पैदावर (सामुदायिक वनको) बिक्री वापतको आय	छ	छ	नभएको
	नक्सापास दस्तुर	छ	छ	नभएको
	ब्यक्तिगत घटना दर्ता बिलम्ब शुल्क	छ	छ	भएको
	बहाल बिटौरी शुल्क	छ	छैन	नभएको
	पार्किङ्ग शुल्क	छैन	छैन	नभएको
	अस्पताल संचालन	छ	छ	नभएको
	फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क	छ	छ	नभएको
	स्थानीय खानेपानी महसुल	छ	छ	नभएको
	स्थानीय विद्युत महसुल	छ	छ	नभएको

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (छ/छैन)	दर निर्धारणको अवस्था भएको/नभएको	संकलन भएको/नभएको
	केवलकार, टेकिङ्ग, कायाकिङ्ग, वन्जीजम्प, जीपप्लायर, प्याराग्लाईडिङ्ग आदि मनोरंजन तथा साहसी खेलकुद सम्वन्धी सेवा तथा व्यवसायमा सेवाशुल्क	छ	छ	नभएको
	निर्माण, संचालन र व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पुर्वाधार तथा सेवामा सेवाशुल्क (खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, ढल निकास, सडक वत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, ब्ययमशाला, पर्यटकिय स्थल, हाटवजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, घोविधाट, सडक, वसपार्क, पुलआदि	छ	छ	नभएको
	मूल्यांकन सेवा शुल्क	छ	छ	नभएको
	दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर (एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका ब्यापारिक फर्म आदि)	छ	छ	भएको
	ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग शुल्क	छ	छ	नभएको
	वडा मार्फत गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर	छ	छ	नभएको
	दण्ड जरिवाना	छ	छ	नभएको

उल्लेखित तालिकाका आधारमा विश्लेषण गर्दा गाउँपालिकाले कर तर्फ ६ वटा शीर्षकहरूमा आय संकलन गर्ने सम्भावना देखिन्छ । जसमध्ये गाउँपालिकाले हालसम्म १ वटा शीर्षकमा भूमीकर, को करको दरहरू निर्धारण गरी राजस्व मात्र संकलन गरिरहेको छ भने सम्पती कर, विज्ञापन कर, मनोरञ्जन कर आदी को हालसम्म आर्थिक ऐनमा करको दर निर्धारण गरेता पनि राजस्व संकलन गरेको छैन । त्यसैगरी गैर कर तर्फ समग्रमा जम्मा १८ वटा शीर्षकहरू मध्ये १६ वटा शीर्षकहरूबाट आय संकलन गर्ने सम्भावना देखिन्छ । हालसम्म गाउँपालिकाले जम्मा ८ वटा शीर्षकहरूमा दर निर्धारण गरी आय संकलन गरिरहेको छ । गाउँपालिकालाई ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग शुल्क, अस्पताल संचालन, बहाल बिटौरी शुल्क, वन पैदावर (सामुदायिक वनको) बिक्री वापतको आय, स्थानीय खानेपानी महसुल, स्थानीय विद्युत महसुल आदीको दर निर्धारण गरी आय संकलन गर्ने अधिकार प्राप्त भएता पनि यसको हालसम्म दर निर्धारण तथा संकलन भएको छैन ।

३.३.१ कर राजस्व

गाउँपालिकाको राजस्वका स्रोतहरूमध्ये कर राजस्व अन्तर्गत हाल परिचालन भैरहेको सम्भाव्य स्रोत र सोको परिचालनका लागी गर्नुपर्ने सुधारहरू देहाय बमोजिम रहेका छन्:

क. सम्पत्ति कर

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ५५ मा सम्पत्ति कर सम्बन्धि प्रावधान रहेको छ । उक्त प्रावधान अनुसार गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र रहेका घर र सो घरले चर्चेको क्षेत्रफल बराबरसम्मको जग्गामा सम्पत्ति कर लगाउन सक्ने व्यवस्था रहेको छ ।

विद्यमान अवस्थाः गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन २०७८ मा अनुसूची १ मा सम्पत्तीकर सम्बन्धमा एकिकृत सम्पत्तीकर कार्यबिधी २०७५ बमोजिम कर लगाउने व्यवस्था गरेको छ । जस्मा एकीकृत सम्पत्ति कर लगाउनयोग्य मुल्य निर्धारण गर्दा प्रचलित बजार भाउलाई आधार मान्ने,तथा भौतिक संरचनाको मुल्य प्रचलित बजार भाउ बाट कायम हुन आएको मूल्यमा ह्रासकट्टी गर्ने, उल्लेख छ केही नेपाल ऐन संशोधन गर्ने ऐन, २०७५ अनुसार एकिकृत सम्पत्तिकर लाई सम्पत्तिकर को रुपमा र भुमिकर छुट्टै रुपमा लिने ब्यवश्था गरेको भएता पनि यस संबन्धमा गाउँपालिका अझै स्पषट भएको देखिदैन। साथै हाल सम्म यस शीर्षकमा गाउँपालिकाले कर उठाएको देखिदैन ।

सम्भावनाः गाउँपालिका क्षेत्रमा रहेका कुल २६५२ घरपरिवार मध्ये ९३.०९ प्रतिशत अर्थात् २४६९ घरपरिवार आफ्नै घरमा बस्ने गरेका छन् । त्यसैगरी, भाडामा बस्ने घरपरिवार संख्या १८३ रहेको छ । यसैगरी गाउँपालिका क्षेत्रमा रहेका घरहरूलाई छानाको प्रकारका आधारमा हेर्दा सबैभन्दा उच्च संख्यामा माटोको छानो भएको घरमा बस्ने ८७.६८ प्रतिशत रहेका छन् । गाउँपालिका प्रोफाइलमा उल्लेख भए वमोजिम कुल घरधुरीका स्वामीत्वमा भएका घरहरुलाई घरहरूलाई कच्ची र फुस/खरले छाएका घर, ढुंगा, माटो/खर/टायल/टिनको छानो भएका घर,

र टायल वा ढुगांले छाएका घर गरी बिभिन्न समूहमा विभाजन गरी यी चार किसिमका घरधुरीलाई तल उल्लेखित दरमा कर निर्धारण गर्नु उपयुक्त हुने प्रस्ताव गरिएको छ । यस अनुसार हुन आउने सम्पत्ति करको गणना निम्न अनुसार रहेको छः

तालिका ७: सम्भाव्य सम्पत्ति करदाता तथा सम्पत्ति कर

करदाता सम्बन्धी विवरण	करदाताको संख्या	करको औसत दर (प्रस्तावित)*	सम्भाव्य कुल आय रु.
ढुंगा,माटो को गारो र माटोको छानोको घर भएका	२०७१	२५०	५१७७५०
ढुंगा,माटोको जोडाई, र खरको छानोको घर भएका	३५	१००	३५००
ढुंगा,माटोको जोडाई, सिमेन्ट पलास्टर र ढुङ्गा र टिनको छानोको घर भएका	४२	२००	८४००
ढुंगा,माटोको जोडाई, र काठको छानोको घर भएका	३५	२५०	८७५०
अन्य	२८६	२००	५७२००
जम्मा	२४६९		५९५६००

स्रोतः गाउँपालिका बजेट विवरण पुस्तिका, २०७५

यसरी यस गाउँपालिकामा घरको संरचनाको आधारमा करीब रू ५५२६५० सम्पत्तिकर उठ्न सक्ने देखिन्छ ।

सूधार गर्नुपर्ने पक्षहरूः गाउँपालिका क्षेत्रमा रहेका घरजग्गा गाउँपालिकाको एक भरपर्दो आम्दानीको स्रोत हो । घरजग्गाहरूको वास्तविक मूल्याङ्कन, परिमार्जन, जनताहरूलाई कर तिर्नु दायित्व हो भन्ने बोध गराउने, जनताहरूको करतिर्न सक्ने क्षमता अनुसारको दर निर्धारण गर्ने, समयमा कर नतिर्ने करदाताहरूलाई दण्डजरिवानाको व्यवस्था गर्ने, राजस्व प्रशासनको समयसापेक्ष सूधार गर्ने आदि उपायहरूको अबलम्बन गरी सम्पत्ति कर सम्बन्धि व्यवस्थामा सूधार गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको देखिन्छ ।

सम्पत्ति मुल्यांकन अनुसार कर निर्धारण गर्दा शुरु मूल्य रु. ५०,०००।- (पचासहजार) सम्मको सम्पत्तिमा रु. ५०।- र त्यसपछि सम्पत्तिको मूल्य अनुसार थप पचासहजारको सम्पत्तिमा -०।२० पैसा देखि सम्पीत्तको मूल्य बढ्दै जाँदा थप प्रति हजारमा रु. २।- सम्म वार्षिक कर लाग्ने गरी सम्पत्ति करको दर निर्धारण गर्नु उपयुक्त हुन्छ । यसका लागी गाउँपालिकाले एउटा छुट्टै सम्पत्ति कर निर्देशिका जारी गरी सोही बमोजिम कार्यान्वयन गर्न उचित देखिन्छ । घरमुली महिला वा महिलाको स्वामीत्वमा रहेको सम्पत्ति भएमा त्यस्तो सम्पत्तिमा केही प्रतिशत छुट दिने गरी ऐनमा व्यवस्था गर्न सकिने छ । राजस्व शाखामा कम्प्युटर सफ्टवेयर जडान गरी कर निर्धारण तथा

विल काट्ने गरिएमा काम छिटोछरितो, सजिलो हुनका साथै मानवीय कमजोरीबाट हुने त्रुटीमा कमी ल्याउन सकिन्छ ।

ख. भूमिकर

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ५६ अनुसार गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रको खेतीयोग्य जग्गामा त्यस्तो जग्गाको उपयोगका आधारमा भूमिकार (मालपोत) लगाउन सक्ने व्यवस्था रहेको छ । तर सम्पत्ति कर लगाएको जग्गामा भूमिकर (मालपोत) नलगाइने उल्लेख गरेको छ ।

विद्यमान अवस्थाः भूमिकर, गाउँपालिकाको एउटा प्रमुख र दिगो राजस्वको स्रोत हो । गाउँपालिकाले भूमिकर वापत आ.व. २०७५/०७६, २०७६/०७७, २०७७/०७८ मा राजस्व प्राप्त गरेको देखिदैन । गाउँपालिकाको कूल क्षेत्रफल ३६४२४ हेक्टर मध्ये ९२२४ हेक्टर (१९५१०५ रोपनि) खेतियोग्य भूमि रहेको देखिन्छ । घरघडेरीको रूपमा उपयोग हुने जमिनलाई छुट्याएर बाँकी रहेको जमिनमा भूमिकर लगाउन सकिन्छ । गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन २०७८ अनुसार खेती योग्य जमिनलाई प्रति रोपनि रू. ५ कर लिने व्यवस्था गरेको छ । बिलम्ब वापत शुल्क थप गर्ने व्यवस्था रहेको छैन ।

करको सम्भावनाः यस गाउँपालिका भित्रको क्षेत्रमा सम्पत्ति कर लगाएको बाहेकको जमिनलाई उपयोगको आधारमा मूल्याङ्कन गरी भू-उपयोग ऐनको प्रावधान अनुसार कृषि क्षेत्र, आवासिय क्षेत्र, व्यवसायिक क्षेत्र लगायत अन्य तोकिएका क्षेत्रमा वर्गिकरण गरी कर निर्धारण गरिएमा हालको भन्दा बढीकर असुल हुन सक्ने संभावना रहेको देखिन्छ । गाउँ प्रोफाइल २०७५ अनुसार यस गाउँपालिकामा करीब रोपनि . खेतियोग्य जमिन रहेको छ । गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन अनुसार प्रति रोपनि रू. ५ को दरले कर उठउने प्रस्ताव गरिए अनुसार कृषि योग्य जमिनबाट करिब रू. ९७५५२५ राजस्व उठ्ने देखिन्छ ।

सूधार गर्नुपर्ने पक्षहरूः गाउँपालिका क्षेत्रमा रहेको जमिनलाई नयाँ भूमि सम्बन्धि ऐनको प्रावधान बमोजिम वर्गिकरण गरी भूमिको उपयोग अनुसार सम्पत्ति कर लगाए बाहेकको जमिनलाई खेती प्रयोजनमा प्रयोग भएको, सडकले नछोएको जमिनमा मालपोत मात्र र सडक यातायातले छोएको, घडेरीको रुपमा विकास हुन सक्ने जमिनमा थप भूमिकर लगाउने गरी प्रगतिशिल किसिमको भूमिकर लगाउने र बक्यौताको विवरण तयार गरी सो उठाउन पनि पहल गर्नुपर्ने देखिन्छ । प्रगतिशिल र व्यवहारिक भूमिकरको दर निर्धारण र असुली गर्न देहाय बमोजिमका उपायहरू उपयुक्त हुने देखिन्छ ।

१. मालपोतको दर निर्धारण गर्दा जमिनको उत्पादकत्व, वार्षिक उत्पादनलाई विश्लेषण गरी निर्धारण गर्नु उचित हुन्छ ।
२. सडकयातायातको सुविधामा जोडिएको जमिनको व्यवसायिक महत्व बढी हुने भएकोले त्यस्ता जमिनमा थप भूमिकर लगाउनु उपयुक्त हुन्छ र त्यस्ता जमिनमा भौतिक संरचनाहरूको निर्माण भएमा स्वतः सम्पत्ति करको दायरामा आउने हुनाले बाँकी रहेको

जमिनको करको दर सामान्य हुनुपर्छ ।

३. मालपोतको दर निर्धारण गर्दा जमिनको उत्पादनलाई मौद्रिक मूल्यमा रुपान्तरण गरी आय र लगानीको विश्लेषण गरी बचत रकमको ५ देखि १०% सम्म वार्षिक मालपोत लगाउनु उपयुक्त हुने देखिन्छ ।

४. प्रगतिशील मालपोत दर कायम गर्न शुरु दर कम राखी जग्गाको परिमाण अनुसार क्रमशः दर बढाउँदै जानु उपयुक्त हुन्छ ।

५. सामुहिक खेतीतर्फ आकर्षित गर्न, लैङ्गिक समानता कायम गर्न र आर्थिक रूपले विपन्न परिवारलाई सहुलियत दिन सहकारी मार्फत गरिने सामुहिक खेती, गरिब किसान र महिलाका नाममा भएको कृषि जमिनमा स्थानीय कानुन अनुसार ५०% सम्म शुल्क छुट दिन सकिने व्यवस्था गर्न उपयुक्त हुने देखिन्छ ।

६. स्थानीय स्तरमा उद्योग प्रयोजनार्थ तथा व्यवसायिक हिसाबले जडिबुटी स्याउ, फलफूल वर्गैचा, कृषिफार्म सञ्चालन गर्ने कृषकहरूलाई गाउँपालिकाको आर्थिक ऐनमा व्यवस्था गरी प्रोत्साहन स्वरूप २०% सम्म रकम छुट दिन सकिने व्यवस्था गर्नु उपयुक्त हुने देखिन्छ ।

(ग) घरजग्गा बहाल करः

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ५७ मा गाउँपालिका क्षेत्रभित्र कुनै व्यक्ति वा संस्थाले घर, पसल, ग्यारेज, गोदाम, भवन, टहरा, कारखाना, जग्गा वा पोखरी पूरै वा आंशिक रूपले बहालमा लिएकोमा गाउँपालिकाले त्यस्तो बहाल रकममा बहाल कर लगाउने व्यवस्था रहेको छ ।

विद्यमान अवस्थाः गाउँपालिकाले आर्थिक ऐनमा व्यवस्था गरे बमोजिम घरजग्गा बहालमा लगाए वापत बहालमा लगाएको शुल्कको १०% का दरले घरजग्गा बहाल कर असुलउपर गर्दै आएको छ । गाउँपालिकाले आ.व. २०७६/७७,२०७७/२०७८ मा यस शीर्षक अन्तर्गत कुनै पनि रकम संकलन गरेको छैन ।

करको संभावनाः गाउँपालिका प्रोफाइल २०७५ अनुसार यस गाउँपालिका क्षेत्रभित्र एउटा बाणिज्य बैंक, एउटा लघुवित्त संस्था र २ वटा सहकारी संस्था रहेका छन् । यसै गरी गाउँपालिका क्षेत्रमा रहेका कुल २६५२ घरपरिवार मध्ये ९३.७८ प्रतिशत अर्थात् २४७९ घरपरिवार आफ्नै घरमा बस्ने गरेका छन् । त्यसैगरी, भाडामा बस्ने घरपरिवार संख्या १८३ रहेको छ । व्यक्ति र संस्था गरी गाउँपालिका भरीमा कूल ३९६ जना घरबहालमा बस्ने अनुमान गरिएको छ । व्यक्ति र संस्थाका लागी प्रस्तावित विभिन्न दररेटको आधारमा घर बहाल कर संकलन गर्दा कूल रु. ८५,१४,००० घर बहाल उठ्ने र गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन अनुसार १०% का दरले घर बहाल कर संकलन गर्दा वार्षिक कूल रु. ८,५१,४०० घर बहाल कर उठ्न सक्ने सम्भाव्यता पेश गरिएको छ । यसलाई तालिका ८ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ८: घरजग्गा बहाल करको सम्भाव्यता विवरण

क्र.सं.	बहालमा बस्ने प्रयोजन	बहालमा बस्ने अनुमानित संख्या	अनुमानित औसत भाडा रकम	वार्षिक भाडा रकम	घरबहालको १०% का दरले हुने आम्दानी
१	कोठा भाडामा बस्ने	१८३	१५००	३२९४०००	३२९४००
२	व्यापार व्यवसाय	२१०	२०००	५०४००००	५०४०००
३	बैंक तथा सहकारी	२	५०००	१२००००	१२०००
४	औद्योगिक प्रायोजन	१	५०००	६००००	६०००
जम्मा		३९६		८५१४०००	८५१४००

स्रोतः गाउँपालिका बजेट विवरण पुस्तिका, २०७५

सूधार गर्नुपर्ने पक्षहरू: व्यवसायिक तथा आवासिय प्रयोजनका लागी बहालमा प्रयोग भएका घर तथा जग्गाको परिमाण, मासिक भाडा अनुसारको लगत तयार गरी बहालकरको स्वीकृत दर बमोजिमको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न घरजग्गा बहाल कर व्यवस्थापन कार्यविधी तर्जुमा गर्नुपर्ने देखिन्छ। दुई-दुई वर्षमा घरजग्गा बहाल करको दर पुनरावलोकन गर्नुपर्दछ।

(घ) व्यवसाय करः

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ५८ मा गाउँपालिका क्षेत्रभित्र सञ्चालित व्यापार, व्यवसाय वा सेवामा पूँजीगत लगानी र आर्थिक कारोबारको आधारमा व्यवसाय कर लगाउने व्यवस्था रहेको छ।

हालको अवस्था: गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र सञ्चालनमा रहेका व्यवसायहरूलाई होटल, रेष्टुरेन्ट एण्ड बार, स्टेशनरी तथा पुस्तक पसल, माछामासु तथा फलफुल पसल, अस्पताल, शिक्षण संस्था, होमष्टे, शैलुन, थोक तथा खुद्रा पसल लगायतका विभिन्न व्यवसाय किसिममा वर्गीकरण गरी वार्षिक व्यवसाय करको दर निर्धारण गरेको छ। व्यवसाय कर न्यूनतम रु. ५०० देखि अधिकतम रु.२५,००० सम्म तोकिएको छ।

करको संभावना: गाउँपालिका प्रोफाइल २०७५ अनुसार यस गाउँपालिकामा व्यापार र व्यवसायको संख्या हेर्दा ३५१ वटा व्यवसायहरू संचालनमा रहेका छन्। व्यवसायहरू मध्ये सबैभन्दा उच्च संख्यामा २१७ वटा किराना पसलहरू सञ्चालन रहेका छन्। यहाँ सञ्चालनमा रहेका उद्योग व्यवसायहरूलाई होटल तथा रेष्टुरेण्ट, लघु तथा घरेलु उद्योग, बैंक तथा वित्तीय संस्था, किराना, इलेक्ट्रिक तथा इलेक्ट्रोनिक्स पसल, कस्मेटिक तथा व्युटी पार्लर, कपडा तथा फेन्सी तथा अन्यमा वर्गिकरण गरी स्थानीय उद्योग वाणिज्य संघको सहकार्यमा कर निर्धारण गरी राजस्व प्राप्त गर्ने सम्भावना रहेको देखिन्छ।

तालिका ९: व्यवसाय सम्बन्धी विवरण

सि.नं.	व्यवसाय	संख्या	करको औषत दर (प्रस्तावित)	संभावित राजश्व (रू. मा)
१	कृषि, वन, माछा पालन	१	१०००	१०००
२	उत्पादन	२९	१०००	२९०००
३	खानी, विद्युत, ग्याँस, खानेपानी तथा निर्माण	४	५०००	२००००
४	थोक तथा खुद्रा व्यापार	२१७	१०००	२१७०००
५	होटल, लज	४०	१०००	४००००
६	वित्त, वीमा	२	५०००	१००००
७	अन्य	५८	५००	२९०००
			जम्मा	३४६०००

स्रोतः आर्थिक गणना, २०१८

यस टेबुलको आधारमा विश्लेषण गर्दा व्यवसाय कर असुली गर्दा रु. ३४६००० संकलन हुने संभावना देखिन्छ । यसैगरी नयाँ व्यवसाय दर्ता तथा नविकरण गर्दा यो राजस्व रकम अझ बढ्न सक्ने देखिन्छ ।

सूधार गर्नुपर्ने पक्षहरू: गाउँपालिकाको व्यवसाय कर संकलनमा सूधार ल्याउन गाउँपालिका अन्तर्गतका सम्पूर्ण उद्योग, व्यापार तथा व्यवसायहरूलाई अनिवार्य दर्ता प्रकृयामा ल्याई तिनीहरूको पूँजिगत लगानी, आम्दानी, मुनाफा, सेवा जस्ता पक्षहरूलाई विश्लेषण गरी करको दर निर्धारण गर्नुपर्ने देखिन्छ । गाउँपालिकाले कर प्राप्त गरे वापत करदाताहरूले अपेक्षा गरे अनुसार फोहरमैला व्यवस्थापन, सरसफाइको व्यवस्था, सुरक्षा निकायको उपस्थिति जस्ता केही सेवा र सुविधाहरूलाई राजस्व परिचालनसँग आवद्ध गरी कार्यान्वयन गर्नु उचित देखिन्छ । कर अभियान सञ्चालन गरी कर सचेतना अभिवृद्धि गर्नुका साथै यस सम्बन्धि नागरिकका गुनासाहरूको सुनुवाई गरी जायज गुनासाहरूको सम्बोधन गर्नु पर्दछ । कर प्रशासनमा दण्ड र पुरस्कारको व्यवस्थालाई नियमित प्रक्रियाको रूपमा स्थापित गर्नुपर्दछ ।

(ङ) जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तुको व्यवसायिक उपयोग कर

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ६१ मा गाउँपालिका क्षेत्रभित्र कुनै व्यक्ति वा संस्थाले ऊन, खोटो, जडिबुटी, प्रचलित कानुन बमोजिम निषेधित जीवजन्तु बाहेकका अन्य मृत वा मारिएका जीवजन्तुको हाड, सीङ, प्वाँख, छाला वा यस्तै प्रकृतिका वस्तुको व्यवसायिक उपयोग गरेवापत गाउँपालिकाले जडिबुटी, कवाडी तथा जीवजन्तु कर लगाउने व्यवस्था रहेको छ ।

विद्यमान अवस्था: गाउँपालिकामा जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तुको व्यवसायिक करको प्रचुर संभावना रहेको भएता पनि कर संकलनको अवस्था उत्साहजनक रहेको देखिँदैन । आ.व. २०७७।०७८ मा यस शीर्षक अन्तर्गत कुनैपनि रकम असुल भएको देखिदैन

करको सम्भावना: यस गाउँपालिकाको विशेष गरेर खोटो, खिरौला, खोट कटुकी, चिराइतो, समुओ, अतिस जस्ता जडिबुटी उत्पादन हुने गरेका छन् । यसैगरी माथिल्लो तथा उच्च हिमाली भेगमा जटामसी, लौठसल्ला, . शिलाजित लगायतका महत्वपूर्ण प्रजातिका जडिबुटीहरू पाइन्छ । तसर्थ यहाँ व्यवसायीक किसिमले जडिबुटी संकलन तथा बिक्री वितरण गर्ने पेशा व्यवसायीहरू समेत रहेका छन् । यहाँको बजार क्षेत्रमा विभिन्न किसिमका कवाडीवस्तु उत्पादन तथा बिक्री वितरण हुने भएता पनि यस्ता व्यवसायिहरू करको दायरामा आइसकेका छैनन् । गाउँपालिका क्षेत्रमा रहेका वनमा जडिबुटी खेती प्रवर्द्धन तथा बजारीकरण र जीवजन्तुहरूको व्यवसायिक कारोबारका लागी बजार केन्द्रको व्यवस्थापन गरी राजस्व वृद्धि गर्न सकिने सम्भावना देखिन्छ ।

सूधार गर्नुपर्ने पक्षहरू: जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तुको व्यवसायिक उपयोग करमा सूधार गर्नका लागी ऐनले व्यवस्था गरे बमोजिमका सबै व्यवसायलाई गाउँपालिकामा दर्ता गर्न लगाई त्यस्ता व्यवसाय सञ्चालन गर्न इजाजत लिनुपर्ने व्यवस्था अनिवार्य गर्नुपर्ने देखिन्छ । करदाताहरूलाई आकर्षित गर्नका लागी छिमेकी स्थानिय तहहरूसँग समन्वय गरी करमा एकरूपमा ल्याउनु पर्ने देखिन्छ । जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तुको व्यवसायिक कारोवार गर्ने व्यवसायीहरूको कारोवारको आधारमा कर निर्धारण गरी संकलन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

(च) विज्ञापन कर

विज्ञापन ऐन, २०७६ को दफा ४ अनुसार सार्वजनिक स्थलबाट देखिने गरी होर्डिङ बोर्ड राख्न र त्यसमा विज्ञापन गर्न चाहने व्यक्तिले सम्बन्धित स्थानीय तहबाट अनुमति लिनुपर्ने व्यवस्था रहेको छ । सोही दफाको उपदफा ६, मा विज्ञापन सम्बन्धी निवेदन, दस्तुर, अवधि लगायतका विषयहरू सम्बन्धित स्थानीय कानुन बमोजिम हुने समेत उल्लेख गरिएको छ । यस शीर्षक अन्तर्गत संकलित रकमको ४०% प्रदेश सरकारलाई दिनुपर्ने व्यवस्था रहेको छ ।

विद्यमान अवस्था: गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन, २०७८ दफा ८ मो अनुसूची ७ अनुसार बिज्ञापन कर लगाइने र असुल उपर गरिएको थियो भनी उल्लेख गरिएको छ । यस गाउँपालिकामा यो शीर्षकबाट हाल सम्म रकम असुल गरेको छैन ।

करको संभावना: यस गाउँपालिकाको बजार क्षेत्रमा गाउँपालिकाले बिभिन्न किसिमका होर्डिङ बोर्ड हरु लगाउन अनुमति दिइ बिज्ञापन कर लगाउन सक्छ। यस्ता क्षेत्रहरूमा विभिन्न विज्ञापन सामग्री राख्ने स्थानहरू रहेका र भविष्यमा अझ बढी वृद्धि हुँदै जाने सम्भावना रहेको हुनाले विज्ञापन कर शीर्षकमा आम्दानी बढ्न सक्ने संभावना रहेको छ । गाउँपालिकाको बजार क्षेत्रमा साना वोर्ड करिब २० वटा, मझौला १० वटा तथा व्यवसायिहरुले राखेका १४० वटा स्थापना हुन सक्ने देखिन्छ । मझौला खालको बोर्डको रू. १००० र साना बोर्डको रू. ५०० र व्यवसायिले राखेका वोर्ड को रु. २५० को दरले कर लगाई बिज्ञापन कर लिंदा करीब रू. ५५००० कर संकलन हुने अनुमान गरिएको छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू: गाउँपालिका क्षेत्रमा रहेका विज्ञापन स्थल तथा ब्यापारिक प्रयोजनका विज्ञापन सामग्रीहरूको लगत राखी सो को नियमन गर्ने र संकलन हुनसक्ने रकम यकिन गरी ठेक्का अंक निर्धारण गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

(छ) अन्य कर:

गाउँपालिकाले प्राप्त गर्ने अन्य कर अन्तर्गत कवाडी,पशु पंछी निकाशी, नदीले वगाएर ल्याएका वस्तुहरू, निर्माण सामग्रीहरूको संकलन तथा निकासी गर्न पाउने व्यवस्था बमोजिम मन्त्रालयले जारी गरेको मापदण्डको पालना गरी वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गराई त्यस्ता वस्तुहरूको बिक्री तथा निकासी गर्दा कर लगाउन सक्ने व्यवस्थालाई कार्यान्वयन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

हालको अवस्था: गाउँपालिकाले यस शीर्षक अन्तरगत यस गाउँपालिकाले कुनै कर असुल गरेको पाइदैन ।

करको संभावना: यस गाउँपालिकाको बजार क्षेत्रमा गाउँपालिकाले बिभिन्न किसिमका कवाडी जन्य बस्तु उत्पादन हुने, पशुपंक्षी बिक्रिबाफत कर लगाउनसक्ने हुँदा यस शीर्षकमा गाउँपालिकाले करीब रू. ६०००० आम्दानि गर्न सक्ने अनुमान गरिएको छ ।

सूधार गर्नुपर्ने पक्षहरू: करदाताहरूलाई आकर्षित गर्नका लागी छिमेकी स्थानिय तहहरूसँग समन्वय गरी करमा एकरूपमा ल्याउनु पर्ने देखिन्छ । कवाडी र जीवजन्तुको व्यवसायिक कारोवार गर्ने व्यवसायीहरूको कारोवारको आधारमा कर निर्धारण गरी संकलन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

३.३.२ गैरकर राजस्व

गाउँपालिकाले प्राप्त गर्न सक्ने राजस्वको एक प्रमुख स्रोतको रुपमा गैरकर राजस्व पनि हो । यस अन्तर्गत सेवा शुल्क, दस्तुर, बिक्रीबाट प्राप्त आय लगायतका स्रोतहरू महत्वपूर्ण रहेका छन् ।

(क) स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एवं माटोजन्य वस्तु बिक्री

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ६२ (क) मा खानीजन्य तथा प्राकृतिक वस्तुको बिक्री गाउँपालिकाले गर्न सक्ने व्यवस्था रहेको छ । गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षणबाट तोकिएको परिमाणमा स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, माटोजन्य वस्तु र सार्वजनिक तथा ऐलानी जग्गामा रहेका काठ, दाउरा, जराजुरी आदिको बिक्री गर्न सक्ने र बिक्री गरेर प्राप्त गरिएको रकम गाउँपालिकाको संचित कोषमा दाखिला गर्ने व्यवस्था गरिएको छ ।

विद्यमान अवस्था: गाउँपालिका क्षेत्रमा स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एवं माटोजन्य वस्तुको बिक्री गरी गैरकर राजस्व प्राप्त गर्न सक्ने संभावना भएता पनि वर्तमान अवस्थासम्म प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुन सकेको देखिँदैन । गाउँपालिकाले यस शीर्षक अन्तरगत हाल सम्म राजस्व

संकलन गरेको छैन। निजी सम्पत्तिबाट खानीजन्य पदार्थहरूको उत्खनन् तथा उपयोगका लागी गाउँपालिकाले नै कार्यविधी तर्जुमा गरी इजाजत दिने र त्यसबाट उत्पादित वस्तुमा दस्तुर लगाउन सकिने कानुनी व्यवस्था रहको हुनाले निजि जमिनबाट उत्पादित वस्तुमा दस्तुरको दर निर्धारण गरी राजस्व संकलनको व्यवस्था गर्न उपयुक्त देखिन्छ ।

करको संभावना: यस गाउँपालिका स्थानीय पूर्वाधार विकासको प्रारम्भिक चरणमै रहेको हुनाले निर्माण सामग्रीहरूको अत्याधिक माग वृद्धि हुँदै जान सक्ने देखिन्छ । यहाँका नदी तथा खोलाहरूबाट र वन क्षेत्रबाट प्राकृतिक वस्तुहरूको उत्पादन र बिक्री तथा उपयोगको प्रचुर संभावना रहेको देखिन्छ ।

सूधार गर्नुपर्ने पक्षहरु: गाउँपालिका अन्तर्गतका खानीजन्य तथा प्राकृतिक वस्तुहरुको परिमाण, गुणस्तर र वातावरणीय पक्षका विषयमा अध्ययन गरी सोको आधारमा परिचालनका लागी पहल गर्नुपर्ने र हालै नेपाल सरकारले जारी गरेको ढुंगा गिट्टी बालुवा उत्खनन् तथा बिक्री वितरण सम्वन्धी मापदण्ड, २०७७ बमोजिम वातावरणीय परीक्षण तथा उत्खनन्, व्यवस्थापन र बिक्री वितरण गर्न आवश्यक सूधार समेत गर्नुपर्ने देखिन्छ । कानूनको मनसाय अनुसार यस गाउँपालिकाले आफ्नै आर्थिक ऐन मार्फत यसको दर निर्धारण गर्नुपर्ने र प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण पनि आफैले स्वीकृत गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

(ख) बहाल बिटौरी शुल्क

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ५९ मा गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र आफूले निर्माण, रेखदेख वा सञ्चालन गरेको हाटबजार वा पसल वा सरकारी जग्गामा बनेका भौतिक संरचनाको उपयोग वापत बहाल बिटौरी शुल्क लगाउन सकने व्यवस्था गरेको छ ।

विद्यमान अवस्था: गाउँपालिकाको क्षेत्रको सडकको दायाँबायाँ क्षेत्रमा घरटहराहरू अस्थायी रूपमा बसोबास गरी विभिन्न व्यापार, व्यवसाय तथा जिविकोपार्जनका गतिविधीहरू गरिरहेको अनुमान गरिएको छ । गाउँपालिका क्षेत्रभित्र आफूले निर्माण रेखदेख वा सञ्चालन गरेका हाटबजार वा पसलमा वा सरकारी जग्गाहरूमा बनेका संरचनाहरूको उपयोग वापत प्रति कोठा मासिक रु.१०० का दरले बहाल बिटौरी शुल्क लगाइने र असुल उपर गरिने उल्लेख गरिएको छ । यस शीर्षकमा गाउँपालिकाले हालसम्म शुल्क असुल गरेको छैन ।

शुल्कको संभावना: गाउँपालिका भित्र सडकको दायाँ र बायाँ निर्माण भएका कतिपय संरचनाहरू सडक विस्तारसँगै भत्काउनु पर्ने अवस्थामा रहेका देखिन्छन् भने बाँकी संरचनाहरू र अन्य सार्वजनिक जग्गामा बनेका घरटहरा लगायतका संरचनाहरूलाई स्थानीय कर अर्थात बहाल बिटौरी शुल्कको दायरामा ल्याउनु पर्ने हुनाले सरकारी जग्गामा निर्माण भएका यस्ता संरचनाहरूको पहिचान, लगत तयार पारी गाउँपालिकाको आर्थिक ऐनमा व्यवस्था गरिए बमोजिमको दर कायम गरी राजस्व असुली गर्न सकिने संभावना रहेको छ ।

सूधार गर्नुपर्ने पक्षहरू: गाउँपालिकाभित्र रहेका सडक अधिकार भित्रका सार्वजनिक, ऐलानी, पर्ति सरकारी तथा सामुदायिक जग्गाको खोजीगरी लगत तयार गर्नुपर्ने देखिन्छ । बहाल बिटौरी शुल्कको सम्भावना भएका हाट, बजार तथा बाटोको दायाँ बायाँ लगायत अन्य सरकारी जग्गामा बनेका संरचनाहरुको पहिचान गरी यसको सम्भावना पहिचान गर्नुपर्ने देखिन्छ । सार्वजनिक, ऐलानी, पर्ति र सरकारी तथा सामुदायिक जग्गाको स्वामीत्व नेपाल सरकारको हुने भएता पनि यसको संरक्षण, मर्मत सम्भार र अन्य प्रवन्ध सम्बन्धित गाउँपालिकाले गर्नुपर्ने भएकोले उक्त क्षेत्रभित्रका यस्ता जग्गाहरुको खोजीगरी लगत व्यवस्थापन गर्नुपर्ने हुन्छ । यसैले गाउँपालिकाले सर्बप्रथम आफ्नो क्षेत्रभित्र आफूले निर्माण, रेखदेख वा सञ्चालन गरेको हाट, बजार वा पसल वा सरकारी जग्गामा बनेका संरचनाको लगत विवरण तयार गर्ने र आर्थिक ऐनमा दर निर्धारण गरी सो बमोजिम राजस्व असुली गर्नुपर्ने हुन्छ ।

(ग) नक्शापास दस्तुरः

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा २७ मा गाउँपालिकाबाट नक्शापास गाउँई भवन निर्माण गर्न नहुने व्यवस्था गरिएको छ । यस ऐनको दफा ३३(४) मा भवन निर्माण गर्न अनुमती दिँदा लाग्ने दस्तुर गाउँपालिकाले तोके बमोजिम हुनेछ भन्ने व्यवस्था रहेको छ ।

विद्यमान अवस्था: गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन २०७८ को अनुसूची १२ मा नक्शापास, दस्तुर बजार क्षेत्र, मूल सडकसँग जोडिएका तथा संरचनाको किसिम, तला आदिका आधारमा निर्धारण गरिएको छ । गाउँपालिकाले आर्थिक ऐनमा नक्शापास सम्बन्धी व्यवस्था गरेता पनि हालसम्म यो शीर्षकमा गाउँपालिकाले कुनै राजस्व उठाएको छैन ।

दस्तुरको संभावना: गाउँपालिका भित्र विस्तारै बजारीकरण हुँदै गएको कारण आगामी दिनहरूमा पक्की घरहरू निर्माण हुँदै जाने संभावना बढ्दै गैरहेको छ । अब नयाँ बन्ने संरचनाहरू राष्ट्रिय भवन मापदण्ड तथा गाउँपालिकाको आफ्नै भवन मापदण्ड तयार पारी सोही बमोजिम नियमन गर्नुपर्ने देखिन्छ । अब बन्ने संरचनाहरूका लागी नक्शापास अनिवार्य गराई सो कार्यका लागी प्राविधिक सेवा उपलब्ध गराए वापत शुल्क निर्धारण गर्दा राजस्व वृद्धि हुने संभावना देखिन्छ । यस गाउँपालिकाको क्षेत्रमा पक्की घरहरू निर्माण हुने क्रम बढ्ने देखिन्छ । पहिलेनै बनेका घरहरूको अभिलेखीकरण तथा नयाँ बन्ने घरको नक्सापास गर्ने गर्दा उल्लेख्य मात्रामा राजस्व संकलन हुने देखिन्छ । पुराना घरको अभिलेखीकरण तथा नयाँ घरको नक्सा पास दस्तुरबाट करीब रु ६,००,००० राजस्व संकलन हुने देखिन्छ ।

सि.न.	घरका किसिम	परिमाण	करको औषत दर (प्रस्तावित)	संभावित राजश्व (रू. मा)
१	नयाँ घर	२०	५०००	१०००००
२	नक्सा पास दस्तुर	१००	५०००	५०००००
			जम्मा	६०००००

सूधार गर्नुपर्ने पक्षहरू: गाउँपालिकाले आफ्नै भवन निर्माण मापदण्ड निर्माण गरी त्यसले व्यवस्था गरे बमोजिम अब निर्माण हुने र निर्माण भैसकेका संरचना सम्बन्धि व्यवस्थाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने देखिन्छ । मापदण्ड अनुसार भवन निर्माण भए नभएको निरन्तर अनुगमन गर्ने, र नक्शापास मापदण्ड बन्नु पूर्व निर्माण भएका घरहरूको अभिलेखीकरणका लागी दस्तुरको दर आर्थिक ऐनमा समावेश गरी त्यसको कार्यान्वयन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

(घ) घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुरः

विद्यमान अवस्थाः गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रका घरजग्गा एक व्यक्तिबाट अर्को व्यक्तिमा स्वामीत्व हस्तान्तरण गर्दा घरजग्गा लिने र दिने व्यक्तिबाट प्रदेश आर्थिक ऐनमा व्यवस्था भए बमोजिमको असुल गरिएको राजस्वको ६०% रकम प्राप्त गर्दछ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले यस्तो स्वामीत्व हस्तान्तरणको कार्य गाउँपालिकाले नै गर्ने उल्लेख गरेतापनि संघीय सरकारको मातहतमा रहेको जिल्ला मालपोत कार्यालयबाट घरजग्गाको अभिलेख हस्तान्तरण भइनसकेको र गाउँपालिकामा जनशक्ति पर्याप्त नरहेकोले हालसम्म पनि जिल्ला मालपोत कार्यालयले नै तोकिएको दस्तुर असुलउपर गरी असुल भएको रकम प्रदेश कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयले मासिक रुपमा सम्बन्धित स्थानीय तह र प्रदेश सरकारको सञ्चित कोषमा दाखिला हुनेगरी पठाउने गरेको छ ।

घरजग्गा रजिष्ट्रेशनको दर निर्धारण गर्दा प्रत्येक जग्गाको न्यूनतम मूल्यांकन निश्चित गर्न मालपोत नियमावलीको प्रावधान बमोजिम प्रमुख जिल्ला अधिकारीको संयोजकत्वमा जिल्ला समन्वय समितिको प्रमुख, प्रमुख कर अधिकृत वा कर कार्यालय नभएको स्थानमा कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयको प्रमुख, नापी शाखाको प्रमुख, उद्योग वाणिज्य संघको प्रतिनिधि, प्रमुख नापी शाखा र मालपोत कार्यालयको प्रमुख सदस्य सचिव रहेको समितिले वार्षिक रुपमा गरेको न्यूनतम मूल्यांकन अनुसार जग्गाको थैली निश्चित हुने गरेको छ । गाउँपालिकाले यस्तो मूल्यांकन वास्तविक रुपमा कारोबार हुने गरेको मूल्य भन्दा फरक नपरोस भन्नाका लागी आफ्नो गाउँपालिकाको लगत तयार गरी मालपोत कार्यालयमा अध्यावधिक गराउने गर्नु पर्दछ । यसै सन्दर्भमा जग्गा जमिनको घर रजिष्ट्रेशन दस्तुर समेत ध्यानमा राखी गाउँपालिकाले जग्गाको प्रचलित भाउ समेत सिफारिश गर्ने प्रणाली स्थापित गर्न सकिएमा यसरी जग्गाको न्यूनतम मूल्य फरक परेर राजस्वमा आउने कमीलाई व्यवस्थित गर्न सरल पर्ने देखिन्छ ।

सम्भावना : जग्गा जमिनको घर रजिष्ट्रेशन दस्तुर समेत ध्यानमा राखी गाउँपालिकाले जग्गाको प्रचलित भाउ समेत तोकी सोहि बमोजिम न्यूनतम थैली कायम गरी कर संकलीत गरेमा वार्षिक रु २,००,००० सम्म संकलन हुन सक्ने संभावन देखिन्छ ।

सि.नं.	घरका किसिम	परिमाण	करको औषत दर (प्रस्तावित)	संभावित राजश्व (रू. मा)
१	नयाँ घर	२०	५०००	१०००००
२	नक्सा पास दस्तुर	१००	५०००	५०००००
३	पुराना घरहरुको अभिलेखिकरण	२४६९	५००	१२३४५००
	जम्मा			**१८३४५००**

स्रोतः गाउँपालिका बजेट विवरण पुस्तिका, २०७५

सूधार गर्नुपर्ने पक्षहरुः गाउँपालिकाले मूल्यांकन वास्तविक रुपमा कारोबार हुने गरेको मूल्य भन्दा फरक नपरोस भन्नाका लागी आफ्नो गाउँपालिकाको लगत तयार गरी मालपोत कार्यालयमा अध्यावधिक गराउने गर्नु पर्दछ ।

- जग्गा जमिनको घर रजिष्ट्रेशन दस्तुर समेत ध्यानमा राखी गाउँपालिकाले जग्गाको प्रचलित भाउ समेत सिफारिश गर्ने प्रणाली स्थापित गर्न सकिएमा यसरी जग्गाको न्यूनतम मूल्य फरक परेर राजस्वमा आउने कमीलाई व्यवस्थित गर्न सरल पर्ने देखिन्छ ।

(ङ). सिफारिश तथा प्रमाणितदस्तुर

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ११(२) घ(७) मा गाउँपालिकाले प्रचलित कानुन बमोजिम गर्ने सिफारिश तथा दफा १२ को (ङ) मा वडाले गर्ने सिफारिश तथा प्रमाणित गरे वापत गाउँपालिकाले दस्तुर प्राप्त गर्ने व्यवस्था रहेको छ ।

हालको अवस्थाः आर्थिक ऐन मार्फत् गाउँपालिकाले विभिन्न किसिमका सिफारिश तथा प्रमाणित गरे वापत कार्यपालिकाको कार्यालय तथा वडाबाट शुल्क तथा दस्तुर संकलन गर्दै आएको छ । आर्थिक ऐनले सेवा शुल्क वापत दफा १३ (अनुसूचि–१२) मा विभिन्न शीर्षकमा विभिन्न किसिमका शुल्क तथा दस्तुरको दर निर्धारण गरेको छ ।

सम्भावनाः यस गाउँपालिकामा जम्मा २४६९ घरधुरी रहेको र यसको कार्यालय तथा सबै वडा कार्यालयहरूबाट वार्षिक रुपमा करिब २०% ले बिभिन्न किसिमका सिफारिस तथा प्रमाणित गर्दा औसत रु १०० प्रति सिफारिस को दरले आम्दानि हुने देखिन्छ।

सुधारका पक्षहरूः

- ✓ शीर्षक अनुसार सिफारिस तथा दस्तुरहरूको छुट्टाछुट्टै अभिलेख राख्ने ।
- ✓ सिफारिश वा प्रमाणित गर्नु पूर्व दस्तुर तिरे नतिरेको एकिन गर्ने वा पैसा तिरेको भौचर जाँच गर्ने ।
- ✓ दस्तुर नबुझाएसम्म सम्बन्धित अधिकारीले सिफारिश वा प्रमाणित नगर्ने ।

✓ विभिन्न किसिमका सिफारिश तथा दस्तुरहरूको वर्गीकरण गरी दस्तुरका दर निर्धारण गर्ने ।

✓ वडाबाट संकलित दस्तुरहरू शीर्षक सहितको विवरण तयार गर्ने ।

(च). व्यक्तिगत घटना दर्ता (बिलम्ब) शुल्क

हालको अवस्था : यस गाउँपालिकाले व्यक्तिगत घटना दर्ता (बिलम्ब) गरे वापत कार्यपालिकाको कार्यालय तथा वडाबाट शुल्क तथा दस्तुर संकलन गरेको देखिन्छ । गाउँपालिकाको कार्यपालिका बैठकमा पास गरेको दररेटमा विभिन्न शीर्षकमा विभिन्न किसिमका शुल्क तथा दस्तुरको दर निर्धारण गरेको छ । गाउँपालिकाको कार्यपालिका बैठकमा पास गरेको दररेटमा व्यक्तिगत घटना दर्ता बिलम्ब शुल्क रु.१०० निर्धारण भएको देखिन्छ । व्यक्तिगत घटना दर्ता (बिलम्ब) शुल्क वापत यस गाउँपालिकाले आ.व.२०७७/७८ मा कर संकलन गरेको देखिदैन ।

सम्भावना : व्यक्तिगत घटना दर्ता शुल्क गाउँपालिकाको न्यून तर प्रायः हरेक वर्ष आय हुने शीर्षक अन्तर्गत पर्दछ । अतः आउँदा दिनमा पञ्जिकरण व्यवस्थित गरी बिलम्ब शुल्क संकलन गर्न सक्नेछ । गाउँ प्रोफाइल २०७५ यस गाउँपालिका जम्मा २४६९ घरपरीवार संख्या रहेको देखिन्छ । यस गाउँपालिकामा उठाउन सकिने कर तल तालिकामा देखाइएको छ ।

सूधार गर्नुपर्ने पक्षहरु : गाउँपालिकाको कार्यपालिका बैठकमा पास गरेको दररेटमा व्यक्तिगत घटना दर्ता बिलम्ब शुल्क रु.१०० निर्धारण भएको देखिएकोले घटना घटेको ३५ दिन भित्रै घटना दर्ता गर्न प्रोत्साहित गर्नका लागी उपयुक्त हुने देखिन्छ । यसका साथै गाउँपालिकामा व्यक्तिगत घटना विशेष गरेर जन्मदर्ता गर्नको लागी प्रत्येक वडामा अभियानको रुपमा कार्यक्रम सञ्चालन गरी सबै बालबालिकाको राज्यबाट पाउने सुविधा र जन्मदर्ता हुन पाउने अधिकारको संरक्षण समेत गर्नु उपयुक्त हुने देखिन्छ । व्यक्तिगत घटना दर्ता बिलम्ब शुल्कबाट प्राप्त आयको उचित रुपमा लेखा राख्न उपयुक्त हुने देखिन्छ । विपन्न तथा सिमान्तकृत समुदायलाई बिलम्ब शुल्कमा विशेष व्यवस्था गर्न सकिन्छ ।

(छ) व्यवसाय दर्ता/नविकरण शुल्कः

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ११ (२) ञ (६) मा स्थानीयस्तरका व्यापारिक फर्मको दर्ता, अनुमती, नविकरण लगायतको अधिकार स्थानीय तहलाई रहेको छ । सहकारी ऐन २०७४ ले सहकारीको दर्ता तथा नविकरण गर्ने अधिकार पनि गाउँपालिकालाई दिएको छ ।

विद्यमान अवस्थाः यस गाउँपालिकामा ९७५ वटा व्यापारिक फर्म ,सहकारी, होटेल तथा रेष्टुरेन्ट, होमस्टेहरू सञ्चालनमा रहेका छन् । आ.व. २०७६।०७७,२०७७।०७८ मा यस शीर्षकबाट राजस्व आम्दानी भएको देखिदैन ।

शुल्कको संभावनाः गाउँपालिका क्षेत्रमा बिभिन्न व्यवसायिक फर्महरू तथा सहकारीहरू सञ्चालनमा रहेका र बजारीकरण सँगसँगै यस्ता व्यवसायिक तथा सहकारी लगायतका

फर्महरूको संख्या बढ्दै जाँदा दर्ता र नवीकरण शीर्षक अन्तर्गत गाउँपालिकाले अझबढी आम्दानी गर्न सक्ने सम्भावना रहेको छ ।

यस गाउँपालिकामा व्यवसयिक फर्मको तथ्याङ्क अद्यावदिक भएको छैन । यद्यपि अघिल्ला वर्षहरुमा यस शीर्षकमा रकम जम्मा भएको देखिएको र यो शहरीकरण उन्मुख शहर भइको हुँदा आगामी वर्ष यहाँ करीब ६ लाख जति संकलन हुन सक्ने देखिन्छ ।

सि.न.	व्यवसाय	संख्या	करको औषत दर (प्रस्तावित)	संभावित राजश्व (रू. मा)
१	कृषि, वन, माछा पालन	१	५००	५००
२	उत्पादन	२९	१०००	२९०००
३	खानी, विद्युत, ग्याँस, खानेपानी तथा निर्माण	४	१०००	४०००
४	थोक तथा खुद्रा व्यापार	२१७	१००	२१७००
५	होटल, लज	४०	१०००	४००००
६	वित्त, वीमा	२	१५००	३०००
७	अन्य	५८	१०००	५८०००
	जम्मा	**३५१**		**१५६२००**

सूधार गर्नुपर्ने पक्षहरू: गाउँपालिका क्षेत्रभित्र सञ्चालनमा रहेका व्यवसायिक फर्म, उद्योग, सहकारी तथा अन्य संघसंस्थाहरूको दर्ता तथा नविकरण प्रक्रियालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने, नयाँ व्यवसाय वा कारोवार सञ्चालन गर्नुपूर्व दर्ता तथा अनुमति प्रमाणपत्र अनिवार्य गर्ने अनुमति तथा दर्ता सञ्चालनमा रहेका फर्म तथा संस्थाहरूलाई नियमित गर्न दण्ड जरिवानाको व्यवस्था गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

(ज). पार्किङ्ग शुल्क

विद्यमान अवस्था: स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ को दफा ६० अनुसार गाउँपालिका भित्र आफ्नो क्षेत्र भित्र कुनै सवारीलाई पार्किङ सेवा उपलब्ध गराए वापत पार्किङ शुल्क लगाउन सक्नेछ भनि उल्लेख छ । यस गाउँपालिकाले पनि आफ्नो आ.व. २०७८-७९ को आर्थिक ऐनमा दफा ११ मा अनुसूचि १० बमोजिम पार्किङ शुल्क लगाउने बारे उल्लेख गरेको छ । यस गाउँपालिकाले पार्किङ शुल्क वापत हालसम्म कुनै राजस्व प्राप्त गरेको देखिदैन ।

सम्भावना: यस गाउँपालिकामा घुन्न आउने पर्यटक लगायतलाई अवलोकनको क्रममा पार्किङ गरेको सवारी साधन मार्फत कर असुल गर्नसक्ने संभावना देखिन्छ ।

सूधार गर्नुपर्ने पक्षहरु :

- यस गाउँपालिकाको स्वामीत्वमा रहेका जग्गा सम्बन्धि विवरणहरू अद्यावदिक गर्ने ।
- गाउँपालिकाले पार्किङ् स्थल तथा बस पार्कको आधुनिक तरिकाले व्यवस्थित बनाई पार्किङ शुल्क लिनु पर्ने ।

(झ). सरकारी सम्पत्तिको बहालबाट प्राप्त आय :

हालको अवस्था: यस गाउँपालिकाले उपकरण सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधी तयार गरि स्काइभेटर, रोलर, ट्रिपर, ट्राक्टर र प्रोजेक्टर भाडामा लगाई आम्दानी गर्ने गरेको छ । विद्यमान भौतिक स्रोतहरूको प्रयोगको दर रेट आर्थिक ऐनमा तोकिएको नभए पनि कार्यविधी तयार गरेर आफै दर रेट निर्धारण गर्ने गरेको छ । यस गाउँपालिकाको स्वामीत्वमा रहेका स्काइभेटर, रोलर, ट्रिपर, ट्राक्टर र प्रोजेक्टर जस्ता भौतिक सम्पत्तिहरू बहालमा परिचालन गर्न सकिने देखिन्छ ।

सम्भावना: गाउँपालिकाको स्वामीत्वमा भएका भौतिक सम्पत्तिहरू स्काइभेटर, ट्राक्टर र प्रोजेक्टर को बहाल परिचालन सम्बन्धमा आवश्यक तथ्याङ्कको आधार नभएकाले आगामी आ.व.मा देहायअनुसार आम्दानी गर्न सक्ने अनुमान गरिएको छ । जसअनुसार ब्याकहो लोडरबाट अनुमानित आय २ लाख, ट्राक्टरबाट १ लाख र प्रोजेक्टरबाट पचार हजार गरी कुल जम्मा ३ लाख पचास हजार आम्दानी गर्न सक्ने अनुमान गरिएको छ । यसै गरी सत्संग मेशिन को प्रयोग को संभावना पनि छ ।

सुधारका पक्षहरू:

- ✓ गाउँपालिकाको स्वामीत्वमा भएका र बहालमा लगाउन सकिने भौतिक सम्पत्तिहरूको विवरण तयार गरी सम्पत्तिको बहाल रकमको दर निर्धारण गर्ने ।
- ✓ गाउँपालिकाको स्वामीत्वमा रहेका मेशिन आदिहरू को मर्मत स्याहार गरी सञ्चालन गर्ने ।
- ✓ गाउँपालिकाको सम्पत्ति बहालमा लगाउने सम्बन्धमा कार्यविधी तर्जुमा गरी कार्यान्वयमा ल्याउने ।
- ✓ कार्यविधीमा उल्लिखित शर्तहरू पालना भए नभएको अनुगमन गर्ने ।

(ञ) सामुदायिक वनको वन पैदावार बिक्रीबाट प्राप्त हुने आय:

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ६२ (ख) मा सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिले वन पैदावार बिक्री तथा उपयोग सम्बन्धि आफ्नो वार्षिक कार्ययोजना गाउँपालिकाबाट स्वीकृत गर्नुपर्ने र त्यसबाट भएको आम्दानीको १०% सम्बन्धित गाउँपालिकाको सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको छ ।

विद्यमान अवस्था: गाउँपालिकाको कुल ९१९७२.७ हेक्टर क्षेत्रफल मध्ये ८६७१० हेक्टर क्षेत्रमा वन रहेको छ । यहाँ लौठे सल्लो, पाखनवेद, हातेजडी, सतुवा, पाँचऔंले, अत्तिस, टिमुर, चिराइतो, पदमचाल, काकरसिरा जस्ता जडिवुटी र बाज, गुराँस, सल्लो, उत्तीस, देवदार लगायतका वनस्पति पाइन्छ । यी वनबाट फर्निचरका लागी आवश्यक काठ, पतिंगर, जडिबुटी र खोटो जस्ता उत्पादन हुने गरेको छ । यस गाउँपालिका क्षेत्रमा रहेका सामुदायिक वनबाट वनपैदावार बिक्री वापत गाउँपालिकाको संचित कोषमा प्राप्त भएको छैन ।

आयको संभावनाः यस गाउँपालिका क्षेत्रमा वनबाट पाखनवेद, हातेजडी, सतुवा, पाँचऔंले, अत्तिस, टिमुर, चिराइतो, पदमचाल जस्ता वस्तुहरू संकलन गरी बिक्री वितरण हुन सक्ने भएकोले यस्ता कार्यहरूलाई पनि नियमन गरी सामुदायिक वनको आम्दानीमा समावेश गर्न सकेमा यसबाट गाउँपालिकाले थप राजस्व प्राप्त गर्न सक्ने संभावना रहेको देखिन्छ ।

सूधार गर्नुपर्ने पक्षहरूः गाउँपालिका क्षेत्रमा रहेका सबै सामुदायिक वन तथा वन पैदावार सम्बन्धि अभिलेख संकलन गरी कार्ययोजना तर्जुमा गर्न प्राविधीक सहयोग उपलब्ध गराउनु पर्ने देखिन्छ । सामुदायिक वनबाट प्राप्त गरेको आम्दानीको खर्च सामुदायिक वनको हितमा र वातावरणीय संरक्षण तथा जैविक विविधता संरक्षणमा मात्र खर्च गर्न पाउने प्रावधानको व्यवस्था गर्नु उचित देखिन्छ ।

- ✓ गाउँपालिकामा रहेका सामुदायीक वना तथा वन पैदावर सम्बन्धी अभिलेख संकलन गर्ने ।
- ✓ सामुदायीक वन पैदाव बिकी तथा उपयोग सम्बन्धीको वार्षिक कार्ययोजना गाउँपालिकाले स्विकृत गर्ने ।
- ✓ आय संकलन सम्बन्धी प्रावधान आर्थिक ऐनमा समावेश गर्ने ।

(ट) अन्य सेवा शुल्क :

हालको अवस्थाः कार्यालयले लिने टिकट, बोलपत्र फारम बिक्रिको रकम, निबेदन दस्तुर, नो अब्जेक्सन सर्टिफिकेट, व्यवसायिक प्रमाणपत्र जारी आदि रकमहरु यस शीर्षक अन्तर्गत पर्दछ । यस गाउँपालिकाको आर्थिक ऐनमा गाउँपालिकाले निर्माण, संचालन वा व्यवस्थापन गरेका अनुसूचि १२ मा उल्लिखित स्थानीय पूर्वाधार र उपलब्ध गराइएको सेवामा सेवाग्राहीबाट सोही अनुसूचिमा व्यवस्था भए अनुसार शुल्क लगाइने उल्लेख गरिएको छ ।

शुल्कको सम्भावना : गाउँपालिकाले प्रदान गरेका सेवाहरु (पशुपन्छी तथा बोका सरसफाई सेवा, पशु पन्छी स्वास्थ्य सेवा, खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता समिति शुल्क, पार्किङ शुल्क, गाउँपालिकाले निर्माण गरेको भौतिक पूर्वाधार उपयोग शुल्क, टिकट, बोलपत्र फारम बिक्रिको रकम, निबेदन दस्तुर, नो अब्जेक्सन सर्टिफिकेट, व्यवसायिक प्रमाणपत्र आदि) बाट सेवा शुल्क आय गर्ने तथा सेवाहरु थप गर्दै सेवा शुल्कमा पनि बृद्धि हुने सम्भावना देखिन्छ । सेवा शुल्क सेवा दिए वापत लिइने भएकाले स्थानीय वासिन्दा सेवा लिएर शुल्क दिन तत्पर हुने गर्दछन् । आगामी आ.व. मा यस शीर्षकमा गाउँपालिकाले करीब रु. ४३५७५०० उठाउन सक्ने देखिन्छ ।

क्र.सं.	प्रमाणित तथा दस्तुरका प्रकारहरु	अनुमानित संख्या (वार्षिक)	औसत दर रु.	संभाव्य रकम
१	सिफारिस	३३००	३००	९९००००
२	व्यक्तिगत घटना दर्ता	१०००	२५०	२५००००
४	अन्य दस्तुर	११००	५००	५५००००
५	न्यायिक दण्ड जरिवाना र जफत	४५०	५००	२२५०००
६	नाता प्रमाणित दस्तुर	६५०	२००	१३००००
७	प्रशासनिक दण्ड जरिवाना र जफत	१०००	५००	५०००००
८	परिक्षा सुल्क विध्यालय संख्या	४५	२५००	११२५००
९	अन्य सेवा शुल्क तथा बिक्री	१०००	५००	५०००००
१०	अन्य	२२००	५००	११०००००
			जम्मा	४३५७५००

सूधार गर्नुपर्ने पक्षहरु : गाउँपालिकाको भूगोलको आधारमा पर्यटन प्रवर्द्धन गर्न सकिने भएकोले गाउँपालिकाले तयार गरेको गुरु योजनाको कार्यान्वयन गर्दै आवश्यकता अनुसार थप अध्ययन तथा विश्लेषण गर्दै अगाडी बढ्नुपर्ने देखिन्छ । यसको लागी संघीय तथा प्रदेश सरकारले समेत सहयोग प्राप्त गर्न पहल र सहजीकरण गर्ने र निजी क्षेत्रसंग हातेमालो गर्दै जानु उपयुक्त हुन्छ । गाउँपालिकाले पर्यटन पूर्वाधार विकासमा सहकार्य तथा सहजीकरण गर्ने र प्रवर्द्धन गरी स्थानीय रोजगारी सिर्जनाका लागी पहल गर्नुपर्ने तथा शुल्क दोहोरो नपर्ने कुराको सुनिश्चित गर्न सम्बन्धित निकायसँग आवश्यक समन्वय तथा छलफल गर्नुपर्ने देखिन्छ । यसैगरी यस गाउँपालिकाले स्थानीय वासिन्दालाई आवश्यक सेवाहरु पहिचान गरी सोका लागी आवश्यक पूर्वाधार विकासमा लगानी गर्ने, निर्मित तथा निर्माण हुने स्थानीय पूर्वाधार उपयोग वापत सेवा शुल्कको दर निर्धारण, स्वीकृति, सेवा शुल्क संकलन गर्ने विधी निर्धारण तथा प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने हुन्छ । यसै गरी यस गाउँपालिका शहरोन्मुख गाउँ भएको हुँदा गाउँपालिकाले तुरुन्त फोहरमैला व्यवस्थापनको लागी डम्पिङ साइट निर्माण गरी पोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क उठाउन सक्छ ।

- ✓ फोहरमैला व्यवस्थापनको लागी डम्पिङ् साईट को संभाव्य स्थलको खोजि गरी डम्पिङ् साइट निर्माण गर्ने ।
- ✓ बिभिन्न किसिमका सेवा वाफत लिने शुल्कको दर आर्थिक ऐनमा व्यवस्था गर्ने ।
- ✓ तथ्याङ्क संकलन तथा रेकर्ड राख्ने प्रकृया ब्यवस्थित गर्ने ।
- ✓ पर्यटन पूर्वाधारको बिकाश गर्ने ।

तालिका १०: गाउँपालिका/नगरपालिकाले निर्माण, संचालन तथा व्यवस्थापन गरेका सेवा

क्र.सं.	सेवाहरु	उपलब्ध गराईएको स्थान वा क्षेत्र	इकाई र परिमाण	सेवा शुल्कको संभावना (छ/छैन)	हालको अवस्था (आय)
१	फोहरमैला व्यवस्थापन	छैन		छ	शुल्क लिएको छैन ।
२	स्थानीय खानेपानी	छ		छ	शुल्क लिएको छैन
३	बिजुली	छ		छ	शुल्क लिएको छैन
४	धारा	छ		छ	शुल्क लिएको छैन
५	अतिथि गृह	छैन		छ	शुल्क लिएको छैन
६	धर्मशाला	छैन		छ	शुल्क लिएको छैन
७	पुस्तकालय	छैन			
८	सभागृह	छैन			
९	ढल निकास	छैन			शुल्क नलिएको
१०	सडक बत्ति	छैन			शुल्क नलिएको
११	सार्वजनीक शौचालय	छैन			शुल्क नलिएको
१२	पार्क	छैन			
१३	पौडी पोखरी	छैन		छ	शुल्क लिएको छैन
१४	व्यायमशाला	छैन		छ	शुल्क लिएको छैन
१५	पर्यटकिय स्थल	छैन		छ	शुल्क लिएको छैन
१६	हाट बजार	छैन		छ	शुल्क लिएको छैन
१७	पशु बधशाला	छैन		छ	शुल्क लिएको छैन
१८	शवदाह गृह	छैन		छ	शुल्क लिएको छैन
१९	बसपार्क	छैन		छ	शुल्क लिएको छैन
२०	अन्य पार्किङ्ग क्षेत्र	छैन		छ	शुल्क लिएको छैन
२१	सिफारिश तथा प्रमाणित	छ		छ	शुल्क लिएका
२२	दर्ता, अनुमाति, नविकरण दस्तुर	छ		छ	शुल्क लिएका
२३	मूल्यांकन सेवा शुल्क	छ		छ	शुल्क लिएका
२४	नक्सापास	छ		छ	शुल्क लिएका
	अन्य				
	जम्मा				

समग्रमा यस गाउँपालिकामा आन्तरिक राजस्वका विभिन्न शीर्षकहरूमा थप स्रोतसाधन परिचालन हुने संभावना रहेकोले आगामी वर्षहरूमा औद्योगिक ग्राम स्थापना गर्ने नेपाल सरकारको नीति तथा कार्यक्रम बमोजिम स्थानीय स्तरमा छरिएर रहेका उद्योग व्यवसायहरूलाई एकिकृत रूपमा व्यवस्थित गरी रोजगारीका थप अवसरहरू श्रृजना गर्न सकिने छ । यसबाट दुर्गम क्षेत्रमा रहेका विपन्न महिला, बालबालिका, दलित तथा अन्य सिमान्तकृत समुदायको जीवनस्तर सुधारमा महत्वपूर्ण सहयोग पुग्ने छ ।

परिच्छेद चार: आय संकलनको संस्थागत क्षमता र संकलन अवस्था

यस परिच्छेदमा गाउँपालिकाले राजस्व परिचालनमा गरेका प्रयासहरू तथा आय संकलनको अवस्थालाई संक्षिप्त रूपमा व्याख्या गरिएको छ। यसबाट गाउँपालिकाको आय संकलनको लागी संस्थागत क्षमतामा सुधारका लागी गर्नुपर्ने कार्यहरू पहिचान गर्न सहयोग पुग्ने छ।

४.१ राजस्व परिचालन सम्बन्धि संस्थागत संरचना

आन्तरिक राजस्वलाई प्रभावकारी रुपमा संकलन गर्ने भूमिका राजस्व प्रशासनको हुन्छ। अधिकांश स्थानिय तहहरुमा खर्च गर्ने विषय प्राथमिकतामा पर्ने तथा आम्दानी गर्ने विषय ओझेल पर्नाले खर्च आवश्यकता र सोको लागी आवश्यक सम्भाव्य स्रोत पनि नजुट्ने स्थिति सिर्जना हुन जान्छ। यहाँ सोरु गाउँपालिकाको आन्तरिक राजस्व सम्बन्धी संस्थगत क्षमता विश्लेषण गरिएको छ।

४.१.१ राजस्व परामर्श समिति

गाउँपालिकामा स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को दफा ६५ अनुसार गाउँपालिका उपप्रमुखको संयोजकत्वमा राजस्व सम्बन्धि परामर्शका लागी सात सदस्यीय राजस्व परामर्श समिति गठन गरिएको छ।

तालिका ११: राजस्व परामर्श समितिको विवरण

क्र.सं.	नाम	पद	जिम्मेवारी
१.	राज्यलक्ष्मी मल्ल बम	उपमेयर	संयोजक
२.	परशुराम उपाध्याय	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	सदस्य
३.	दलवीर सार्की	कार्यपालिका सदस्य	सदस्य
४.	डल्ली मल्ल	कार्यपालिका सदस्य	सदस्य
५.	जगतजंग रावल	लेखापाल	सदस्य
६.	सृजना वुमी	स.ले.पा.	सदस्य सचिव

यस समितिले राजस्व सम्बन्धि नीति तथा कानुनको तर्जुमा गर्ने, संशोधन तथा परिमार्जन गर्ने राजस्वका स्रोत, दायरा र दरसमेतको विश्लेषण गरी नयाँ दरका लागी गाउँपालिकामा परामर्श दिने जस्ता कार्यहरू गर्दै आएको छ। यस राजस्व परामर्स समितिको बैठक वर्षमा ५ पटक बस्ने गरेको छ।

४.१.२ गाउँपालिकाको राजस्व प्रशासन:

यस गाउँपालिकाको संगठन संरचनामा राजस्व प्रशासन छैन । अत: यसमा स्थायी दरबन्दी नरहेकोले प्राविधीकहरूले बिशेष गरी सहायक चौथोहरूले काम गरिरहेका छन् । राजस्वमा काम गर्न कम्प्युटर लगायत भौतिक साधनहरुको व्यवस्था गरीएको छ। राजस्व प्रशासनमा कार्यकक्ष तथा कार्य स्थलको पर्याप्तता छ । यसै गरी फर्निचर, कम्प्यूटर, प्रिन्टर तथा अन्य भौतिक सुविधाहरु- टेबल-१, कुर्सी-२, प्रिन्टर-१, ल्यापटप-१, डेक्सटप-१ छ। राजस्व सम्बन्धी डाटा वेस, राजस्व प्रशासनमा सफ्फट्वेयर को रुपमा **स्थानीय सञ्चित कोष व्यवस्थापन प्रणाली (SUTRA)** को प्रयोग गर्ने गरीएको छ । कप्यूटर विलिङ्ग प्रणालिको प्रयोग छैन । साधारण रसिद प्रयोग गर्ने गरीएको छ।

तालिका १२: राजस्व शाखामा कार्यरत कर्मचारीहरुको विवरण

क.सं.	नाम	पद	जिम्मेवारी
१.	सृजना वुमी	स.ले.पा.	(राजस्व हेर्ने)

गाउँपालिकाको चालु बजेट मार्फत पनि राजस्व प्रशासनलाई अझ बढी प्रभावकारी बनाउने निति लिइएको छ । यसका लागी जनशक्ति व्यवस्थापन राजस्व शाखाको संस्थागत विकास, राजस्व सम्बन्धि कार्ययोजना तर्जुमा करदताहरूको पहिचान, कर तथा गैरकरका स्रोतहरूको पहिचान गरी करको दायरा बढाउने, मालपोत कार्यालयबाट स्थानीय जग्गाको लगत अद्यावधिक गर्ने जस्ता विषयलाई प्राथमिकतामा राखिएको छ । वडास्तरमा कार्यरत कर्मचारीहरूलाई प्रभावकारी सेवा प्रवाह र राजस्व संकलन कार्यमा परिचालन गर्नुका साथै कम्प्युटर सफ्टवेयरसहित भौतिक पूर्वाधारहरूको विकास गर्नुपर्ने देखिन्छ । गाउँपालिका तथा वडास्तरमा कार्यरत राजस्व प्रशासनसँग सम्बन्धित कर्मचारीहरूलाई राजस्व परिचालन सम्बन्धि अभिमुखीकरण तालिम महत्वपूर्ण हुने देखिन्छ।

४.२ राजस्व परिचालन सम्बन्धि नीति

यस सोरु गाउँपालिकाले आन्तरिक राजस्व परिचालन सम्बन्धमा लिएका नीतिहरू निम्न बमोजिम छन्:

- ✓ आन्तरिक आयका क्षेत्रहरू पहिचान र परिचालन गरी आन्तरिक आयलाई क्रमश: वढवा दिदै लगिनेछ ।
- ✓ राजस्वका थप क्षेत्र पहिचान गरी राजस्व वृद्धि गर्ने नीति लिइनेछ । यस गाउँपालिकाको राजस्व सूधार कार्य योजना तयार गरी लागु गरिएको थियो ।
- ✓ यस गाउँपालिका क्षेत्रभित्र बसोबास गर्ने अजिरकोट बासीहरुको क्षमता, स्थानीय स्रोत र अन्य स्थानिय तहको तुलनात्मक अध्ययन तथा प्रचलित ऐन नियमका आधारमा करका दरहरु निर्धारण गरिएको थियो ।
- ✓ राजस्व संकलन गराउन राजस्व सचेतना अभियान सञ्चालन गरिएको थियो ।

- ✓ गाउँपालिका क्षेत्रभित्रका उत्कृष्ट करदातालाई पुरस्कृत गर्दै आन्तरिक आय प्रवर्द्धनका कार्यक्रमहरु लागु गरिएको थियो । महिला, विपन्न तथा सीमान्तकृत समुदायलाई करमा छुट तथा प्रोत्साहन गर्ने नीति लिइनेछ ।
- ✓ यस गाउँपालिकाले कर प्रणालीलाई सवल, सक्षम र प्रभावकारी तुल्याउन करको दायरा आवद्ध नभएका सबै व्यवसायीहरुलाई करको दायरामा ल्याउने, सम्पत्ति कर, भूमिकर (मालपोत), नक्सा पास असुलीका लागी कडा नीति अवलम्बन गरिने र घरबहाल करलाई स्वयम ्घोषणाको नीति अवलम्बन गर्दै गाउँपालिकाको आन्तरिक आम्दानी वृद्धि गरिएको थियो ।
- ✓ गाउँपालिकाको राजस्व परामर्श समिति, राजस्व शाखालाई सुदृढ र सक्षम बनाइनेछ ।
- ✓ गाउँपालिकाको राजस्व अभिवृद्धिमा टेवा पुऱ्याउन स्थानीय उद्योगी, व्यापारी (उद्योग वाणिज्य संघ) सँग समन्वय गरिएको थियो ।

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरु	**हालको अवस्था**	**नीतिगत सुधारको लागी सुझावहरु**
क) संगठनात्मक व्यवस्था		
राजस्व शाखाको व्यवस्था संगठन संरचनामा छ छैन ?	छैन	
राजस्व शाखामा कुन तहका कति दरवंदी छन् ? र हालको पदपुर्तिको अवस्था कस्तो छ ?	चौथो तह-१	
राजस्व शाखाले गर्ने कामका लागी कार्यविवरण छ की छैन ?	छ	
कर्मचारीहरुलाई उनीहरुको जिम्मेवारी स्पष्ट र लिखित रुपमा दिईएको छ छैन ?	छ	
कर्मचारीहरुलाई आवश्यक पर्ने स्थान, फर्निचर, यातायात साधन, कम्प्युटर, मसलन्द आदिको व्यवस्था कस्तो छ ?	स्थान- छ यातायात साधन छैन, कम्प्युटर आदि छ ।	
सूचना प्रविधीको प्रयोगको अवस्था कस्तो छ ? (सफ्टवयर, एसएमएस, इमेल, टेलिफोन आदि)	ठिकै छ ।	
कर्मचारीको राजस्व परिचालन सम्बन्धी क्षमता विकासको लागी के गरिएको छ ?	केही गरिएको छैन ।	
राजस्व परिचालनका लागी वडा लाई दिईएको जिम्मेवारी के छ ?	सिफारिस दस्तुर, मालपोत ब्यक्तिगत घटना दर्ता	
ख) राजस्व प्रशासन संचालनको अवस्था		
करदाताहरुको नाम तथा कर लाग्ने आधारको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ ? कर अभिलेख आवश्यक पर्ने स्रोतहरु – सम्पत्ति, व्यवसाय, सवारी साधन, विज्ञापन, बहाल आदि	करदाता संख्या स्पष्ट छैन, अभिलेख व्यवस्थित छैन ।	
गाँउ/नगरपालिकाको स्वामीत्वमा रहेका स्थायी सम्पत्तिहरुको विवरण तथा सोको परिचालन कस्तो छ ?	विवरण अद्यावदिक छ । प्रयोगमै छन् ।	
कर निर्धारणको लागी सम्पत्ति वा आय वा खर्च वा कारोवारको	छैन	

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरु	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागी सुझावहरु
मूल्यांकन कत्तिको सहि रुपमा भएको छ ?मूल्यांकन अनुसार कर निर्धारण भएको छ छैन ?		
चुहावट हुन सक्ने सम्भावनाहरु के के छन् र तिनको नियन्त्रणको लागी कस्तो नीति लिईएको छ ?	▪ समयमै रकम दाखिला नहुने ▪ व्यवसाय कर समयमै नतिर्ने	
व्यवस्थाको वर्खिलाप गरेमा दण्डको व्यवस्था कस्तो छ ?	ठेक्कापट्टाको नविकरण अनुमति नविकरणमा मात्र	
समयमा तिर्नेलाई छुट र ढिलो बुझाएमा जरीवाना लाग्ने व्यवस्था सबै आय स्रोतहरुमा कसरी लागु गरिएको छ ?	छैन	
करदाताहरुलाई उनीहरुले तिर्नुपर्ने कर रकम बारे अग्रिम जानकारी गराउने व्यवस्था के छ र कत्तिको प्रभावकारी छ ?	राजपत्र, वेभसाइटमा राख्ने	
गाँउ/नगरपालिकाले निर्धारण गरेको कर तथा शुल्कमा चित्त नबुझेमा गुनासो वा उजुरी गर्नेसक्ने व्यवस्था केकस्तो छ ?	व्यवस्था छ। कार्यालय प्रमुख समक्ष निवेदन।	
राजस्व शाखाको कार्य प्रकृया, चुहावट नियन्त्रणको प्रयास, लक्ष तथा असुली अवस्थाको अनुगनमनको व्यवस्था के छ ?	परामर्श समितिले हेर्ने कार्यालय प्रमुखले हेर्ने	
सार्वजनिक निजी साझेदारी अवधारणाको कार्यान्वयनको अवस्था कस्तो छ ?	ठिकै	
ग) सूचना तथा समन्वयको अवस्था		
करदाताहरुलाई कर तथा शुल्क सम्बन्धी जानकारी दिन के कस्तो कार्य गरिएको छ ? (शिक्षामूलक कार्यक्रम, प्रचार प्रसार, होर्डिङ्ग वोर्ड, बेव साईट आदि)	छैन	
करको दर निर्धारण तथा समिक्षामा सरोकार पक्षहरुको सहभागीता कस्तो छ ?	उद्योग वाणिज्य संघ घरेलु	
राजस्व परामर्श समिति तथा अन्य समितिहरुको प्रभावकारीता कस्तो छ ? (बैठक संख्या, निर्णयहरु आदि)	ठिकै छ।	
राजस्व असुलीमा सरोकार पक्षहरुको सकारात्मक सहभागीताको अवस्था कस्तो छ ?	ठिकै छ।	
राजस्व शाखालाई अन्य शाखा तथा निकायबाट प्राप्त सहयोग कस्तो छ ?	राम्रो नै छ।	
आयका स्रोतहरुको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ ?	ठिकै छ।	
गाँउ/नगरपालिकाको आयको आय विवरण सार्वजनिक हुने गरेको छ छैन?	छ।	

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरु	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागी सुझावहरु
आयको आलेप तथा मलेप हुने गरको छ छैन ? छ भने आएका बेरुजुहरु कसरी संवोधन भएका छन् ?	छ	असुलउपर - असुलउपर नियमित - सभा पेश्की- फर्छ्यौट

स्थानीय जनता जगरूक नहुँदा वा जानकार नहुँदा सबै करदाता हरुले समयमै कर नबुझाउने तथा कर आवश्यक काम पर्दा मात्र राजस्व बुझाउने चलन रहेको छ । यसकालागी ब्यापक मात्रमा जनचेतना तथा प्रचार प्रसार को कार्यक्रम हरू संचालन गर्नु पर्ने देखिन्छ।

४.३ गाउपालिकाको आन्तरिक आय परिचालन

गाउँपालिकाको विगतका वर्षहरूको आयको यथार्थ विवरणहरू र चालु आ.व. को राजस्वका प्रस्तावित तथ्याङ्कलाई तालिका १३ मा प्रस्तुत गरिएको छ । आ.व. २०७३/०७४, २०७४/०७५ र २०७५/०७६ को आयको अध्ययन गर्दा उक्त वर्षहरूमा गाउँपालिकाको आयका प्रमुख स्रोतहरू मालपोत, दर्ता, सिफारिश, नवीकरण, पार्किङ्ग शुल्क आदीमा आधारित भएको देखिन्छ ।

तालिका १३: विर्गतको आन्तरिक आय संकलनको अवस्था

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण	संकलन भएको/नभएको	दर निर्धारण भएको/नभएको
क.	**कर तर्फ**			
	भूमि कर (मालपोत)	छ	नभएको	भएको
	सम्पत्ति कर	छ	नभएको	भएको
	सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा)	छ	नभएको	नभएको
	घर जग्गा बहाल कर	छ	नभएको	भएको
	व्यवसाय कर	छ	नभएको	भएको
	जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तु कर	छ	नभएको	भएको
	विज्ञापन कर	छ	नभएको	भएको
	मनोरन्जन कर	छ	नभएको	भएको
ख.	**अन्य राजश्व**			
	स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा एवम् माटोजन्य वस्तुको विक्री	छ	नभएको	नभएको
	काठ, दाउरा, जाराजुरी, दहत्तर, बहत्तर बिक्री	छ	नभएको	नभएको
	वन पैदावर (सामुदायिक वनको) बिक्री बापतको आय	छ	नभएको	भएको
	नक्सापास दस्तुर	छ	नभएको	भएको

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण	संकलन भएको/नभएको	दर निर्धारण भएको/नभएको
	व्यक्तिगत घटना दर्ता विलम्ब शुल्क	छ	नभएको	भएको
	वहाल विटौरी शुल्क	छ	नभएको	भएको
	पार्किङ्ग शुल्क	छ	नभएको	नभएको
	अस्पताल संचालन	छ	नभएको	नभएको
	फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क	छ	नभएको	नभएको
	स्थानीय खानेपानी महसुल	छ	नभएको	भएको
	स्थानीय विद्युत महसुल	छैन	नभएको	नभएको
	केवलकार, टेकिङ्ग, कायाकिङ्ग, वन्जीजम्प, जिपप्लायर, प्याराग्लाईडिङ्ग आदि मनोरंजन तथा साहसी खेलकुद सम्वन्धी सेवा तथा व्यवसायमा सेवाशुल्क	छ	नभएको	नभएको
	निर्माण, संचालन र व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पुर्वाधार तथा सेवामा सेवाशुल्क (खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, ढल निकास, सडक वत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, व्ययमशाला, पर्यटकिय स्थल, हाटवजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, घोविधाट, सडक, वसपार्क, पुलआदि	छ	नभएको	भएको
	मूल्यांकन सेवा शुल्क	छ	नभएको	भएको
	दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर (एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका ब्यापारिक फर्म आदि)	छैन	नभएको	भएको
	ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग शुल्क	छ	नभएको	नभएको
	वडा मार्फत गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर	छ	नभएको	भएको
	दण्ड जरिवाना	छ	नभएको	भएको
	होमस्टे नवीकरण			
	सहकारी दर्ता र नवीकरण			
	सामाजिक संस्था दर्ता र नवीकरण			
	सामुदायिक वनको आम्दानी			

४.४ राजस्व परिचालनमा रहेका सवालहरू

नेपालको संविधान तथा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ लगायतका कानुनले प्रदान गरेका वित्तीय अधिकार अनुसार राजस्व परिचालनमा सूधार ल्याउन योजनाबद्ध प्रयासको जरुरत पर्दछ । गाउँपालिकासँग सम्बन्धित यस्ता केही महत्वपूर्ण सवालहरू छन् जुन प्रभावकारी राजस्व परिचालनका लागी गाउँपालिकाले सम्बोधन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

(क) राजस्व प्रशासनका लागी उपयुक्त संगठन निर्माण तथा क्षमता विकास

यस गाउँपालिकामा राजस्व सम्बन्धि कार्यका लागी कम्प्युटर अपरेटर तथा सहायक चौथो पदका कर्मचारीहरूलाई जिम्मेवारी दिइएको भएतापनि छुट्टै राजस्व शाखाको व्यवस्था भएको देखिँदैन । कर्मचारीहरूको विद्यमान अवस्थाबाट कार्यबोझका आधारमा विभिन्न शाखा, उपशाखा तथा इकाइहरूको लागी आवश्यक कर्मचारीहरूको व्यवस्था गरी क्षमता अभिवृद्धि सम्बन्धि तालिमको अवसर उपलब्ध गरउनु पर्ने देखिन्छ ।

(ख) तथ्याङ्क संकलन तथा नियमित अद्यावधिकरण प्रणालीको विकास

गाउँपालिकामा विभिन्न सम्पत्ति कर, भूमिकर, व्यवसाय कर तथा अन्य कर, शुल्क तथा दस्तुर बुझाउने करदाताहरूको संस्थाको यकिन तथ्याङ्क उपलब्ध नभएको हुँदा सबै किसिमका करदाताहरूको विवरण संकलन गरी नियमित अद्यावधीकरणको व्यवस्था गर्नुपर्ने देखिन्छ । यसले करदाताहरूको यथार्थ विवरण, करको दर तथा राजस्वको संभावित परिमाण अनुमान गर्न आधार प्रदान गर्दछ । आगामी वर्षहरूको लागी राजस्व नीति तर्जुमा, राजस्वको प्रक्षेपण, राजस्व असुलीको अनुगमन प्रभावकारी गराउनका लागी तथ्याङ्क संकलन तथा नियमित अद्यावधिकरण हुनु आवश्यक देखिन्छ ।

(ग) आन्तरिक आय परिचालन नीति तथा कार्यविधी निर्माणः

गाउँपालिकामा विभिन्न करका शीर्षकहरूबाट संकलन गरिने आय, संकलन गर्ने तरिका, करको दर निर्धारण, नगद दाखिला सम्बन्धि व्यवस्था, अनुगमन जस्ता कार्यसञ्चालन सम्बन्धि आवश्यक नीति तथा कार्यविधी निर्माण गर्नुपर्दछ ।

(घ) संभाव्य राजस्व स्रोतका आधारहरूको विश्लेषणः

यस सोरु गाउँपालिकाको आर्थिक विकासका आधारहरू तथा संभाव्य क्षेत्रहरू कृषि, पशुपलान, पर्यटन, जडिबुटी संकलन, साना तथा घरेलु उद्योग लगायतका क्षेत्रमा गाउँपालिकाले लगानी वृद्धि गर्नुपर्दछ । यसबाट आर्थिक गतिविधीमा व्यवसायिकता, आय आर्जनमा वृद्धि, स्थानीय कच्चा पदार्थहरूको उत्पादन, संकलन, प्रशोधन, बजारीकरण र रोजगारी सिर्जनामा योगदान पुग्दछ । उद्यमशीलताको विकासले उत्पादनको साथसाथै आम्दानीमा वृद्धि गर्ने हुँदा कर तिर्न क्षमतामा सूधार भइ गाउँपीलकाको राजस्व वृद्धिमा सहयोग पुग्नेछ ।

(ङ) चुहावट नियन्त्रण, पारदर्शिता र जवाफदेहिता

संविधान तथा कानुनको प्रावधान बमोजिम गाउँपालिकाको राजस्व संकलन अवस्थाको अनुगमन गरी राजस्व चुहावट भएको पाइएमा त्यसलाई नियन्त्रण गर्न तत्काल आवश्यक कार्य गर्नुपर्दछ । राजस्व प्रशासनलाई ब्यवस्थित तथा प्रभावकारी बनाउन गाउँपालिकाले प्रदान गर्ने वस्तु तथा सेवा गुणस्तरीय हुनुका साथै यसको प्रक्रिया पारदर्शी र नागरिकप्रति जवाफदेहि हुनुपर्दछ । गाउँपालिकाको आयव्ययको विवरण आवधिक रूपमा प्रकाशन गर्नु, संकलित राजस्व सार्वजनिक गर्नु पारदर्शीता अभिबृद्धिका उपयुक्त विधी हुन सक्दछन् । स्थानीय सञ्चारमाध्यमहरूको प्रयोग गरी कर तथा गैरकर सम्बन्धमा सचेतना अभिवृद्धि गर्न सकिएमा राजस्व संकलनमा जनताको सहयोग प्राप्त हुन सक्छ ।

(च) समन्वय संयन्त्र निर्माण

गाउँपालिकामा राजस्व परिचालन सम्बन्धी नीति निर्माण, शुल्क तथा दस्तुर दर निर्धारण, राजस्व संकलन विधी निर्धारण, असुल गरिएको राजस्वको बाँडफाँड तथा रकम दाखिला जस्ता कार्यमा सम्बन्धित आन्तरिक तथा वाह्य निकायहरूसँग समन्वय आवश्यक हुन्छ । राजस्व बाँडफाँड सम्बन्धमा संघ, प्रदेश र गाउँपालिकासँग समन्वय गर्न एक समन्वय संयन्त्रको निर्माण गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

परिच्छेद – पाँच: राजस्व सुधार कार्ययोजना

प्राथमिक तथा द्वितीय स्रोतहरूबाट प्राप्त सूचना तथा तथ्याङ्कहरूको विश्लेषण गरी तयार पारिएको यस गाउँपालिकाको राजस्व सुधार परियोजना यस परिच्छेदमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

५.१ गाउपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना

यस गाउँपालिकाको राजस्व सूधार कार्ययोजनाहरू यस प्रकार रहेका छन्:

तालिका १४: राजस्व सुधार सम्बन्धी रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१. राजस्व सम्बन्धी कानूनी व्यवस्थामा सूधार गरी आन्तरिक आयको दायरा फराकिलो बनाउने ।	१. गाउँपालिकामा राजस्वसँग सम्बन्धित आवश्यक ऐन तथा नियमहरू तर्जुमा गरी तर्जुमा भइसकेका ऐन नियमलाई सुधार गर्दै अझ बढी व्यवहारिक बनाउँदै लगिनेछ । २. कर तथा सेवा शुल्कलाई सम्बन्धित करदाता एवं विषय क्षेत्रसँग आबद्ध गराउँदै निजीक्षेत्रबाट थप लगानी गर्न प्रोत्साहित गरिएको थियो । ३. कर, शुल्क, सेवा शुल्कको दर तथा दायरा निर्धारण गर्दा निजी क्षेत्र तथा सरोकारवालाहरूसँग परामर्श गर्ने पद्धतिको संस्थागत विकास गर्दै लगिनेछ । ४. जनताको कर तिर्ने क्षमताका आधारमा कर नीतिलाई विवेकसम्मत र प्रगतिशील बनाइने छ । ५. थप राजस्वका स्रोतको सम्भाव्यता अध्ययन गरी सम्भाव्य थप स्रोत पहिचानका साथै वर्तमान राजस्व स्रोतको दायरा बृद्धि गर्न यसको वास्तविक तथ्याङ्क संकलन गरी सम्भाव्यताका आधारमा समय सापेक्ष रूपमा करदाताहरूको संख्या बढाउँदै लगिनेछ । ६. सम्पत्ति मूल्यांकन सम्बन्धी सिफारिसलाई निश्चित आधार र मापदण्डमा आवद्ध गरी एकरुपता कायम गरिएको थियो । ७. आन्तरिक राजस्वका विभिन्न स्रोतहरूबारे सम्भावना अध्ययन, पहिचान, स्रोतहरूको यकिन तथ्याङ्क, सूचना संकलन गर्न कार्यदलहरू बनाई वडागत रुपमा परिचालन गरिएको थियो । करका स्रोत अनुसारका तथ्याङ्क हरेक वर्ष अद्यावधिक गरिएको थियो । ८. गाउँपालिकामा पर्यटन प्रवर्द्धन गर्न पूर्वाधारहरूको विकास गरिएको थियो ।यसका लागी गाउँपालिकामा रहेका ऐतिहासिक धरोहर तथा प्राकृतिक सम्पदाको संरक्षण तथा विकासका लागी

रणनीति	कार्यनीति
	निजी क्षेत्रसँग साझेदारीको समेत पहल गरिएको थियो ।
	९. पूर्वाधार उपयोग दस्तुर, घर बहाल कर, व्यवसाय कर जस्ता स्रोत परिचालन गर्न दर निर्धारण गर्दा छिमेकी गाउँपालिका, निजी क्षेत्र र करदातालगायतका अन्य सरोकारवालासँग समेत छलफल तथा सहकार्य गरिएको थियो । १०. नियममित एवं बढी कर तिर्ने करदातालाई सम्मान गरिएको थियो र कर नतिर्ने तथा बक्यौता राख्ने करदातालाई जरिवाना लगाइने छ ।
२. राजस्व प्रशासनको संस्थागत सुदृढीकरण गरी व्यवस्थित बनाउने	१. गाउँपालिकाको समग्र राजस्व परिचालन सम्बन्धी नीतिहरूलाई प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न राजस्व शाखाको सुदृढीकरण गरी क्षमताबृद्धि गरिएको थियो । २. गाउँपालिकाको राजस्व शाखामा स्वीकृत संगठन संरचना अनुसारको दरबन्दी पूर्ति गरिएको थियो । ३. राजस्व शाखा र वडा कार्यालयका कर्मचारीहरूको क्षमता अभिबृद्धि गरिएको थियो र वडास्तरमा कर असूली गर्ने व्यवस्था मिलाईने छ । ४. राजस्व शाखाका लागी आवश्यक उपकरण, सफ्टवेयर आदिको प्रबन्ध गरिएको थियो । स्थानीय करबारे सर्वसाधारणलाई जानकारी गराउने करदाता शिक्षा तथा सचेतना कार्यक्रम समुदाय/टोल एवं वडास्तरमा सञ्चालन गरिएको थियो । यसका लागी स्थानीय सञ्चार माध्यमहरूको समेत उपयोग गरिएको थियो । ५. प्रादेशिक तथा जिल्लाका अन्य स्थानीय तहसँग राजस्व परिचालन बारे ज्ञान-सीप, अनुभव आदान-प्रदान र अन्तरक्रिया गरिएको थियो । ६. राजस्व लेखापालनालाई कम्प्यूटरकृत गरिएको थियो र विद्युतीय माध्यमबाट नै राजस्वको प्रतिवेदन र फाँटबारी बनाइने छ । ७. प्रत्येक वडाबाट मासिक रुपमा स्रोत खुल्नेगरी राजस्वको प्रतिवेदन लिने प्रणाली अवलम्बन गरिएको थियो ।
३. राजस्व प्रणालीलाई सरल, सहज, करदाता मैत्री पारदर्शी, र समावेशी बनाउने ।	१. कर प्रशासनलाई पारदर्शी गराउन कर सम्बन्धी सूचनाहरूमा नागरिकहरूको पहुँच बढाइनेछ । कर/राजस्व सूचना जानकारी अर्धवार्षिक एवं वार्षिक प्रतिवेदन गाउँपालिका वेभसाईटमा राखिने छ । साथै यस्तो सूचनाहरू गाउँपालिका तथा वडा कार्यालयको सूचना पाटीमा टाँस गर्ने व्यवस्था मिलाइने छ ।

रणनीति	कार्यनीति
	२. दलित महिला, अपाँगता भएका व्यक्ति, गरिब तथा कमजोर आर्थिक अवस्थाका स्थानीय व्यवसायी तथा घरमूलीहरूलाई करमा विशेष छुटको व्यवस्था मिलाईने छ । ३. कर संकलन प्रक्रियालाई सहज र पारदर्शी बनाउन बैंक तथा विद्युतीय माध्यमबाट कर भुक्तानी गर्ने प्रणालीको विकास गरिएको थियो ।
४.समन्वय र सहकार्यको अभिवृद्धि गरिएको थियो ।	१. पर्यटन शुल्क तथा ढुंगा, गिट्टी, बालुवा, माटो जस्ता प्राकृतिक स्रोतको उत्खनन्, बिक्री तथा बजार व्यवस्थाका सम्बन्धमा छिमेकका अन्य गाउँपालिका तथा नगरपालिकासँग समेत समन्वय तथा सहकार्य गरिएको थियो । २. बाझिएका नीतिगत व्यवस्था संशोधनका लागी सरोकारवाला निकायहरूसँग आवश्यक समन्वय गरिएको थियो । ३. कर संकलनमा सम्भवभएसम्म निजी क्षेत्र, उपभोक्ता समिति एवं सहकारी संस्थासँग सहकार्य गरिएको थियो । ४. राजस्वसँग सम्बन्धित विषयमा छिमेकी स्थानीय तहहरू सँग समन्वय बैठक आयोजना गरी राजस्व संकलनका सवालहरूबारे छलफल तथा समन्वय गरिएको थियो । ५. राजस्व प्रशासनलाई प्रभावकारी बनाउन प्रदेश सरकार तथा जिल्ला समन्वय समितिसँगको अन्तरक्रिया सहकार्य तथा समन्वयमा जोड दिइनेछ ।

५.१.१ राजस्व सूधार कार्ययोजना

गाउँपालिकाको सूचना तथा तथ्यांक अध्ययन र गाउँपालिकासँगको छलफलका आधारमा तयार गरिएको सोरु गाउँपालिकाको राजस्व सूधार कार्ययोजना यसप्रकार रहेको छः

तालिका १५: राजस्व सुधार कार्ययोजना

सुधारका क्षेत्रहरू	सूधार गर्नुपर्ने क्रियाकलापहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
क. कर तथा गैह्र कर राजस्व			
सम्पत्ति कर	▪ सम्पत्ति कर कार्यान्वयन गर्न कार्यविधी तयार गर्ने तथा न्यूनतम दर रु. ५० कायम गर्ने ▪ मूल्यांकन समिति गठन गरी घरजग्गा मूल्यांकनको आधार तयार गरी सम्पत्ति	२०७९ असार मसान्तसम्म	• राजस्व परामर्श समिति • गाउँपालिका • गाउँसभा

सुधारका क्षेत्रहरू	सूधार गर्नुपर्ने क्रियाकलापहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
	करको दर निर्धारण गर्ने, ▪ आफ्नो सम्पत्ति मूल्यांकनमा चित्त नबुझ्ने करदाताले उजुरी दिने र यसको छिनोफानो गर्न गाउँपालिकाको उपप्रमुखको संयोजकत्वमा उजुरी सुनुवाई समिति गठन गर्ने		
व्यवसाय कर	▪ गाउँपालिकाका सबै वडाका व्यवसायीहरूलाई व्यवसाय दर्ताका लागी सूचना जारी गर्ने	२०७९ असार मसान्तसम्म	• प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत र वडा कार्यालयहरू
	▪ व्यवसायीहरूसँग नियमित छलफल र अन्तरक्रिया गर्ने	नियमित	• गाउँकार्यपालिका
	▪ व्यवसायको वर्गिकरण र क्षेत्र निर्धारण गर्ने		
पूर्वाधार उपयोग शुल्क	▪ पूर्वाधार उपयोग महशुल दर निर्धारण गर्ने र उपयुक्त तवरले शुल्क उठाउने ▪ साझा सडकमा शुल्क लगाउन छिमेकी स्थानीय तहसँग समन्वय गर्ने	२०७९ असार मसान्तसम्म	• गाउँसभा • गाउँपालिका
घर जग्गा बहाल कर	▪ घरधनीहरूको विवरण संकलन गर्ने । ▪ घरधनीहरूसँग अन्तरर्क्रिया गरी घरबहाल कर स्वघोषणा गर्न लगाउने ▪ घरजग्गा बहाल कर संकलनलाई निरन्तरता दिने र करदाताको database तयार गर्ने	२०७९ पौष मसान्तसम्म	• राजस्व परामर्श समिति • राजस्व शाखा
बहाल बिटौरी शुल्क	▪ सार्वजनिक जग्गाहरूको पहिचान गरी नापनक्सा	२०७९ पौष मसान्तसम्म	• गाउँ कार्यपालिका • राजस्व परामर्श

सुधारका क्षेत्रहरू	सूधार गर्नुपर्ने क्रियाकलापहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
	अद्यावधिक गर्ने ■ बहाल बिटौरी कर असुल गर्ने		समिति
	■ सार्वजनिक जग्गाहरूमा बसपार्क, कृषि हाटबजार, संकलन केन्द्र, शौचालय निर्माण गरी बहालमा लगाउने	आ.व. २०७९/०८० देखि	● गाउँ कार्यपालिका
घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर	■ महिला पुरुष छुट्टिने गरी घरजग्गा स्वामीत्वको अभिलेख राख्ने ■ प्रदेश सरकारबाट महशुल दर निर्धारण भए बमोजिम घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर उठाउने/मालपोत कार्यालयबाट प्राप्त गर्ने	२०७९ श्रावण	● गाउँ कार्यपालिका
प्राकृतिक स्रोत बिक्रि	■ जडिबुटीको पहिचान तथा उपादेयताबारे पदाधिकारी तथा राजस्व कर्मचारीहरूलाई तालिम प्रदान गर्ने ■ प्राकृतिक स्रोतहरूको बिक्री मूल्य निर्धारण गरी संकलन गर्ने	२०७९ असार मसान्तसम्म	● गाउँपालिका र सम्बन्धित शाखा
प्राकृतिक स्रोत तथा कृषि उपजको व्यवसायिक उपयोग	■ व्यवसायिक उपयोग हुने परिमाण निर्धारण गर्ने ■ जडिबुटी र जिवजन्तु कर-व्यवस्थापन कार्यविधी निर्धारण गर्ने ■ करको दर निर्धारण गर्ने ■ कृषि उपजको संकलन केन्द्र तथा पशु हाटहरू स्थापना गर्ने ■ कृषि सहकारी संस्थाहरूलाई सुदृढीकरण गर्ने	२०७९ असार मसान्तसम्म	● गाउँपालिका र राजस्व शाखा

सुधारका क्षेत्रहरू	सूधार गर्नुपर्ने क्रियाकलापहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
व्यवसाय रजिष्ट्रेसन दस्तुर	▪ नयाँ व्यवसाय वा कारोवार संचालन गर्नुपूर्व दर्ता तथा अनुमति प्रमाणपत्र अनिवार्य गरी अनुमति नलिई संचालनमा रहेकालाई नियमित गर्न दण्ड जरिवानाको व्यवस्था गर्ने । ▪ वर्गीकरण अनुसार व्यवसाय दर्ता तथा नवीकरण दस्तुर असुल गर्ने	२०७९ चैत्र मसान्त	● गाउँपालिका, वडा कार्यालय, राजस्व शाखा
अचल सम्पत्ति मूल्यांकन शुल्क	▪ घरजग्गा मूल्याङ्कन र अचल सम्पत्ति मूल्यांकन गरी अभिलेख अद्यावधिक गर्ने	२०७९ असार मसान्तसम्म	● वडा कार्यालय
पर्यटन सेवा शुल्क	▪ पर्यटकीय स्थलहरूमा प्रवेश व्यवस्थित गर्ने ▪ पर्यटकीय सेवाहरूको व्यवस्थापन गरी शुल्क लगाउने	२०७९ असार मसान्तसम्म	● गाउँ कार्यपालिका, याजना शाखा
नक्सा पास दस्तुर	▪ प्राविधीक जनशक्तिको क्षमता विकास गर्ने ▪ नक्सापास तथा अभिलेखन कार्य गर्ने ।	निरन्तर	● प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत र प्राविधीक शाखा
पानी मुहान दर्ता गर्ने	▪ पानी मुहान दर्ता गर्ने बारे सरोकारवालाहरूलाई जानकारी गराउने	२०७९ असार मसान्तसम्म	● वडा कार्यालय
सामुदायिक वन	▪ सामुदायिक वनहरूबाट उत्पादन हुने/प्राप्त हुने वस्तुहरूको पहिचान गरी तथ्याङ्क संकलन गर्ने	२०७९ श्रावण मसान्तदेखि	
ख. आयआर्जन हुने पूँजीगत लगानीका क्षेत्र			
पूर्वाधार निर्माण गर्ने	▪ सडकहरूको स्तरोन्नति तथा कालोपत्रे गर्ने ▪ होमस्टेहरूको स्तरोन्नति र	२०७९ श्रावण देखि	● गाउँपालिका र प्राविधीक शाखा

सुधारका क्षेत्रहरू	सूधार गर्नुपर्ने क्रियाकलापहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
	विस्तार गर्ने ▪ वसपार्क, ढल निकास तथा प्रशोधन आदि पूर्वाधारहरूको विकास गर्ने		
धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल, पार्क निर्माण तथा विकास, संरक्षण र प्रवर्द्धन	▪ गाउँपालिकामा रहेका थप धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलहरूको क्रमशः प्रवर्द्धनका लागी पर्यटकीय प्याकेजको कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	आ.व. २०७९/८०	• गाउँ कार्यपालिका, निजी क्षेत्र
ग. मानवीय क्षमता विकास तथा राजस्व प्रशासन			
मानवीय क्षमता विकास	▪ राजस्व शाखाको दरबन्दी अनुरुप जनशक्ति व्यवस्थापन गरी राजस्व संकलनमा शाखालाई जिम्मेवार बनाउने ▪ गाउँपालिकाका राजस्व अधिकारका क्षेत्रमा गाउँ कार्यपालिकाका पदाधिकारीहरूलाई अभिमुखीकरण गर्ने ▪ गाउँपालिकाका तथा वडा कार्यालयका कर्मचारीहरूलाई कर तथा राजस्व प्रशासन, अभिलेखन र सफ्टवेयर बारे तालिम प्रदान गर्ने ▪ व्यवसायीहरूलाई कर सम्बन्धी अभिमुखीकरण गर्ने ▪ करदाता प्रोत्साहन तथा दण्डको व्यवस्था लागु गर्ने	नियमित	• गाउँपालिका
तथ्याङ्क तथा सूचना व्यवस्थापन	▪ सबै किसिमका (घरजग्गा कर, व्यवसाय कर, बहाल बिटौरी कर, घर बहाल कर) करदाताहरूको तथ्याङ्क, सूचना संकलन	२०७९ श्रावण देखि	• वडा कार्यालय, राजस्व शाखा, प्राविधीक शाखा

सुधारका क्षेत्रहरू	सूधार गर्नुपर्ने क्रियाकलापहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
	गरी करदाताको व्यक्तिगत फाईल तयार गर्ने ▪ महशुलयोग्य पूर्वाधारहरू (सडक, खानेपानी, बसपार्क आदि) को अभिलेख तयार गर्ने		
राजस्व संकलन तथा अभिलेख	▪ राजस्व अभिलेख सम्बन्धी एकीकृत (अनलाईन) सफ्टवेयर तयार पार्ने ▪ करदाताको विवरण सबै वडा तथा गाउँपालिकाका कार्यालयको सोही सफ्ट्वेयरमा इन्ट्री गर्ने ▪ राजस्व प्रशासनमा सफ्टवेयर तथा कम्प्युटरकृत प्रणाली मार्फत सेवा दिने ▪ राजस्व संकलन अभियान सञ्चालन गर्ने	नियमित	• गाउँ कार्यपालिका र वडा कार्यालयहरू
सूचना तथा पारदर्शिता	▪ स्थानीय सञ्चार माध्यमबाट राजस्व शिक्षा तथा करदाताहरूलाई कर तिर्न प्रोत्साहित गर्ने सम्बन्धी सूचना सम्प्रेषण गर्ने । ▪ गाउँपालिका र वडामा करको दररेट सहित नागरिक वडापत्र राख्ने ▪ राजस्व संकलनको विवरण अर्धवार्षिक रुपमा प्रकाशन गर्ने	नियमित	• प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, • वडा सचिवहरू
अनुगमन	▪ छुटेका करदातालाई करको दायरामा ल्याउन अनुगमनलाई नियमित गर्ने ▪ कर चुहावट नियन्त्रण गर्ने	नियमित	• कार्यपालिका तथा वडा कार्यालयहरू
करदाता तथा	▪ कर्मचारीलाई राजस्व	वार्षिक रुपमा (	• गाउँ

सुधारका क्षेत्रहरू	सूधार गर्नुपर्ने क्रियाकलापहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
कर्मचारी प्रोत्साहन कार्यक्रम	असुलीको आधारमा कार्यसम्पादन मूल्यांकन गरी प्रोत्साहन गर्ने ▪ करदातालाई सम्मान (बढी कर तिर्ने, सुरुमा करतिर्ने आदिलाई) गर्ने परिपाटी विकास गर्ने	गाउँ सभा गर्ने दिनमा)	कार्यपालिका, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
राजस्व प्रशासनको प्रभावकारिताका लागी बन्दोवस्ती	▪ गाउँपालिकामा राजस्व शाखाको लागी कार्यकक्ष, कम्प्यूटर, प्रिन्टर, विद्युत ब्याकअप सहितको सुविधा उपलब्ध गराउने ▪ राजस्व सम्बन्धि हेल्पडेस्कको स्थापना गर्ने ▪ राजस्व संकलन सम्बन्धि ठेक्का पट्टाका लागी टेण्डर आह्वान गर्ने	२०७९ चैत्र मसान्तसम्म	● गाउँ कार्यपालिका, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
विज्ञापन कर	▪ विज्ञापन करको आधार, दायरा र दर निर्धारण गर्ने	२०७९ असार मसान्तसम्म	गाउँपालिका

परिच्छेद – छः आगामी ३ आर्थिक वर्षको आयको प्रक्षेपण

आय शीर्षकको संभाव्य आधार तथा राजस्व सूधार कार्ययोजनाको कार्यान्वयनलाई आधार मानी गाउँपालिकाको आगामी ३ वर्षको प्रक्षेपित आयको विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । प्रक्षेपणको लागी राजस्व संकेत वर्तमानमा सिफारिश गरिएको लेखा कोडको आधारमा गरिएको छ । तालिकामा दिए अनुसार गाउँपालिकाको आगामी आ.व. मा कुल रु. ४६१,४९५,६७४।५५ जति आम्दानी हुने प्रक्षेपण गरिएको छ ।

तालिका १६: चालु आ.व.को अनुमान तथा आगामी ३ आर्थिक वर्षको आय प्रक्षेपण

राजस्व संकेत	राजश्व शिर्षक	यथार्थ			अनुमानित	कुल संभाव्यता	प्रक्षेपण		
		०७५ /०७६	०७६/७७	०७७/७८	०७८/७९		०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२
१००००	**राजस्व तथा अनुदान**	३९२,७१५,२२०.४०	३५४,५४३,२८१.८२	५६९,६१७,९७९.४६	४३२,६४५,७९६.००	४४०,२२७,५२१.००	४६१,४९५,६७४.५५	४८४,६५५,८४७.९१	५०८,९७९,२१५.००
	आन्तरिक आय	२१,७८५,५२५.४०	१६,७६५,६८१.१५	२६,०००,०००.००	२,६००,०००.००	८,२९२,२२५.००	७,९६३,६१३.७५	८,४४७,१८४.०७	८,९६०,११७.९७
११३१३	सम्पत्ति कर		०			५९५६००	५६५८२०	६००,१७७.९९	६३६,६२२.२८
११३१४	भूमी कर/ मालपोत		०	-		९७५५२५	९२६७४८.७५	९८३,०२३.२३	१,०४२,७१४.८३
११३२१	घर बहाल कर		०	-		८५१४००	८०८८३०	८५७,९४४.१६	९१०,०४०.६५
११३५१	व्यवसाय कर		०	-		३४६०००	३२८७००	३४८,६५९.४८	३६९,८३०.९४
११६१३	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर					१५६२००	१४८३९०	१५७,४००.६१	१६६,९५८.३६
११३२२	बहाल विटौरि शुल्क					०	०	-	-
१४१५१	सरकारी सम्पत्तीको बहालबाट प्राप्त आय					३५००००	३५००००	३७१,२५२.८७	३९३,७९६.२६
१४२१९	अन्य सेवा शुल्क तथा बिक्री			-		५०००००	४७५०००	५०३,८४३.१७	५३४,४३७.७८
	(ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा बिक्री)			-			०	-	-
१४२२९	अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क (मुल्यङ्कन समेत)		०	-			०	-	-
१४२२१	न्यायिक दस्तुर			-			०	-	-
१४२२४	परिक्षा शुल्क		०			११२५००	१०६८७५	११३,३६४.७१	१२०,२४८.५०
११६३१	कृषि तथा पशुजन्य वस्तुको व्यवसायिक कारोबारमा लाग्ने कर					६००००	५७०००	६०,४६१.१८	६४,१३२.५३
१४२४१	पार्किङ्ग शुल्क						०	-	-
१४५२२१	प्रदुषण सुल्क			-		०	०	-	-
१४२४२	नक्सापास दस्तुर		०	-		६०००००	५७००००	६०४,६११.८१	६४१,३२५.३३
१४२४३	सिफारिश दस्तुर		०	-		९९००००	९९००००	१,०५०,११५.२५	१,११३,८८०.८४
१४२४४	ब्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर		०	-		२५००००	२५००००	२६५,१८०.६२	२८१,२८३.०४
१४२४५	नाता प्रमाणित दस्तुर		०	-		१३००००	१३००००	१३७,८९३.९२	१४६,२६७.१८
१४२४९	अन्य दस्तुर			-		५५००००	५२२५००	५५४,२२७.४९	५८७,८८१.५६
१४३११	न्यायिक दण्ड, जरिवाना र जफत			-		२२५०००	२१३७५०	२२६,७२९.४३	२४०,४९७.००

राजस्व	राजश्व शिर्षक	यथार्थ			अनुमानित	कुल संभाव्यता	प्रक्षेपण		
संकेत		०७५ /०७६	०७६/७७	०७७/७८	०७८/७९		०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२
१४३१२	प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत		०	-		५०००००	४७५०००	५०३,८४३.१७	५३४,४३७.७८
१४५२९	अन्य राजस्व		०	-		११०००००	१०४५०००	१,१०८,४५४.९८	१,१७५,७६३.११
	बैक मज्दात	१९०५१६४१		२६,०००,०००.००	२६०००००			-	-
	बेरुजु	२५३६०४९.४						-	-
	राजश्व बाँडफाँड	४४,२९५,८०४.००	३०,९६१,८१५.६७	१७१,४०६,८९९.४६	६९,८०३,७९६.००	७१,६९३,२९६.००	७५,२७७,९६०.८०	७९,०४१,८५८.८४	८२,९९३,९५१.७८
	संघीय सरकार	४४,२९५,८०४.००	३०,९६१,८१५.६७	१७१,२३२,०२४.६८	६९,५२०,०००.००	६९,५२०,०००.००	७२,९९६,०००.००	७६,६४५,८००.००	८०,४७८,०९०.००
११४११	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने मु.अ.कर	४४,२९५,८०४.००	३०,९६१,८१५.६७	१७१,२३२,०२४.६८	६९५२००००	६९५२००००	७२९९६०००	७६६४५८००	८०४७८०९०
११४२१	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने अन्त:शुल्क					०	०	०	०
१४१७१	बाँडफाँड भई प्राप्त वन रोयल्टी					०	०	०	०
११४५१	बाँडफाँड भई प्राप्त सवारी कर								
	प्रदेश सरकार	-	-	१७४,८७४.७८	२८३,७९६.००	२,१७३,२९६.००	२,२८१,९६०.८०	२,३९६,०५८.८४	२,५१५,८६१.७८
१४१७७	घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर					१८३४५००	१९२६२२५	२०२२५३६.२५	२१२३६६३.०६३
	प्रदेशसंग राजस्व बाँडफाँड)				२८३७९६	२८३७९६	२९७९८५.८	३१२८८५.०९	३२८५२९.३४४५
११४७१	मनोरञ्जन कर								
११४६५	सवारि साधन								
११४७२	विज्ञापन कर					५५०००	५७७५०	६०६३७.५	६३६६९.३७५
	अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण	२५९,७४५,३४१.००	३०६,८१५,७८५.००	३७२,२११,०८०.००	३६०,२४२,०००.००	३६०,२४२,०००.००	३७८,२५४,१००.००	३९७,१६६,८०५.००	४१७,०२५,१४५.२५
	संघीय सरकार	२३३,२६६,१४१.००	२७१,२५८,७८५.००	३११,५५७,०८०.००	३२८,६३३,०००.००	३२८,६३३,०००.००	३४५,०६४,६५०.००	३६२,३१७,८८२.५०	३८०,४३३,७७६.६३
१३३११	समानिकरण अनुदान	८६३०००००	९३१२७७८५	९२,२००,०००.००	९४५०००००	९४५०००००	९९२२५०००	१०४१८६२५०	१०९३९५५६२.५
१३३१२	शसर्त अनुदान चालु	१४६७४७३२४	१७८१३१०००	२१९,३५७,०८०.००	२०६,९८३,०००.००	२०६९८३०००	२१७३३२१५०	२२८१९८७५७.५	२३९६०८६९५.४
१३३१३	शसर्त अनुदान पूँजीगत				२७१५००००	२७१५००००	२८५०७५००	२९९३२८७५	३१४२९५१८.७५
१३३१४	विषेश अनुदान चालु		०	-		०	०	०	०
१३३१५	विषेश अनुदान पूँजीगत				०	०	०	०	०
१३३१६	समपुरक अनुदान चालु		०	-	०	०	०	०	०
१३३१७	समपुरक अनुदान पूँजीगत					०	०	०	०

राजस्व	राजश्व शिर्षक	यथार्थ			अनुमानित	कुल संभाव्यता	प्रक्षेपण		
संकेत		०७५ /०७६	०७६/७७	०७७/७८	०७८/७९		०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२
१३३१८	अन्य अनुदान चालु (सामाजिक सुरक्षा समेत)	२१८८१७				०	०	०	०
	प्रदेश सरकार	२६,४७९,२००.००	३५,५५७,०००.००	६०,६५४,०००.००	३१,६०९,०००.००	३१,६०९,०००.००	३३,१८९,४५०.००	३४,८४८,९२२.५०	३६,५९१,३६८.६३
१३३११	समानिकरण अनुदान	४९४९०००	१००५७०००	१०,१५४,०००.००	१००४१०००	१००४१०००	१०५४३०५०	११०७०२०२.५	११६२३७१२.६३
१३३१२	शसर्त अनुदान चालु		१३५०००००	४९,५००,०००.००	९०६८०००	९०६८०००	९५२१४००	९९९७४७०	१०४९७३४३.५
१३३१३	शसर्त अनुदान पूँजीगत				०	०	०	०	०
१३३१४	विषेश अनुदान चालु		४००००००	१,०००,०००.००	२५०००००	२५०००००	२६२५०००	२७५६२५०	२८९४०६२.५
१३३१५	विषेश अनुदान पूँजीगत	१००००००००				०	०	०	०
१३३१६	समपुरक अनुदान चालु	११५३०२००	८००००००		१००००००००	१००००००००	१०५०००००	११०२५०००	११५७६२५०
१३३१७	समपुरक अनुदान पूँजीगत					०	०	०	०
	अन्य आन्तरिक अनुदान	६६८८८५५०	०	०	०	०	०	०	०
१३४११	अन्य संस्थागत आन्तरिक अनुदान	६६७७७०००	०	०	०	०			
१३४१२	अन्य व्यक्तिगत आन्तरिक अनुदान (जनसहभागिता)		०						
	बैक धरौटी आय	१११५५०							

नोटः

१. यस टेबलमा बृद्धिदर गणना गर्दा केहि शीर्षक हरुमा बिश्वब्यपी रुपमा फैलिएको कोभिड को कारण तथा राजस्व रकम बिभिन्न शीर्षकगत रुपमा राख्नु पर्नेमा सो अनुसार नराखिएको हुँदा नकरात्मक परिमाण आएको हुँदा सोको हकमा कुल आयको औषत बृद्धिदर (६%) लिई राजस्व रकम प्रक्षेपण गरिएको छ ।

२. कुल वार्षिक सम्भाव्यतामा सामाजिक सुरक्षा भत्ता समावेश छैन ।

परिच्छेद – सात: अपेक्षित नतिजा

मूलत: विर्गत तीन वर्षको आय तथा गाउँपालिकाको राजस्व अधिकार र हालको आय संकलन अवस्थाको आधारमा यस परिच्छेदमा गाउँपालिकाको आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपण गरिएको छ । यसले गाउँपालिकाको आय बजेट तर्जुमा गर्न सहयोग पुग्नेछ ।

प्रस्तुत राजस्व सूधार कार्ययोजनाको उचित कार्यान्वयनबाट गाउँपालिकाको आन्तरिक राजस्वमा चालु आ.व.को अनुमान रु ६२ लाख रहेकोमा कार्ययोजनाको अन्तिम वर्षमा १ करोड ८४ लाख ५७ हजार अर्थात् ३४ गुणा बढोत्तरी हुने अपेक्षा गरिएको छ । यस गाउँपालिकामा आन्तरिक राजस्वका स्रोतहरू मध्ये अन्य सेवा शुल्कको परिमाण सबैभन्दा बढी देखिन्छ भने क्रमश: सम्पत्ति कर, दस्तुर, व्यवसाय कर आदि आन्तरिक राजस्वका प्रमुख स्रोतका रुपमा रहने देखिन्छ ।

यस गाउँपालिकाको प्रक्षेपित आन्तरिक आय र संघीय सरकारबाट वित्तीय हस्तान्तरणमार्फत प्राप्त हुन सक्ने आय समेत गरी कूल आय संक्षेपमा देहायको तालिका बमोजिम हुने अपेक्षा गर्न सकिन्छ ।

तालिका १७: गाउँपालिकाको अपेक्षित आय संक्षेपमा

क्र.सं.	राजस्व शीर्षक	प्रस्तावित	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
			२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१	आन्तरिक आय	८,२९२,२२५।००	७,९६३,६१३।७५	८,४४७,१८४।०७	८,९६०,११७९७
२	सङ्घिय राजश्व बाँडफाँडबाट प्राप्त आय	६९,५२०,०००।००	७२,९९६,०००।००	७६,६४५,८००।००	८०,४७८,०९०।००
३	प्रदेश राजश्व वाँडफाँडवाट प्राप्त आय	२,१७३,२९६।००	२,२८१,९६०।८०	२,३९६,०५८।८४	२,५१५,८६१।७८
४	अनुदान	३६०,२४२,०००।००	३७८,२५४,१००।००	३९७,१६६,८०५।००	४१७,०२५,१४५।२५
५	अन्य आन्तरिक अनूदान	०	०	०	०
६	जनसहभागिता				
	कुल आय	४४०,२२७,५२१।००	४६१,४९५,६७४।५५	४८४,६५५,८४७९१	५०८,९७९,२१५।००
	आन्तरिक आयको हिस्सा	१।८८	१।७३	१।७४	१।७६

यसरी यस गाउँपालिकाले यस कार्ययोजनाको अन्तिम आ.व. मा आफ्नो कुल आय मध्ये आन्तरिक राजस्वको हिस्सा चालु आ.व. का अनुमानको अनुपात १.३०% मो बृद्धि भई ४.३८% हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

गाउँपालिकासँग भएका स्रोत साधन परिचालनमा जोड दिएर स्थानीय विकासका लागी उल्लेख्य स्रोत स्थानीयतस्तरबाट जुटाउँदै अगाडि बढ्ने दिशामा प्रस्तुत कार्ययोजना महत्वपूर्ण साधन हुन सक्दछ । गाउँपालिकाको वार्षिक योजना तर्जुमाका लागी आन्तरिक स्रोत अनुमान गर्ने मार्गदर्शकका रुपमा यसले सहयोग पुग्ने अपेक्षा पनि लिन सकिन्छ ।

प्रस्तुत राजस्व सुधार कार्ययोजनाको उचित कार्यान्वयनबाट गाउँपालिकाको आन्तरिक राजस्वमा चालु आ.व.को अनुमान करीब रु ७५ लाख ५१ हजार रहेकोमा कार्ययोजनाको अन्तिम वर्षमा करीब २ करोड ८८ लाख अर्थात् ५ गुणा बढोत्तरी हुने अपेक्षा गरिएको छ। यस गाउँपालिकामा आन्तरिक राजस्वका स्रोतहरू मध्ये अन्य सेवा शुल्कको परिमाण सबैभन्दा बढी देखिन्छ भने क्रमशः सम्पत्ति कर, दस्तुर, व्यवसाय कर आदि आन्तरिक राजस्वका प्रमुख स्रोतका रुपमा रहने देखिन्छ।

७.१ राजस्व सुधार कार्ययोजनाका आधारमा राजस्व प्रक्षेपण

राजस्व सूधार कार्ययोजनाको कार्यान्वयन पश्चात् आगामी तीन वर्ष (आ.व. २०७९/०८० देखि २०८१/०८२) को लागी आय प्रक्षेपण गरिएको छ। यो आय अनुमान राजस्व सूधार योजनामा प्रस्ताव गरिएका क्रियाकलापहरूको आधारमा गरिएको छ। धेरै जसो शीर्षकहरूको आय प्रक्षेपण प्राप्त तथ्यांकमा आधारित छ भने भविष्यमा आयका आधारको दायरा बढ्न गई सोबाट हुने योगदानलाई समेत मध्यनजर गरिएको छ। त्यसैगरि केही शीर्षकहरूको आय प्रक्षेपण गर्दा विगतको आय संकलनको वृद्धिदरलाई आधार मानिएको छ।

तालिका १८: आगामी आ.व.हरुको लागी राजस्व प्रक्षेपणका आधारहरु (रु. हजारमा)

राजश्व संकेत	राजश्व शिर्षक	२०७९/८० कुल सम्भाव्यता	आगामी आ.व.हरुको लागि प्रक्षेपणको आधार
क.	**आन्तरिक आय तर्फ**	**८२९२.२२५**	
११३१३	सम्पत्ति कर	५९५.६	आ.व. २०७९/८० मा कुल सम्भावनाको ९५ प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा ६ प्रतिशतले बढ्दै जाने
११३१४	भूमी कर (मालपोत)	९७५.५२५	आ.व. २०७९/८० मा कुल सम्भावनाको ९५प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा ६ प्रतिशतले बढ्दै जाने
११३२१	घर बहाल कर	८५१.४	आ.व. २०७८/७९ मा कुल सम्भावनाको ९५ प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा ६ प्रतिशतले बढ्दै जाने
११३२२	बहाल विटौरी शुल्क	०	अनुमान नगरिएको
१४६११	व्यवसाय कर	३४६	आ.व. २०७८/७९ मा ९५ प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा ६ प्रतिशतले बढ्दै जान
१४२१९	अन्य सेवा शुल्क तथा बिक्रि	५००	पहिलो वर्ष ९५ प्रतिशत र त्यसपश्चात् वार्षिक ६ प्रतिशतका दरले वृद्धि हुँदै जाने अनुमान
	ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा विक्री	०	अनुमान नगरिएको
११६३१	कृषि तथा पशुजन्य वस्तुको व्यवसायिक कारोबारमा लाग्ने कर	६०	पहिलो वर्ष ९५ प्रतिशत र त्यसपश्चात् वार्षिक ६ प्रतिशतका दरले वृद्धि हुँदै जाने अनुमान
१४१५१	सरकारी सम्पत्तीको बहालबाट प्राप्त आय	३५०	आ.व. २०७८/७९ मा कूल संभावनाको १०० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा ६ प्रतिशतले बढ्दै जाने
१४२२४	परिक्षा शुल्क	११२.५	पहिलो वर्ष ९५ प्रतिशत र त्यसपश्चात् वार्षिक ६ प्रतिशतका दरले वृद्धि हुँदै जाने अनुमान
१४२४१	पार्किङ्ग शुल्क	०	अनुमान नगरिएको
१४२४२	नक्सापास दस्तुर	६००	पहिलो वर्ष ९५ प्रतिशत र त्यसपश्चात् वार्षिक ६ प्रतिशतका दरले वृद्धि हुँदै जाने अनुमान
१४२४३	सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर	९९०	आ.व. २०७८/७९ मा कुल सम्भावनाको १०० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा ६ प्रतिशतले बढ्दै जान
१४२४४	व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर र व्यक्तिगत घटना दर्ता (विलम्व) शुल्क	२५०	आ.व. २०७८/७९ मा कूल संभावनाको १०० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा ६ प्रतिशतले बढ्दै जाने
१४२४५	नाता प्रमाणित दस्तुर	१३०	आ.व. २०७८/७९ मा कुल सम्भावनाको १००

राजश्व संकेत	राजश्व शिर्षक	२०७९/८० कुल सम्भाव्यता	आगामी आ.व.हरुको लागि प्रक्षेपणको आधार
			प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा ६ प्रतिशतले बढ्दै जान
१४३११	न्यायिक दण्ड, जरिवाना र जफत	२२५	आ.व. २०७८/७९ मा कुल सम्भावनाको १०० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा ६ प्रतिशतले बढ्दै जान
१४३१२	प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत	५००	आ.व. २०७८/७९ मा कुल सम्भावनाको ९५ प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा ६ प्रतिशतले बढ्दै जान
१४२४९	अन्य दस्तुर (दर्ता, अनुमति, इजाजत आदि)	५५०	आ.व. २०७८/७९ मा कूल संभावनाको ९५ प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा ६ प्रतिशतले बढ्दै जाने
१४२५३	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर	१५६.२	आ.व.२०७८/७९ मा ९५ प्रतिशत र त्यसपछिका वर्षहरुमा ६ प्रतिशतले बढ्दै जाने
१४५२९	अन्य राजस्व	११००	आ.व. २०७८/७९ मा कूल संभावनाको ९५ प्रतिशत रत्यसपछिका आ.व.मा ६ प्रतिशतले बढ्दै जाने
		०	
ख	**राजश्व बाँडफाँट**	७१६९३.२९६	
ख.१	**नेपाल सरकार**	६९५२०	
१४४११	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने	६९५२०	गत आ.को प्राप्त रकममा क्रमश: ५ प्रतिशतका दरले वृद्धि हुँदै
	मु.अ.कर		जाने अनुमान जाने अनुमान
१४४२१	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने अन्त:शुल्क	०	गत आ.को प्राप्त रकममा क्रमश: ५ प्रतिशतका दरले वृद्धि हुँदै जाने अनुमान जाने अनुमान
१४१५३	बाँडफाँड भई प्राप्त वनरोयल्टी	०	अनुमान नगरिएको
ख.२	**प्रदेश सकार**	२१७३.२९६	
१४१७७	प्रदेशसंग राजस्व बाँडफाँड	२८३.७९६	गत आ.को प्राप्त रकममा क्रमश: ५ प्रतिशतका दरले वृद्धि हुँदै जाने अनुमान
११३१५	घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर	१८३४.५	गत आ.को प्राप्त रकममा क्रमश: ५ प्रतिशतका दरले वृद्धि हुँदै जाने अनुमान
११४७१	बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने मनोरञ्जन कर	०	अनुमान नगरिएको
११४७२	बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने विज्ञापन कर	५५	आ.व. २०७८/७९ मा कूल संभावनाको ७० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा ५ प्रतिशतले बढ्दै जाने
ग.	**अनुदान तथा वित्तीय हस्तान्तरण**	३६०२४२	
ग.१	**नेपाल सरकार**	३२८६३३	
१३३११	समानीकरण अनुदान	९४५००	चालु आ.व.को अनुमानमा ५ प्रतिशतका दरले वृद्धि हुँदै जाने
१३३१२	ससर्त अनुदान चालु	२०६९८३	चालु आ.व.को अनुमानमा ५ प्रतिशतका दरले वृद्धि हुँदै जाने
१३३१३	ससर्त अनुदान पूँजीगत	२७१५०	
१३३१४	विशेष अनुदान चालु	०	अनुमान नगरिएको
१३३१५	विशेष अनुदान पूँजीगत	०	
१३३१६	समपुरक अनुदान चालु	०	अनुमान नगरिएको
१३३१७	समपुरक अनुदान पूँजीगत	०	
१३३१८	अन्य अनुदान चालु	०	अनुमान नगरिएको
	(सामाजिक सुरक्षा समेत)	०	
१३३१९	अन्य अनुदान पूँजीगत	०	
ग.२	**प्रदेश सरकार**	३१६०९	
१३३११	समानीकरण अनुदान	१००४१	चालु आ.व.को अनुमानमा ५ प्रतिशतका दरले वृद्धि हुँदै जाने
१३३१२	ससर्त अनुदान चालु	९०६८	गत आ.व.को यथार्थ रकममा ५ प्रतिशतका दरले वृद्धि हुँदै जाने
१३३१३	ससर्त अनुदान पूँजीगत	०	
१३३१४	विशेष अनुदान चालु	२५००	गत आ.व.को यथार्थ रकममा ५ प्रतिशतका दरले वृद्धि हुँदै जाने
१३३१५	विशेष अनुदान पूँजीगत	०	
१३३१६	समपुरक अनुदान चालु	१००००	चालु आ.व.को अनुमानमा ५ प्रतिशतका दरले वृद्धि हुँदै जाने
१३३१७	समपुरक अनुदान पूँजीगत	०	

राजश्व संकेत	राजश्व शिर्षक	२०७९/८० कुल सम्भाव्यता	आगामी आ.व.हरुको लागि प्रक्षेपणको आधार
१३३१८	अन्य अनुदान चालु	०	अनुमान नगरिएको
१३३१९	अन्य अनुदान पूँजीगत	०	
ग.३	**अन्य आन्तरिक अनुदान**	०	
१३४११	अन्य संस्थागत आन्तरिक	०	अनुमान नगरिएको
	अनुदान	०	
१३४१२	अन्य व्यक्तिगत आन्तरिक	०	
	अनुदान	०	
कूल जम्मा		४४०२२७.५२१	

परिच्छेद – आठः अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

योजनाले सार्थकता पाउने मुख्य माध्यम नै योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन हो । कार्यान्वयनमा प्रभावकारिताका लागी अन्य कुराको अतिरिक्त यसको अनुगमनको लागी भरपर्दो विधी र संयन्त्र किटान हुन आवश्यक भए जस्तै राजस्व सूधार कार्ययोजनामा समावेश भएका कृयाकलापहरूको कार्यान्वयन सुनिश्चितताका लागी पनि यसको नियमित र भरपर्दो अनुगमनको व्यवस्था गरिनु जरुरी हुन्छ। राजस्व सूधार कार्ययोजनाको अनुगमनमा मुख्य रुपमा राजस्व शाखा/महाशाखा, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजस्व परामर्श समिति तथा कार्यपालिकाको भूमिका महत्वपूर्ण हुन्छ।

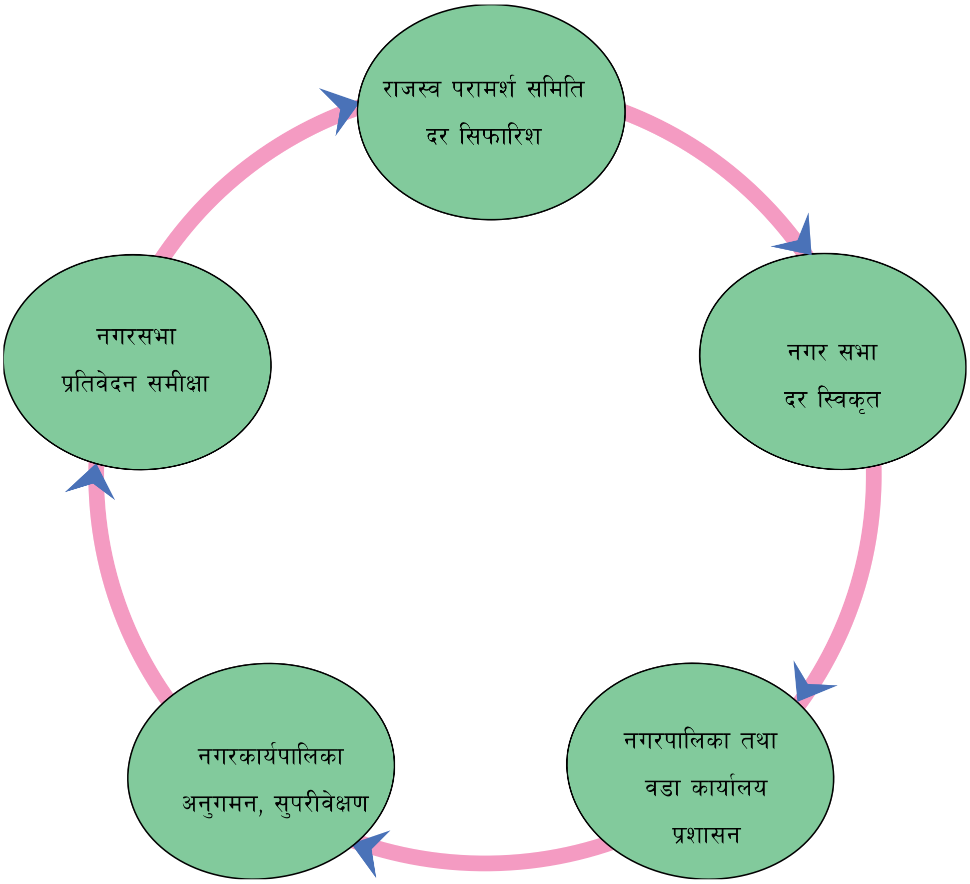

अनुगमनबाट गाउँपालिकाको राजस्व सम्बन्धी नीति र योजनाको उचित रुपमा कार्यान्वयन भए नभएको, राजस्व असुलीको प्रवृत्ति लक्ष्य अनुरुप भए नभएको, राजस्व प्रशासनमा कुनै समस्या भए नभएको, सुधारका लागी गरिएका निर्णय कार्यान्वयन भए नभएको, अभिलेख दुरुस्त राखे नराखेको, निर्धारित अवधिमा राजस्व कोषमा दाखिला गरे गाउँको आदि कुराहरू नियमित रुपमा अनुगमन गरी अद्यावधिक सूचना प्राप्त गर्ने र आवश्यकता अनुसार निर्णय, निर्देशन तथा गाउँपालिकामा सिफारिस लगायतको कार्यबाट मात्र स्वीकृत आर्थिक ऐनको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न सहयोग पुग्दछ । प्रस्तुत राजस्व सूधार कार्ययोजना र सो बमोजिम संकलित राजस्वको अनुगमन तथा मूल्यांकनका लागी निम्न बमोजिम अनुगमन तथा मूल्यांकन गर्न उपयुक्त हुने देखिन्छ।

तालिका १९: अनुगमन तालिका

के अनुगमन गर्ने ?	कसले अनुगमन गर्ने ?	कहिले अनुगमन गर्ने ?	कसरी अनुगमन गर्ने ?
राजस्व असुली	राजस्व शाखा प्रमुख	दैनिक, मासिक, चौमासिक, र वार्षिक	• स्थलगत अनुगमन गर्ने • नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार लक्ष्य तथा प्रगति अनुगमन गर्ने
राजस्व प्रशासन	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	मासिक, चौमासिक, र वार्षिक	• स्थलगत अनुगमन गर्ने • नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार लक्ष्य र प्रगतिको तुलना गर्ने
राजस्व सूधार योजना	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजस्व परामर्श समिति, कार्यपालिका	मासिक, चौमासिक र वार्षिक	• स्थलगत अनुगमन गर्ने • नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार लक्ष्य र प्रगतिको तुलना गर्ने
समन्वय तथा सहकार्य	राजस्व शाखा, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजस्व परामर्श समिति, कार्यपालिका	मासिक, चौमासिक र वार्षिक	• स्थलगत अनुगमन गर्ने • समन्वय र सहजीकरण गर्ने • मार्गदर्शन तथा निर्देशन दिने
राजस्व नीति	राजस्व शाखा, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजस्व परामर्श समिति, कार्यपालिका, सभा	चौमासिक र वार्षिक	चौमासिक तथा वार्षिक कार्ययोजनाको लक्ष्य र प्रगति सम्बन्धी तुलनात्मक विश्लेषण गरी आवश्यक रणनीति सिफारिस, सुझाव तथा निर्देशन र पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने
राजस्व प्रतिवेदन	राजस्व शाखा, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजस्व परामर्श समिति, कार्यपालिका, सभा,	मासिक, चौमासिक र वार्षिक	मासिक, चौमासिक तथा वार्षिक लक्ष्य र प्रगति प्रतिवेदनहरू सम्बन्धी तुलनात्मक विश्लेषण गरी आवश्यक रणनीति सिफारिस, सुझाव तथा निर्देशन र पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने

के अनुगमन गर्ने ?	कसले अनुगमन गर्ने ?	कहिले अनुगमन गर्ने ?	कसरी अनुगमन गर्ने ?
	लेखापरीक्षक		
समीक्षा	उपप्रमुख	चौमासिक र वार्षिक	लक्ष्य र उपलब्धि सहित सिकाईको प्रस्तुति र सुधारको पृष्ठपोषण प्राप्त गरी आगामी मार्गचित्र तयार गर्ने

राजस्वका स्रोत अनुसार अनुगमन गर्दा हेर्नुपर्ने कुराहरूको सूची तयार गरी अनुगमन गर्दा प्रभावकारी हुन्छ । साथै अनुगमनको प्रतिवेदन तयार गर्ने कार्यलाई अनिवार्य गरिनु पर्दछ ।

अनुसूचीहरू

अनुसूची १: सन्दर्भ सामग्रीहरूको सूची

सन्दर्भ सामाग्री	अध्ययनको विषय क्षेत्र	श्रोत
▪ नेपालको संविधान	राज्यको संरचना र राज्यशक्तिको बाँडफाँड (भाग १९: धारा २२८ देखी २३० सम्म) स्थानीय आर्थिक प्रणाली (भाग १९ : धारा २२८ देखी २३० सम्म) संघ, प्रदेश तथा स्थानीय सरकारको अधिकार सूची (अनुसूची ५ देखी ९ सम्म)	नेपाल कानून आयोग
▪ स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४	गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको काम, कर्तव्य र अधिकार (परिच्छेद: ३) गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको वित्तिय अधिकार क्षेत्र (परिच्छेद: ९) गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको आर्थिक कार्य प्रणाली (परिच्छेद: १०)	नेपाल कानून आयोग
▪ अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४	राजस्वको अधिकार (परिच्छेद: २) राजस्वको बाँडफाँड (परिच्छेद: ३) अनुदानको व्यवस्था (परिच्छेद: ४) वैदेशिक सहायता तथा ऋण (परिच्छेद: ५) आय व्ययको प्रक्षेपण गर्ने (दफा १८) राजस्व प्रस्ताव तयार गर्ने (दफा १९) वित्तिय अनुशासन (परिच्छेद: ८) नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय सरकारले लगाउन सक्ने कर (अनुसूची १,२ र ३) प्राकृतिक स्रोतको रोयल्टी बाँडफाँड (अनुसूची ४)	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय https://www.mof.gov.np/site/publication-category/93
▪ राष्ट्रिय प्राकृतिक श्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४	प्राकृतिक स्रोतको परिचालन, राजस्व बाँडफाँड तथा अनुदान (परिच्छेद ४)	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय https://www.mof.gov.np/site/publication-category/93
▪ केही नेपाल ऐनलाई संसोधन गर्न बनेको ऐन, २०७५	स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनमा स्थानीय तहको राजस्व अधिकार सम्बन्धी विषयमा भएका गरिएका संशोधनहरु	नेपाल कानून आयोग
▪ नेपाल सरकारको वार्षिक बजेट वक्तव्य र आर्थिक	स्थानीय तहको राजस्व अधिकार क्षेत्रमा भएका वा हुने संशोधित	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय

सन्दर्भ सामाग्री	अध्ययनको विषय क्षेत्र	श्रोत
ऐनहरु	प्रावधानहरु	
▪ प्रदेश सरकारको वार्षिक बजेट वक्तब्य र प्रदेश आर्थिक ऐनहरु	स्थानीय तह र प्रदेश सरकार बीच साझा अधिकार सूचीका विषयमा प्रदेश कानूनले गरेका व्यवस्थाहरु	कर्णाली प्रदेश सरकार, आर्थिकक मामिला तथा योजना मन्त्रालय http://moeap.karnali.gov.np
▪ स्थानीय तहको आर्थिक ऐन २०७४/०७५		नेपाल सरकार संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय
▪ एकीकृत आर्थिक संकेत तथा वर्गिकरण र व्याख्या, २०७४	स्थानीय तहको राजस्व प्रक्षेपणको ढाँचामा एक रुपताका लागी	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय
▪ स्थानीय तहको आर्थिक ऐनको नमूना, २०७४		नेपाल सरकार संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय
▪ एकीकृत सम्पत्ति कर व्यवस्थापन कार्यविधि, २०७४		नेपाल सरकार संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय
▪ स्थानीय तहमा सेवा प्रवाह सम्बन्धी व्यवस्था, २०७४		नेपाल सरकार संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय
▪ नेपाल सरकारको आर्थिक ऐन, २०७५		नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय
▪ प्रदेश तथा स्थानीय कर सम्बन्धी अध्ययन तथा सुझाव प्रतिवेदन, २०७५ - नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषद्) निर्णयबाट गठिन कार्यदलले अर्थ मन्त्रालय समक्ष पेश गरेको		नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय
▪ स्थानीय तहको वस्तुगत विवरण (प्रोफाईल)	स्थानीय तहको राजस्व अधिकार क्षेत्रमा पर्ने स्रोतहरुको आधार (Base) बारेको सूचना र तथ्यांक	सम्बन्धित स्थानीय तह
▪ स्थानीय तहका विभिन्न आर्थिक वर्षहरुको योजना, बजेट तथा कार्यक्रमहरु	स्थानीय राजस्व र आयको प्रबृत्ति विश्लेषण	सम्बन्धित स्थानीय तह
▪ संघ तथा प्रदेशले उपलब्ध गराएका कार्यविधि, दिग्दर्शन, ऐन कानुनका नमुनाहरु	स्थानीय तहको राजस्व अधिकारको उपयोगका लागी कानूनी र नीतिगत व्यवस्था	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय नेपाल कानून आयोग

सन्दर्भ सामाग्री	अध्ययनको विषय क्षेत्र	श्रोत
		नेपाल सरकार संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय लगायतका सम्बन्धित निकायहरु
▪ अन्य स्थानीय तहले विगतमा तर्जुमा गरेका कार्ययोजनाहरु	सन्दर्भ सामग्रीको रुपमा	अन्य स्थानीय तहहरु
▪ अध्ययन क्षेत्रमा रहेका कलष्टर अन्तर्गतका स्थानीय तहसंग आधारित विभिन्न आर्थिक वर्षहरूको नगरपालिका विकास योजना, गाँउपालिकाका विकास योजना बजेट तथा कार्यक्रमहरू		सम्बन्धित स्थानीय तह
▪ संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयका प्रगति प्रतिवेदनहरू		संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय
▪ अन्य दस्तावेजहरु	सन्दर्भ सामग्रीको रुपमा	विभिन्न निकायहरु

अनुसूची २: राजस्व सुधार कार्ययोजनाका सूचकहरु

(दफा ८.३ सँग सम्बन्धित)

१ .... गाउँपालिका/नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय तथा हालको अवस्था

तालिका १: पालिकाको संक्षिप्त परिचय तथा हालको अवस्था

क्षेत्र / शिर्षक	विवरण
१ १ संक्षिप्त परिचय	
नामाकरण	
घरधुरी (संख्या)	
जनसंख्या (संख्या)	
क्षेत्रफल (बर्ग किलोमिटर)	
वडा विभाजन (संख्या)	
प्रशिद्ध स्थलहरु (स्थान नाम)	
१ २ मुख्य पूर्वाधारको अवस्था	
सडक (किलोमिटर)	
बाटो (किलोमिटर)	
पुल (मिटर)	
बिजुली (घरधुरी संख्या)	
खानेपानी तथा सिंचाई	
सावर्जनिक भवन तथा पूर्वाधारहरु (संख्या)	
फोहरमैला व्यवस्थापन (फोहरको परिमाण केजीमा	
फोहरको व्यवस्थापनको अवस्था	
१ ३ आर्थिक अवस्था	
उद्योग, तथा कलकारखाना (संख्या र नाम)	
व्यापार / व्यवसाय (संख्या)	
मुख्य व्यापारिक केन्द्रहरु (स्थान नाम)	
प्राकृतिक तथा पर्यटकिय सम्पदा (नाम)	
रोजगार जनसंख्या (प्रतिशत)	

२. पालिकाको संगठन तथा राजस्व प्रशासन

२.१ कर्मचारीहरुको विवरण

तालिका २: कर्मचारीहरुको विवरण

क.सं.	पद	स्वीकृत दरवंदी	पदपुर्ति	
			स्थायी	करार
१.				
२.				
३.				
४.				
५.				

तालिका ३: पालिकाको भौतिक सुविधाहरु (नाम र संख्या समेत)

क.सं.	नाम	नाम	संख्या
१	कार्यालयका भवनहरु (वडा भवन समेत)		
२	सवारी साधन		
३	फर्निचर		
४	कम्प्युटर		
५	प्रिन्टर		
६	अन्य (उल्लेख गर्ने)		

२.२ राजस्व शाखा तथा राजस्व प्रशासन

तालिका ४ : राजस्व शाखामा कार्यरत कर्मचारीहरुको विवरण

क्र.सं.	नाम	पद	जिम्मेवारी
१			
२			
३			
४			
५			
६			
७			

२.३ राजस्व प्रशासन शाखाका भौतिक सुविधाहरु

क्र.सं.	नाम	विवरण
१	कार्यकक्ष तथा कार्य स्थलको पर्याप्तता	
२	फर्निचर, कम्प्यूटर, प्रिन्टर तथा अन्य भौतिक सुविधाहरु	
३	राजस्व सम्बन्धी डाटा वेस, राजस्व प्रशासनमा सफ्फट्वेयर र त्यसको प्रयोग	
४	कप्यूटर विलिङ्ग प्रणालिको प्रयोग	
५	अन्य (उल्लेख गर्ने)	

- राजस्व परामर्श समिति

क्र.सं.	नाम	पद	जिम्मेवारी
१			
२			
३			
४			
५			
६			
७			

.... गाउँपालिका/नगरपालिकाको आय (आन्तरिक तथा वाह्य) सम्बन्धी विवरणः

- विगत तीन आर्थिक वर्षहरुको यथार्थ आयविवरण
- चालु आर्थिक वर्षको अनुमानीत/बजेट विवरण
- चालु आर्थिक वर्षकालागी गाउँ सभाले पारित गरेको आर्थिक ऐन (कर, शुल्क, दस्तुरका दरहरु)

अन्य दस्तावेज तथा सूचनाहरु

- राजस्वसंग सम्बन्धित अन्य नीति तथा कार्यकमहरु
- राजस्व ठेक्का सम्वन्धि विवरण
- .... गाउँपालिका/नगरपालिकाको बस्तुस्थिति विवरण
- राजस्व परिचालनकालागी भएका प्रभावकारी प्रयासहरु

अनुसूची ३: विषयगत विश्लेषणसँग सम्बन्धित तथ्याङ्क संकलनको नमूना फाराम

(दफा ८.३ सँग सम्बन्धित)

१. राजस्व परिचालन संस्थागत तथा नीति विश्लेषण

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरु	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागी सुझावहरु
क) संगठनात्मक व्यवस्था		
राजस्व शाखाको व्यवस्था संगठन संरचनामा छ छैन ?		
राजस्व शाखामा कुन तहका कति दरवंदी छन् ? र हालको पदपुर्तिको अवस्था कस्तो छ ?		
राजस्व शाखाले गर्ने कामका लागी कार्यविवरण छ की छैन ?		
कर्मचारीहरुलाई उनीहरुको जिम्मेवारी स्पष्ट र लिखित रुपमा दिईएको छ छैन ?		
कर्मचारीहरुलाई आवश्यक पर्ने स्थान, फर्निचर, यातायात साधन, कम्प्युटर, मसलन्द आदिको व्यवस्था कस्तो छ ?		
सूचना प्रविधिको प्रयोगको अवस्था कस्तो छ ? (सफ्टवयर, एसएमएस, इमेल, टेलिफोन आदि)		
कर्मचारीको राजस्व परिचालन सम्बन्धी क्षमता विकासको लागी के गरिएको छ ?		
राजस्व परिचालनका लागी वडालाई दिईएको जिम्मेवारी के छ ?		
ख) राजस्व प्रशासन संचालनको अवस्था		
करदाताहरुको नाम तथा कर लाग्ने आधारको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ ? कर अभिलेख आवश्यक पर्ने स्रोतहरु – सम्पत्ति, व्यवसाय, सवारी साधन, विज्ञापन, बहाल आदि		
गाउँ/नगरपालिकाको स्वामित्वमा रहेका स्थायी सम्पत्तिहरुको विवरण तथा सोको परिचालन कस्तो छ ?		
कर निर्धारणको लागी सम्पत्ति वा आय वा खर्च वा कारोवारको मूल्यांकन कत्तिको सहि रुपमा भएको छ ? मूल्यांकन अनुसार कर निर्धारण भएको छ छैन ?		
चुहावट हुन सक्ने सम्भावनाहरु के के छन् र तिनको नियन्त्रणको लागी कस्तो नीति लिईएको छ ?		
व्यवस्थाको वर्खिलाप गरेमा दण्डको व्यवस्था कस्तो छ ?		
समयमा तिर्नेलाई छुट र ढीलो बुझाएमा जरीवाना लाग्ने व्यवस्था सबै आय स्रोतहरुमा कसरी लागु गरिएको छ ?		
करदाताहरुलाई उनीहरुले तिर्नुपर्ने कर रकम बारे अग्रिम जानकारी गराउने व्यवस्था के छ र कत्तिको		

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरु	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागी सुझावहरु
प्रभावकारी छ ?		
गाउँ/नगरपालिकाले निर्धारण गरेको कर तथा शुल्कमा चित्त नबुझेमा गुनासो वा उजुरी गर्नेसक्ने व्यवस्था केकस्तो छ ?		
राजस्व शाखाको कार्य प्रकृया, चुहावट नियन्त्रणको प्रयास, लक्ष तथा असुली अवस्थाको अनुगनमनको व्यवस्था के छ ?		
सार्वजनिक निजी साझेदारी अवधारणाको कार्यान्वियनको अवस्था कस्तो छ ?		
ग) सूचना तथा समन्वयको अवस्था		
करदाताहरुलाई कर तथा शुल्क सम्बन्धी जानकारी दिन के कस्तो कार्य गरिएको छ ? (शिक्षामूलक कार्यक्रम, प्रचार प्रसार, होर्डिङ्ग वोर्ड, बेव साईट आदि)		
करको दर निर्धारण तथा समिक्षामा सरोकार पक्षहरुको सहभागीता कस्तो छ ?		
राजस्व परामर्श समिति तथा अन्य समितिहरुको प्रभावकारीता कस्तो छ ? (बैठक संख्या, निर्णयहरु आदि)		
राजस्व असुलीमा सरोकार पक्षहरुको सकारात्मक सहभागीताको अवस्था कस्तो छ ?		
राजस्व शाखालाई अन्य शाखा तथा निकायबाट प्राप्त सहयोग कस्तो छ ?		
आयका स्रोतहरुको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ ?		
गाउँ/नगरपालिकाको आयको आय विवरण सार्वजनिक हुने गरेको छ छैन?		
आयको आलेप तथा मलेप हुने गरको छ छैन ? छ भने आएका बेरुजुहरु कसरी संवोधन भएका छन् ?		

निश्कर्ष: गाउँ/नगरपालिकाले राजस्व परिचालनको अवस्थामा सुधार ल्याउनको लागी लिन सक्ने नीतिगत व्यवस्था

क.

ख.

ग.

२. स्थानीय तहलाई प्राप्त आन्तरिक राजस्व अधिकार र परिचालनको अवस्था

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण	संकलन भएको/नभएको	दर निर्धारण भएको/नभएको
क.	**कर तर्फ**			
	भूमि कर (मालपोत)			
	सम्पत्ति कर			
	सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा)			
	घर जग्गा बहाल कर			
	व्यवसाय कर			
	जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तु कर			
	विज्ञापन कर			
	मनोरन्जन कर			
ख.	**अन्य राजस्व**			
	स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा एवम् माटोजन्य वस्तुको			

क.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण	संकलन भएको/नभएको	दर निर्धारण भएको/नभएको
	विक्री			
	काठ, दाउरा, जाराजुरी, दहत्तर, बहत्तर बिकी			
	वन पैदावर (सामुदायिक वनको) बिकी वापतको आय			
	नक्सापास दस्तुर			
	व्यक्तिगत घटना दर्ता विलम्ब शुल्क			
	बहाल बिटौरी शुल्क			
	पार्किङ्ग शुल्क			
	अस्पताल संचालन			
	फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क			
	स्थानीय खानेपानी महसुल			
	स्थानीय विद्युत महसुल			
	केवलकार, टेकिङ्ग, कायाकिङ्ग, वन्जीजम्प, जिपप्लायर,			

क.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण	संकलन भएको/नभएको	दर निर्धारण भएको/नभएको
	प्याराग्लाईडिङ्ग आदि मनोरंजन तथा साहसी खेलकुद सम्वन्धी सेवा तथा व्यवसायमा सेवाशुल्क			
	निर्माण, संचालन र व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पुर्वाधार तथा सेवामा सेवाशुल्क (खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, ढल निकास, सडक वत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, ब्ययमशाला, पर्यटकिय स्थल, हाटवजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, घोविधाट, सडक, वसपार्क, पुलआदि			
	मूल्यांकन सेवा शुल्क			
	दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर (एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका व्यापारिक फर्म आदि)			
	ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग शुल्क			

क.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण	संकलन भएको/नभएको	दर निर्धारण भएको/नभएको
	वडा मार्फत गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर			
	दण्ड जरिवाना			

माथि उल्लेखित बाहेक कुनै थप आन्तरिक राजस्व उठाएको भएमा सोको विवरण :

क.

ख.

ग.

आन्तरिक आय उठाउन सक्ने तर हालसम्म नउठाएका आय शिर्षकहरु तथा सोको परिचालन गर्ने उपाय:

सम्भाब्य भए पनि हालसम्म नउठाएका आय शिर्षकहरु	लागु नहुनुको कारण	परिचालन गर्ने उपाय

अनुसूची ४: वस्तुगत विश्लेषणसँग सम्बन्धित तथ्याङ्क संकलनको नमूना फाराम

(दफा ८.३ सँग सम्बन्धित)

१. ....गाउँपालिका/नगरपालिकाका आयका स्रोतहरू तथा हालको अवस्था

क.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (छ/छैन)	दर निर्धारणको अवस्था भएको/नभएको	संकलन भएको/नभएको
क.	**कर तर्फ**			
	भूमि कर (मालपोत)			
	सम्पत्ति कर			
	सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा)			
	घर जग्गा बहाल कर			
	व्यवसाय कर			
	जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तु कर			
	विज्ञापन कर			
	मनोरन्जन कर			
ख.	**अन्य राजस्व**			
	स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा एवम् माटोजन्य वस्तुको विक्री			
	काठ, दाउरा, जाराजुरी, दहत्तर, बहत्तर बिक्रि			

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (छ/छैन)	दर निर्धारणको अवस्था भएको/नभएको	संकलन भएको/नभएको
	वन पैदावर (सामुदायिक वनको) बिक्रि वापतको आय			
	नक्सापास दस्तुर			
	व्यक्तिगत घटना दर्ता विलम्ब शुल्क			
	बहाल बिटौरी शुल्क			
	पार्किङ्ग शुल्क			
	अस्पताल संचालन			
	फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क			
	स्थानीय खानेपानी महसुल			
	स्थानीय विद्युत महसुल			
	केवलकार, टेकिङ्ग, कायाकिङ्ग, वन्जीजम्प, जिपप्लायर, प्याराग्लाईडिङ्ग आदि मनोरंजन तथा साहसी खेलकुद सम्वन्धी सेवा तथा व्यवसायमा सेवाशुल्क			
	निर्माण, संचालन र व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पुर्वाधार तथा सेवामा सेवा शुल्क (खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, ढल निकास, सडक वत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, व्ययमशाला, पर्यटकिय स्थल, हाटवजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, घोविधाट, सडक, वसपार्क, पुलआदि			
	मूल्यांकन सेवा शुल्क			

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (छ/छैन)	दर निर्धारणको अवस्था भएको/नभएको	संकलन भएको/नभएको
	दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर (एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका व्यापारिक फर्म आदि)			
	ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग शुल्क			
	वडा मार्फत गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर			
	दण्ड जरिवाना			

२. .... गाउँपालिका/नगरपालिकाको स्वमित्व वा भोगचलनमा रहेका जग्गा

क्र.सं.	जग्गा रहेका स्थान	कि.नं	क्षेत्रफल	हालको उपयोग	भाडा वा बहाल रकम (यदि भएमा)
क.	स्वामित्वमा रहेको जग्गा				
ख.	भोगचलनमा रहेको जग्गा				

३. .... गाउँपालिका/नगरपालिकाको स्वमित्वमा रहेका भवन तथा औजारहरु

क्र.सं.	स्थान	सम्पति विवरण	हालको उपयोग	भाडा वा बहाल रकम (यदि भएमा)
१.	भवन			
२.	मेसीन औजार			

४. करमा आधारित सूचनाहरु

क. सम्पत्ति कर सम्बन्धी विवरण

गाउँपालिका/नगरपालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्या : ....

गत आ.व. मा कर तिर्ने करदाता संख्या : .... संकलित रकम : ....

ख. भवन सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	घरको बर्गीकरण	अनुमानित संख्या	बहालमा भएको संख्या	औषत बहाल दर
१.	व्यापारीक प्रयोजनका लागी निर्मित भवन/घरहरु (नोटः व्यापारीक कम्पलेक्स, पार्टी प्यालेस, अस्पताल, कोल्ड स्टोर, नीजि विद्यालय तथा क्यापस आदी)			
२	औद्योगिक प्रयोजनका भवन/घरहरु			
३	आवासिय भवन/घरहरु			
३.१	कच्ची घरहरु (कच्चीजोडाई तथा छाना)			
३.२	अर्ध कच्ची घरहरु (माटोको जोडाई र कंकिट वा स्टिलको छाना भएका)			
३.३	पिलर सिस्टम नभएको पक्कि घर (Without RCC Frame Structure)			
३.४	पिलर सिस्टम भएको पक्कि घर (With RCC Frame Structure)			

ग. मालपोत (भुमी कर) सम्बन्धी विवरण

.... गाउँपालिका/नगरपालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्या : ....

गत आ.व. मा कर तिर्ने करदाता संख्या : .... संकलित रकम : ....

जग्गा सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	जग्गाको किसिम	अनुमानित क्षेत्रफल	औषत मूल्याङ्कन दर (मालपोत कार्यालयको आधारमा)	कैफियत
१.	शहरी क्षेत्र			
२	आवासिय क्षेत्र			
३	कृषि क्षेत्र			
४.	वन तथा अन्य क्षेत्र			
	जम्मा			

घ. सवारी साधन सम्बन्धी विवरण

.... गाउँपालिका/नगरपालिकामा दर्ता भएकाजम्मा करदाता संख्या : ....

गत आ.व. मा कर तिर्ने करदाता संख्या : .... संकलित रकम : ....

क्र.सं.	सवारी साधन	अनुमानित संख्या	कैफियत
१.	अटो रिक्सा, ई रिक्सा		
२	ठेलागाडा, टाँगा, रिक्सा		
	जम्मा		

ङ. व्यापार व्यवसाय सम्बन्धी विवरण

.... गाउँपालिका/नगरपालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्या : ....

गत आ.व. मा कर तिर्ने करदाता संख्या : .... संकलित रकम : ....

क्र.सं.	संचालनमा रहेका व्यापार व्यवसायको विवरण	साना लगानी (संख्या)	मझौला लगानी (संख्या)	ठुला लगानी (संख्या)	कैफियत
१.	उद्योग				

२	वित्तिय संस्था (बैक, विकास बैक, सहकारी, विमा आदि)				
३	व्यापारिक भवन, मल, निजी अस्पताल, संस्थागत कलेज विद्यालय				
४.	डिलर तथा थोक विक्रेता				
५.	अन्य व्यवसायहरु				

च. प्राकृतिक स्रोतजन्य वस्तु विक्री

क्र.सं.	उत्पादन/उत्खनन स्थल	बस्तुहरु	कुल उत्खनन योग्य परिणाम	विक्री मुल्य	संभाव्य निकासी परिमाण
१.		ढुङ्गा			
		गिट्टी			
		स्लेट			
		बालुवा			
		दहत्तर वहत्तर			
		अन्य			
२.		ढुङ्गा			
		गिट्टी			
		स्लेट			
		बालुवा			
		दहत्तर वहत्तर			
		अन्य			

छ. जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तुको व्यवसायिक उपयोग

क्र.सं.	बस्तुहरु	इकाई	कुल संकलन र व्यवसायिक उपयोग (परिमाण)	अनुमानित मुल्य
क.	जडिबुटी जन्य बस्तुहरु			
ख.	कवाडीजन्य बस्तुहरु			
ग.	जिवजन्तुको हाड, सिंग, खुर, प्वाँख			

ज. बहाल बिटौरी सम्बन्धी विबरण

क्र.सं.	सम्पतिहरु	इकाई	परिमाण	दर
क.	भवन तथा कोठाहरु			
ख.	सार्वजनिक जग्गा			

भ. .... गाउँपालिका/नगरपालिकाले निर्माण, संचालन तथा व्यवस्थापन गरेका सेवा

क्र.सं.	**सेवाहरु**	**उपलब्ध गराईएको स्थान वा क्षेत्र**	**इकाई र परिमाण**	**सेवा शुल्कको संभावना (छ /छैन)**	**हालको अवस्था (आय)**
१	फोहरमैला व्यवस्थापन				
२	स्थानीय खानेपानी				
३	बिजुली				
४	धारा				
५	अतिथि गृह				
६	धर्मशाला				
७	पुस्तकालय				
८	सभागृह				
९	ढल निकास				
१०	सडक बत्ति				
११	सार्वजनीक शौचालय				
१२	पार्क				
१३	पौडी पोखरी				
१४	व्यायमशाला				
१५	पर्यटकिय स्थल				
१६	हाट बजार				
१७	पशु बधशाला				
१८	शवदाह गृह				
१९	बसपार्क				
२०	अन्य पार्किङ्ग क्षेत्र				
२१	सिफारिश तथा प्रमाणित				
२२	दर्ता, अनुमाति, नविकरण दस्तुर				
२३	मूल्यांकन सेवा शुल्क				
२४	नक्सापास				
	अन्य				
जम्मा					

कर तथा शुल्कको दरमा देखिएका कमी कमजोरी तथा सुधारको उपाय

दररेट निर्धारणमा कमी कमजोरी देखिएका आय शिर्षकहरु	कारण	सुधार गर्ने उपाय

अनुसूची ५: आय प्रक्षेपणको ढाँचा

(दफा ८.५ सँग सम्बन्धित)

राजस्व संकेत	राजस्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृदी दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८		२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१००००	**राजस्व तथा अनुदान**								
११०००	**कर**								
११३००	**सम्पत्ति कर**								
११३१०	**अचल सम्पत्तिमा लाग्ने कर**								
११३११	व्यक्तिगत सम्पत्तिमा लाग्ने वार्षिक कर								
११३१२	संस्थागत सम्पत्तिमा लाग्ने वार्षिक कर								
११३१३	सम्पत्ति कर								
११३१४	भूमी कर (मालपोत)								
११३२०	**खुद सम्पत्तिमा लाग्ने चालु कर**								
११३२१	घर बहाल कर								
११३२२	बहाल बिटौरी शुल्क								
११३५०	**वित्तीय र पूँजीगत कारोबारमा लाग्ने कर**								
११३५१	व्यवसाय कर								
११४००	**वस्तु तथा सेवामा आधारित कर**								
११४१०	**मुल्य अभिवृद्धि कर**								
११४११	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने मु.अ.कर								
११४२०	**अन्त:शुल्क**								
११४२१	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने अन्त:शुल्क								
११४४०	**विशेष सेवामा लाग्ने कर**								
११४४२	स्वास्थ्य सेवा कर								
११४४३	शिक्षा सेवा शुल्क: शैक्षिक संस्था								

राजस्व संकेत	राजस्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृदी दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८		२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
११४४४	शिक्षा सेवा शुल्क : वैदेशिक अध्ययन								
११४५०	**पुर्वाधार सेवाको उपयोग तथा सवारी साधनमा लाग्ने कर**								
११४५१	सवारी साधनमा कर (सवारी दर्ता, वार्षिक सवारी कर)								
११४५२	पुर्वाधार सेवाको उपयोगमा लाग्ने कर								
११४७०	**मनोरंजन कर**								
११४७१	सिनेमा डकुमेन्ट्री								
११४७२	विज्ञापन कर								
११४७३	अन्य मनोरंजन कर								
११६००	**अन्य कर**								
११६१०	व्यवसायले भुक्तानी गर्ने								
११६१३	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर								
११६१४	रेडियो, एफ.एम. संचालन दस्तुर								
११६२०	**व्यवसाय बाहेक अन्यले भुक्तानी गर्ने**								
११६२१	चालक अनुमती पत्र, सवारी दर्ता किताब सम्बन्धी दस्तुर								
११६३०	**कृषि तथा पशुजन्य कारोवारमा लाग्ने कर**								
११६३१	कृषि तथा पशुजन्य वस्तुको व्यवसायिक कारोवारमा लाग्ने कर								
११६३२	ओखेटोपहारमा लाग्ने कर								
११६९०	**अन्य कर**								
११६९१	अन्य कर (कवाडी कर)								
१३०००	अनुदान								

राजस्व संकेत	राजस्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृदी दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८		२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१३१००	द्विपक्षीय वैदेशिक अनुदान								
१३११०	द्विपक्षीय वैदेशिक चालू अनुदान								
१३१११	द्विपक्षीय वैदेशिक चालू अनुदान								
१३१२०	द्विपक्षीय वैदेशिक पुँजीगत अनुदान								
१३१२१	द्विपक्षीय वैदेशिक पुँजीगत अनुदान								
१३२००	**बहुपक्षीय वैदेशिक अनुदान**								
१३२१०	बहुपक्षीय वैदेशिक चालु अनुदान								
१३२११	अन्तरसरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त चालु अनुदान								
१३२१२	गैह्न सरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त चालु अनुदान								
१३२२०	**बहुपक्षीय वैदेशिक पूँजीगत अनुदान**								
१३२२१	अन्तरसरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त पूँजीगत अनुदान								
१३२२२	गैह्न सरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त पूँजीगत अनुदान								
१३३००	**अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण**								
१३३१०	**अन्तरसरकारी अनुदान**								
१३३११	समानिकरण अनुदान								
१३३१२	शसर्त अनुदान								
१३३१३	विषेश अनुदान								
१३३१४	समपुरक अनुदान								
१३३१५	अन्य अनुदान								
१३३२०	**अन्तरसरकारी पूँजीगत अनुदान**								
१३३२१	शसर्त पूँजीगत अनुदान								

राजस्व संकेत	राजस्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृदी दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८		२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१३३२२	विशेष पूँजीगत अनुदान								
१४०००	**अन्य राजस्व**								
१४१००	**सम्पत्तिबाट प्राप्त आय**								
१४११०	**व्याज**								
१४१११	वित्तीय निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४११२	व्यापारिक निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४११३	औद्योगिक निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४११४	सेवामुलक निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४११९	अन्य निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४१२०	**लाभांश**								
१४१२१	वित्तीय निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१२२	व्यापारिक निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१२३	औद्योगिक निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१२४	सेवामुलक निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१२९	अन्य निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१५०	**भाडा तथा रोयल्टी**								
१४१५१	सरकारी सम्पत्तिको बहालबाट प्राप्त आय								
१४१५२	क्यासिनोबाट प्राप्त रोयल्टी								
१४१५९	अन्य स्रोतबाट प्राप्त बाँडफाँड नहुने रोयल्टी								
१४१७०	**राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त आय**								
१४१७१	वन रोयल्टी								
१४१७२	खानी रोयल्टी								
१४१७३	जलस्रोत रोयल्टी								

राजस्व संकेत	राजस्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृदी दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८		२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१४१७४	पर्वतारोहण रोयल्टी								
१४१७५	पदयात्रा रोयल्टी								
१४१७६	पर्यटन सेवा शुल्क रोयल्टी								
१४१७७	घरजग्गा रजिष्ट्रेशन रोयल्टी								
१४१७८	सवारी साधन कर								
१४१७९	अन्य बाँडफाँड हुने राजस्व								
१४२००	**बस्तु तथा सेवा बिक्रिबाट प्राप्त रकम**								
१४२१०	बस्तु तथा सेवा बिक्रिबाट प्राप्त रकम								
१४२११	कृषी उत्पादनको बिक्रिबाट प्राप्त रकम								
१४२१२	सरकारी सम्पत्ति बिक्रिबाट प्राप्त रकम								
१४२१३	अन्य बिक्रिबाट प्राप्त रकम								
१४२१६	निजी धारा वापतको शुल्क								
१४२१७	खानेपानी, नहर तथा कुलो उपयोग वापतको शुल्क								
१४२१८	विद्युत्त सेवा शुल्क								
१४२१९	अन्य सेवा शुल्क								
१४२२०	**प्रशासनिक सेवा शुल्क**								
१४२२१	न्यायिक दस्तुर								
१४२२३	शिक्षा क्षेत्रको आम्दानी								
१४२२४	परीक्षा शुल्क								
१४२२५	यातायात क्षेत्रको आम्दानी								
१४२२९	अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क								
१४२४०	**दस्तुर**								
१४२४१	पार्किङ्ग शुल्क								
१४२४२	नक्सापास दस्तुर								

राजस्व संकेत	राजस्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृदी दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८		२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१४२४३	सिफारिश दस्तुर								
१४२४४	व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर								
१४२४५	नाता प्रमाणित दस्तुर								
१४२४६	मूल्याङ्कन दस्तुर								
१४२४९	अन्य दस्तुर								
१४३००	**दण्ड, जरिवाना र जफत**								
१४३१०	**दण्ड, जरिवाना र जफत**								
१४३११	न्यायिक दण्ड, जरिवाना र जफत								
१४३१२	प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत								
१४४००	**अनुदान बाहेकको हस्तान्तरण**								
१४४१०	**चालु हस्तान्तरण**								
१४४११	चालु हस्तान्तरण								
१४४२०	**पूँजीगत हस्तान्तरण**								
१४४२१	पूँजीगत हस्तान्तरण								
१४५००	**विविध राजस्व**								
१४५१०	चालु दावी तथा अन्य शुल्कहरु								
१४५११	बीमा दावी प्राप्ती								
१४५२०	**अन्य राजस्व**								
१४५२१	प्रदुषण नियन्त्रण शुल्क								
१४५२२	साना सवारी कर								
१४५२३	लागत सहभागिता								
१४५२९	अन्य राजस्व (विविध आय)								
१४५३०	**पूँजीगत राजस्व**								
१४५३१	सरकारी घर, जग्गा, गुडविल बिक्रीबाट प्राप्त आय								

राजस्व संकेत	राजस्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृदी दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८		२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१५०००	**बेरुजु**								
१५१००	**बेरुजु**								
१५११०	**बेरुजु**								
१५१११	बेरुजु								
३३०००	**दायित्व**								
३३१००	**आन्तरिक दायित्व**								
३३१९०	**खुद आन्तरिक कृण**								
३३१९१	कृण पत्र मार्फत् प्राप्त कृण								
३३१९२	अन्य आन्तरिक सरकारबाट प्राप्त कृण								
३३१९३	अन्य संघ संस्थाबाट प्राप्त कृण								
३३२००	**वाह्य वित्तिय दायित्व**								
३३२४०	**खुद वैदेशिक कृण**								
३३२४१	वैदेशिक कृणको प्राप्ति								
	जम्मा राजस्व, अनुदान तथा दायित्व								

.... गाउँपालिका/नगरपालिकाको आय संरचनाको सारांश

रु हजारमा

क्र.सं.	राजस्व शिर्षक	यथार्थ (अघिल्लो आ.व.को)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७७/०७८	२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१	आन्तरिक आय					
२	संघीय राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त आय					
३	प्रदेश राजस्व वाँडफाँडवाट प्राप्त आय					
४	अनुदान					
५	दायित्व					
६	जनसहभागिता					
	कुल आय					
	कुल आयमा आन्तरिक आयको हिस्सा (प्रतिशतमा)					